

L A •
T O •

2025. január
XXXVI. évfolyam
1. szám

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

(2008. január – 2019. május)

Tiszteletbeli szerkesztő:

LÁNG ZSOLT

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

VIDA GÁBOR

ANDRÉ FERENC

CODÁU ANNAMÁRIA

FISCHER BOTOND

SZABÓ RÓBERT CSABA

MOLNÁR ROZÁLIA

Tördelőszerkesztő:

Korrektor:

SZŐCS KATALIN

Borítóterv:

SZABÓ IMOLA JULIANNA

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

FANCSALI KINGA:

vásárhelyi skizo; a jós meghal a kórház hetedik emeletén
(Versek) ■ 5

ZECK JULIANNA:

Minden álom ilyen (Novella) ■ 8

TAKÁCS NÁNDOR:

Bakonyicum (Vers) ■ 12

CSEH KATALIN:

Utak; Kiruccanás; Búcsú; Transzcendens játék (Versek) ■ 14

SZABÓ MÁTÉ MIHÁLY:

Otto Herbert elindul; Karolina szájából kiesik a krumplicsüveg
(Novellák) ■ 17

MOLNÁR H. MAGOR:

Küldetés (Vers) ■ 21

GERZSENYI GABRIELLA:

Nyolc sör; Gépelési hiba (Novellák) ■ 24

SERESTÉLY ZALÁN:

mi a szem; a csillagoktól mit; el sueño de la razón (Versek) ■ 29

ENDREY-NAGY ÁGOSTON:

Anyám nehézlégzései; Leválasztás (Versek) ■ 33

LOVÁSZ KRISZTINA:

Koordináták; Mese a meg nem születettől (Novellák) ■ 36

ESZTERÓ ISTVÁN:

Nem vagyok; Késő vágyódás (Versek) ■ 39

SZABÓ IMOLA JULIANNA:

Liszka hintája (Prózavers) ■ 42

DIMÉNY-HASZMANN ÁRPÁD:

Olvasmány az építőkről; Perpence; Csendben (Versek) ■ 47

SZILVESZTER ANDREA:

Gyermekkorom málnaszedője; Bocsi, anyu! (Novella) ■ 50

SZABOLCSI ALEXANDER:

behatolás (Vers) ■ 54

SZÖLLŐSI TAMÁS:

Sorbanállítás (Novella) ■ 55

HERBERT FRUZZSINA:
Válasz mindenre (Vers) ■ 61

LACZKÓ MÁRIA:
Mindenért... (Novella) ■ 63

BALATON LÁSZLÓ:
Disszonancia; Életfogytig (Versek) ■ 69

NÉZŐTÉR

KELEMEN ROLAND:
Felejteni, felejteni, felejteni... ■ 71

JÉZSÓ MELISSZA:
Fél X ■ 75

SIMON JÚLIA ANNAMÁRIA:
Nézünk, mint a harmadik tevé Noéra ■ 78

SÉTATÉR

VASS NORBERT:
„... and spit on that thang!” – végítélet, háttasok, irodalom ■ 82

TÉKA

TAMÁS DÉNES:
Gyógyító fekete monolit (Sánta Miriám: *Kilenc szabad növény*) ■ 92

FAZAKAS RÉKA:
Közhely alól előbújó magány (Harag Anita: *Valakire mindig gondolni kell*) ■ 95

SZABÓ-BIRÓ BRIGITTA:
Aszfaltúton innen és túl, a Yamuna mellékágán (Tankó Andrea: *A ránc gyermekei*) ■ 101

DELEATUR

VIDA GÁBOR:
Jókai, 200 ■ 105

TALÁLT VERS

WATHAY FERENC:
Áldott vénség ■ 108

NÉVJEGY

VASS NORBERT ■ 111

Fancsali Kinga

VÁSÁRHELYI SKIZO

kedves k
vádolsz ritkán járok haza
neked mindenkinél jobban tudnod kéne
nem mehetek oda ahol nem szeretnek

kedves k
remélem örülsz visszaléptem
a startmezőre két körből kimaradok
minél hamarabb *leszek jobban* annál
hamarabb mehetek el innen
de hogy szelídítsem meg gyermekkorom
vad szellemeit

anya megöregedett és beépítették
az utcát úgy nőttek ki a házak
a földből azon kapta magát
egy szomszédot sem ismer már
spájzban tartja még mindig
haját köteg újságpapírba rejtve azt a
kitépett csomót amivel bíróságra akart menni

ezt a képeslapot a főtéren vettem
a virágóra mellett járom a várost
amiről azt gondoltam elhagyni szégyen
az nélkülem is változik mozgásban van

kedves k
a pszichiáter azt kérdezte ma
hogyan akarok halni vagy csak nem akarok élni?
mi a különbség? *minden*
ami *velem történt* ebben a városban
de mi történt velünk igazából?

próbálok elfogadni hogy nemcsak a
szerelemért érdemes élni nem igaz
hogy *a nő története egy szerelmi történet* nem kell
a szerelemért mindent feláldozni
nem kell az anyát feláldozni

A JÓS MEGHAL A KÓRHÁZ HETEDIK EMELETÉN

mondjuk újra:
honnán származol? *apám és anyám kezéből.*
miért vagy itt? *legurultam az ágyról, meghalni jöttem.*
miből gondolod ezt? *tudtam mindent előre.*
de kasszandra nem halt meg aznap a kórház hetedik emeletén.

fogadásból hozta haza magával nagyapám:
öt flakon bort ígértek cimborái.
kasszandra tudta, és megfogta kezét,
álmaiban évtizedek óta látta már
a hetedik emeleti háromszobás panelt,
balkonon a műhelyt,
agamemnón teljes királyságát.

nagyapám, agamemnón villanyszerelő volt,
neve a 29-es kapucsengő mellé kiírva.
hazatértekor sehol nem volt már régi élete,
nem volt gyilkosság, sem lány gyermekek,
csak orestész maradt.
aztán szorosan bezárult a hetedik emeleti ajtó,
szorultak körülöttük a falak is.

ha még egyszer hozzá nyúlsz, megöllek,
mondta neki orestész, és elköltözött.
sosem jött vissza, hogy fenyegetését beváltsa.

miután nagyapám meghalt, kasszandra egyedül maradt,
de agamemnón neve örökre a kapucsengőn.
kasszandra úgy akarta, senkinek ne legyen kulcsa lakásához,
tűzoltókat hívtunk ki két nap csend után,
hogymint rátörjék az ajtót.

mennyi fájdalmat bír el jóslatoktól duzzadt tested?
látogatási időn kívül szökök be hozzád a kórházba,
fel a hetedik emeletre.
nem ismersz fel.
elszaporodtak lila foltok puha karodon, aszott bőrödön,
rajtad pelenka, látom szemeiden, máshol jársz.
ezt a kórtermet sem mondhatom el senkinek,
ezek a mi titkaink.
vajon hány látogató rokon tudja,
mi történt a konyha kövén annyi éven keresztül?

várj rám, k,
hetedik emeleti demens orákulum!
várj rám, k, kinek nemcsak jóslatait,
de más sem hittek el soha.
akkor most mondjuk újra:
honnan származol? *apám és anyám kezéből.*
miért vagy itt? *legurultam az ágyról, meghalni jöttem.*
miből gondolod ezt? *tudtam mindent előre.*

MINDEN ÁLOM ILYEN

Anyuci, nyöszörgi. Hagyom, hátha visszaalszik. Felveszem a telefont az éjjeliszekrényről, de ne egy amerikai típusú hálószobát képzelj el, ez a nappali, a hálóban a gyerek alszik. Rábökök a Facebook-ikonra, pár simítás, aztán az e-mailek következnek. *Szűk ösvényen haladok egyedül a homoktengerben.* Nem tudom, mire várok, egy kiadói levélre talán, de csak a szokásos állásajánlatok a Linkedintől. Évek óta állást keresek, azóta sincs rendes. *Mintha a köztes létben volnék, vagy mintha visszakerültem volna valahova, az emlékeimbe talán, de az is lehet, hogy felérzek valamit.* Nyújtózkodom, közben A-ra pillantok. Nem mozdul. A „gyerekszoba” felé csoszogok egy elnyúlt pizsamanadrágban. Oldalt kúszva befekszem a gyerek mellé a kiságyba, kialvatlan és tökfáradt vagyok már most, ezt el is mondom neki, és nem tudom, abban reménykedem-e, hogy megérti, vagy abban, hogy nem. Puszilgatom hamvas kis testét, husi combjait és a karját, de haragszom is rá a hajnali ébredés miatt, amikor százszor kért hideg vizet, és ugyanannyiszor kellett félálomban meséket kitalálnom a kakiról vagy egy ismeretlen bácsiról. Mikor elalszik, én felébredek, és mire visszabotorkálok az ágyba, már tele van a fejem gondolatokkal. *Minden álom ilyen, és tudom is, hogy álmodom, csak ez valahogy más. Úgy érzem, évezredek óta gyalogolok már.* Rúgkapálva, csapkodva gyűröm magam alá a lepedőt, és előre átkozom a reggelt meg azt a kevés alvási időt, ami még hátravan. A-nak mondom mindig, hogy értse már meg, nekem mennyivel nehezebb, persze, nem érti, szerinte meg neki nehezebb. Tipikus. *Nem vagyok fáradt, sem fásult, csak szeretnék már odaérni valahova, bárhova. Minden vibrál, és mintha a homokszemcsék beszélnének hozzám. Biztos, hogy valami fontosat akarnak mondani, valamit, ami csak nekem szól.* A gyerek a fejemen ül, és azt hajtogatja, hogy menjünk ki, vagy egyszerűen csak azt, hogy anyucira mászom. *Megszólít valaki, azt mondja, régóta követ. Eddig biztos voltam benne, hogy egyedül vagyok. Nem ismerem ezt a férfit, mégis úgy beszél hozzám, mint a legjobb barátjához, vagy valaki olyanhoz, akit tisztel és nagyra tart.* Megkérdem tőle, hogy beakadt-e a lemez, de egyáltalán nem tartja viccesnek, és igaza van, nem is az. Ez a kicsit fantáziátlan ötletem támad, hogy kibillentsem a kántálásból, amitől az arcizmaim vénasszonyos-sá torzulnak, a vállam begörbed, és púp nő a hátamon. *Átfut rajtam egy kel-*

lemes érzés, de nem marad velem, nem az enyéem, szélviharként söpör végig a sivatagon, és mindenkin, aki arra jár. Közben a férfi mellém szegődik, szorosan mellettem sétál, a válla néha érinti az enyéemet. Szeretem őt, a fejem búbjáig eláraszt a szerelem, és megfájdul a fejem. A karomba emelem, úgy állok fel vele, tudom, őrület, de csak így hallgat el. Jöhet a kérek kávé, a kérek mazsolát és a menjünk ki a teraszra, és nem, nem itatom az alig két éves gyerekem kávéval, mielőtt még ki tudja, minek gondolsz, és eszedbe jut, hogy tudat alatt el akarom pusztítani életem tönkretétele miatt. Mindent megkap, így legalább kuss van. Hogy mit adok kávé helyett, magánügy, de nem kakaót. Beszélgettünk, de azonnal elfelejtem, hogy miről, kapkodok a mondatok után, elfújja őket a sivatagi szél, elvegyülnek a homokkal. Megszólal még valaki a hátam mögött, ismerem valahonnan. Hárman is elférünk egymás mellett, pedig az ösvény még mindig ugyanaz az alig látható, vékony, kacskaringós kis ér a sivatagban, mint előtte. Azt kérdezik, hová tartok, mondom, hogy csak úgy sétálgatok, cél nélkül, bár szeretnék megérkezni valahová. Amikor kimondom, hülyeségnek érzem, de a két férfi egyáltalán nincs meglepődve, azt mondják, ez erre felé mindennapos. Közben fejben végigpörgetem a napot teendőik szempontjából. Amikor rákérdezek, mit jelent az, hogy erre felé, hallgatnak. Rengeteg van, tényleg nagyon sok, és ideges leszek, mert tudom, hogy nem fogom tudni estére kipipálni az összest. Eszembe jut, hogy talán meghaltam. Meghaltam? A gyerek az ölemben ül, pici fenekével ügyesen megtalálja a számára legkényelmesebb pozíciót, fészkelődik, szájához emeli a poharat, iszik. Mi az, hogy erre felé? Reggelként azt sem tudom, A. merre van és mit csinál, gondolom, kávézik, szürcsölve, de erre még abból az időből emlékszem, amikor nem volt gyerekünk. Szeretnének mutatni nekem valamit, mondják, mintha a kettő egy személy volna, pedig számomra teljesen különbözők. Bólintok, mutassanak, amit csak akarnak, tudva, hogy ezzel ki fog nyílni egy olyan kapu, amin eddig sosem mertem belépni. Mostanában nincs időm megfigyelni mit és hogyan csinál, az arcára is néha csak mintha régről emlékeznék. A gyerek arca belefurakodik az elmémbe, és megül a retinámon, nem is nagyon látok mást. Oda vágyom, ahol még nem volt, amikor még csönd volt, és béke és szerelem, ugyanakkor zsidbadok, ha arra gondolok, hogy volt olyan is, amikor nem létezett. Elég rohadt dolog, nem lehet már szabadon vágyakozni és gondolkozni, mert a „tökéletes szülő” folyton cenzúrázza a gondolataimat, és számonkér minden olyan pillanatért, amikor nem áldozom fel magam az anyaság oltárán. Ha egy percig csendben ülök, és nem csinállok semmit, rosszul érzem magam. Megváltozik a táj, nyüzsgő tömegben találok magam, különös

öltözetekben sétálnak az emberek, mintha ez volna a galaxis piactere, ösvény csak egy van, ezen sétál mindenki. Szeretnék elvegyülni a tömegben, ismerkedni, kérdezősködni, de a kísérőim nem hagynak rá időt, tovább kell menni, mondják. Egy tengerparton találok magam. Nagy akváriumokban emberek lebegnek a vízben, medítálnak, mert itt nem hat rájuk a nehézkedési erő. Olyan stílusban beszélnek körülöttem, mintha a múltból jöttek volna. Amikor a nagyszülőknél a gyerek, sokszor csak tehetetlenül és idegesen bolyongok a lakásban, teendőtlistával a fejemben, és a rám szakadt ajándékidőt hiába próbálok maximálisan kihasználni, olyan sok mindent szeretnék csinálni egyszerre, és tulajdonképpen annyira örülök, hogy most aztán mindenre van időm, hogy csak téblábolok, és nem csinállok semmit. Aztán elkezdek rohanva takarítani, letörölni, kimosni, megírni, elolvasni, megenni, pihenni, válaszolni, kipucolni, de kiömlik, és lemerül, és elfújja a szél. Amulva nézem a víz alatt medítáló emberek békés arcát. Mondom nekik, hogy én is akváriumban akarok lebegni, de azt mondják, most nem lehet. Csak azt felejttem el, hogy most végre olyasmit is csinálhatnék, amit egyébként nem, például jógázhatnék, olvashatnék, főzhetnék, mert bizony főzni sem tudok, ha a gyerek ott üvölt a lábamnál, hogy vegyem fel, és hiába minden kreatív ötlet, nem hagyja abba, fél kézzel meg nem lehet kaját csinálni. Ehetnék nyugodtan az erkélyen, bámulhatnék és ülhetnék tétlenül, de a lakás üres nélküle, A. sem tudja betölteni. Úgy érzem magam, mint egy értetlen csecsemő, és ebben a szférában valószínűleg az is vagyok. Egy kábult, meztelen nőt forgatnak a földbe, mint egy feltekert szőnyeget, aztán felemelik és beledobják a lobogó tűzbe. A földből ki-nyúlva ég, hidegen és fényesen. Lebegve fekszik a lángok között, szeretnék a helyében lenni, de tudom, hogy nem lehet, mert nekem most meg kell értenem valamit. Beavatás. Mindig szerettem volna egy beavatás részese lenni, de butaságnak tűnt még gondolni is erre, kimondani meg sohasem mertem, mert biztos mindenki egy hülye amerikai filmre gondolt volna, vagy valami szektás horrorra. Milyen jó mégis, amikor nincs itthon, van időnk egymásra nézni, ölelkezni, hosszan beszélgetni egy kávé mellett, sétálni, elmenni valahova együtt, kettesben. Baszhatjuk, ez ilyen. A gyerekvállalás skizofrén állapot. A két férfi mosolyog. Lehet, hogy a gondolataimat is hallják? Lehet, hogy eddig sem beszélünk hangosan, és nem mondódott ki egyetlen mondat sem? Valaki folyton kérdez a fejemben, mintha állandóan interjúhelyzetben lennék, és értelmes válaszokat kellene megfogalmaznom a feltett kérdésekre, de a válaszaim védőbeszédbe csapnak át, hogy mégsem vagyok annyira elcseszett, és igenis van erőm megvalósítani, amit szeretnék, csak most kicsit szünetelek, gyere-

ket nevelek. Folyamatban vannak a dolgok, és úgy bízom a megvalósulásukban, mint ahogy szülés közben kénytelen az ember bízni abban, hogy egyszer csak valahogy mégis megszületik már az a gyerek. *Füledni kezdek. Először zúgást hallok, a nagyváros csöndjét. Aztán hallom a szófoslányokat is, érzem a jelentésüket, látom, ahogy szikrázva ragyognak, feltöltődöm velük. Eltűnik melőlem mindenki. A homokszemcsék felemelkednek, és gyors egymásutánban képeket rajzolnak elém, belekezek, törölöm, belekezek, és újra törölöm, újra és újra belekezek, újra és újra törölöm, és belekezek, és törölöm, és a homokszemcsék felemelkednek...*

———— Takács Nándor

BAKONYICUM

AZ ELÁTKOZOTT ERDŐ

Miért irgalmatlan? Ez a kérdés jár fejemben, míg az ösvényen rángatja kutyáját. A feje ázik az esőben, az állat meg csak áll riadtan, és képén megjelenik az undor, mikor mellkasát simítom, hogy végre megnyugodjon. Nem szeretsz te senkit – ezt kellene mondjam, hogy a csöndnek véget vessek, és összeverekedjünk az elázott erdőben. Képzeltben megragadom a vállát – kőkemény, akár egy szobor –, s már lendül, hogy ellökjön. A kutyát sajnálom. Gazdájára nézek, s csak szótlanul toporgunk a nyirkos avaron.

ISZALAG

Az idő elkorcsosulása
a kertben: mindent
benőttek a fák, és el-
torlasztották a kijáratokat.

Ha szóvá teszem, a ház
előtt kiabálsz velem. Véres
szemeidben mások dühe
tombol; karodba kapaszkodom,

mely összetört nemegyszer
a gyerekkor csínjaiért.
És most a füled zúg.
Visszhangzik benn az indulat,

a poklok fújtatói sívítják
indulóikat. Ördögök csalogatnak.
Követed őket ösvényeiken, izzó
lapockáik nyomában ügetve.

Én vagyok útban. Magvad,
gyűlölt lelkiismereted.
A megsavanyult élet utolsó
cseppje párolog a földön.

Kevés vagyok, és egyszerre
sok a vadonodnak. Iszalag
kúszik fel a fákra, s leveti
magát a magasból. Ott

himbálódzom a végén.
Vágj le belőle egy darabot,
és nyújtsd át az ördögöknek,
add át vele üdvözetemet.

UTAK

Néptelen út bekötőút kanyargós út
országút földút alagút úttalan út
megyünk szaporázzuk lépteinket
néha lassítunk újra fölgyorsulunk
nem állunk meg nem tartunk pihenőt
istenem hogy lehetséges szünet nélkül
haladni menni ismeretlen cél felé
hűsítő hajnalok váltakoznak
tikkasztó déli és délutáni forrósággal
esti zimankóval éjjeli ködszitalással
milyen évszak van nem tudjuk
már évszakok sincsenek elmosódott
közöttük a határ a röpke nyári záporok
csendes és végenincs őszi esőkké
terebélyesednek megyünk olykor
csak ógyelgünk mint a decemberi
napsütésben felocsúdó legyek
nem várjuk a megérkezést a vonatokhoz
hasonló befutást lehet hogy nem is lesz
megérkezés ki tudja mi lesz és hogy lesz
betonút elterelőút Üllői út útdadó útjelző
útkereszteződés útonálló útitárs útipoggyász
bennünk futnak össze az utak majd a lábunk
alá simulnak belső utak láthatóvá lesznek
a kivilágított éjszakában

Autópályák külső sávján gyalogolunk
pedig tudjuk hogy szabálytalan és veszélyes
a legszebb lányt keressük hogy ablaka alatt
dalolhassunk az akácós út nem erre van
irányt vesztettünk járművek robognak
el mellettünk de mi még mindig megyünk
a göröngyös útra tévedünk

KIRUCCANÁS

Megígérte, hogy elviszi az állatkertbe,
a közeli kisvárosig másfél óra az út.
Reggel indultak, érkezés után alaposan
szemügyre vették az állatokat, megállapították,
hogy paradicsomi körülmények között élnek,
s halkán megjegyezték, hogy nekünk,
embereknek is ilyen feltétel nélküli odaadással
kellene bízunk a gondviselésben.
Az állatkert melletti kisvendéglőben megebédelték,
sétáltak még félórát a parkerdőben, aztán
autóba ültek. Utazás közben Vivaldi közismert
hegedűversenyét, *A négy évszakot* hallgatták.
Keveset beszéltek, pedig sok kimondatlan
érzés feszítette belülről mindkettőjüket.
Megérkeztek, ugorj fel hozzám, szólt a fiú kedélyesen.
Nem maradt sokáig, talán tíz percet, kezét mosott,
megivott egy pohár ásványvizet, s máris indult.
Legközelebb hová szeretnél menni? – kérdezte
kíváncsian. Vissza a gyerekkorba.
A tiédbe vagy az enyémbé? – érdeklődött
kissé meglepődve a fiú. Mindkettőnkébe,
mondta rezignáltan az anya, majd lehajtotta
a fejét, mint akit rajtakaptak egy hirtelen
vétekké duzzadt csínytevésen.

BÚCSÚ

A kapuig kísérte sokáig nézte amint
bicegve húzza maga után gurulós bőröndjét
vigyázz magadra mormolta magában
rossz érzése támadt visszament az üres lakásba
a tátongó csöndben elmosta a kagylóban felejtett
tányért aztán csak téblábolt céltalanul

hónapokig egyedül lesz eddig is egyedül volt
társas magányban most mégis más
különös hiányérzete támadt nem tudta
megmagyarázni hogy mi hiányzik vagy
ki hiányzik értelmezni is képtelen volt
ült a széken és bambán bámult maga elé
észre sem vette hogy máris beesteledett
ágrólszakadt hold a konyhaablakon zörgetett
beengedte aztán az égbolton rendre
kihunytak a fények határozatlan időre
munkabeszünetetést hirdettek a csillagok

TRANSZCENDENS JÁTÉK

azt kérded még azt mondom már
azt kérded fék azt mondom száll
azt kérded köd azt mondom folt
azt kérded köt azt mondom old
azt kérded kinn azt mondom benn
azt kérded kín azt mondom nem
azt kérded igaz azt mondom hamis
azt kérded vigasz azt mondom csakis
azt kérded kétely azt mondom tudás
azt kérded vétek azt mondom botlás
azt kérded zuhan azt mondom stagnál
azt kérded Uram azt mondom Atyád

OTTO HERBERT ELINDUL

Percek óta arra várok, hogy megérkezzen, mert el kell indulnom a tornára, és közben mindenképpen beszélni szeretnék valamiről. Ma különleges nap van. Ma azt mondom, amit gondolok, annak ellenére, hogy a legnagyobb sikereimet a nőknél és az üzleti világban is mindig füllentésekkel, hazugságokkal és csúsztatásokkal értem el. Mielőtt belekezdenék, elindulok, nagyon lassan, olyan lassan, hogy közben rosszul érzem majd magam, mert életem alkonyához közeledve nem vagyok képes már többre. Biztatásként számoljon velem visszafelé: három, kettő, egy, és most kilépek a szobámból a folyosóra. A lábaim időnként megremegnek, de kétségtelenül megyek, haladok együtt a többiekkel a magam nagyon lassú tempójában.

Tíz perc múlva kezdődik a délutáni foglalkozás, amit a járóképes bentlakóknak tartanak itt az idősek otthonában, és nagyon kell igyekeznem ahhoz, hogy odaérjek. Tornázni fogunk. Magasba emeljük a karunkat, behajlítjuk a térdünket és előre hajolunk, de csak egy kicsit, mert a kiegyenesedés már mindenkinek nehézséget jelent. Megállok egy pillanatra pihenni. Bocsánat, még be sem mutatkoztam, pedig már körülbelül fél perce szóval tartom. Otto vagyok, Otto Herbert, hetvenhét éves, agglegény, berlini lakos, egykori cégvezető és tulajdonos. Mennem kell tovább.

A foglalkozást egy középkorú hölgy tartja. Vállig érő barna haja van, kerek arca, és körülbelül olyan magas, mint én. A szemeiben egyszerre látok szigorúságot és kedvességet. Nagyon szép barna szemei vannak. A haja tetszik még, de nem róla akartam beszélni, hanem valami egészen másról. Nagyon szeretném végre elmesélni valakinek, mi történt velem tegnap. Közben a szűk folyosón félre kell állnom, hogy a nálam gyorsabbakat el tudjam engedni. Mindjárt folytatom. Tessék csak menni, én valószínűleg ma is késni fogok. Igen, én vagyok Dr. Telefon. Emlékszik még a plakátra? A telefonáló kutyára is? Valóban az én kutyám volt. Mi voltunk a cég arcai.

Tegnap egy eddig teljesen új vágy lett úrrá rajtam. El akartam mondani valakinek, hogy megismertem egy nőt, aki tetszik, és ennek nagyon örülök, de az otthon lakóival nem vagyok közeli kapcsolatban. Sebaj, gondoltam, akkor megírom levélben valakinek ezt a fontos hírt, de rájöttem, hogy nincs

egyetlen barátom vagy rokonom sem, akit őszintén érdekelne. Mások ilyen helyzetben biztosan elkedvetlenednek, és hosszas kesergésbe kezdenek arról, milyen rossz magányosnak lenni, de engem erősen hajtott a vágy, hogy valakinek beszámolhassak az örömről. Ha nincs senki, akinek szívesen írnék, megpróbálok elképzelni valakit – ezt találtam ki. Ez könnyen megy majd, gondoltam. Igazán kedves Öntől, hogy megállít, de ne haragudjon, mindjárt kezdődik a foglalkozás. A lába? Igen, emlékszem, az már a múlt héten is nagyon fájt. Viszontlátásra! Ne keressen, majd én meglátogatom. Nem tudtam elképzelni senkit, akivel szívesen megosztottam volna a gondolataimat – ez történt. Nem tudtam elképzelni senkit, akinek szívesen írnék magamról, akinek fontos vagyok, aki nagyon szeret engem – hogy lehet ez? Itt balra fordulok, és lemegyek a lépcsőn. A falak fehérek, ahogy talán a legtöbb nyugdíjas otthonban. Néhány képet akasztottak csak fel, amelyeken boldog öreg emberek sétálnak a tengerparton. Mindegy, ez most lényegtelen. Ott jártam, hogy megpróbáltam elképzelni valakit, akinek szívesen írnék levelet magamról, akit érdekel, hogy vagyok, és aki szeret. Azt hittem, hogy csak elképzelem férfi-e vagy nő, hogy néz ki, mivel foglalkozik, hány éves, milyen lakásban lakik, mi a hobbija, és máris megállás nélkül írhatom neki a leveleket. Minél többet töprengtem azon, ki lehetne az, annál jobban taszított az ötlet megvalósítása. A kezeit csókolom. Igen, én is ide jövök. Mi van, ha az, akit elképzelek, egyszer csak önálló életre kell a fejemben, és soha többé nem akar hallani rólam? Oh, bevstem a könyökömet! Nem tud vigyázni?! Bocsánat. Nagyon mérges vagyok. Miért löki meg azt, aki lassabban tud csak menni? Nem értem. Igen, arról beszélek, hogy meglökött az előbb, és bevstem a könyökömet. Mindjárt folytatom, csak ezt megbeszélem az úrral.

Itt vagyok, bocsánat a rövid szünetért. Megsértődött azon, amit mondtam neki, pedig az igazán bántó megjegyzéseimet magamban tartottam, mert már többször rám szóltak, hogy ne legyek goromba a többiekkel. Én mindig kimondom, amit gondolok, és ha nem vagyok kedves, az nem miattam van, hanem azért, mert az adott helyzetben nem lehet kedvesnek lenni. Ott fejeztem be a gondolatomat, hogy mindenképpen olyan személyt akarok elképzelni, aki szeret, s még akkor is elolvassná a leveleimet, ha kifejezetten a terhére vagyok velük. Ez nem sikerült, mert azt, hogy szeret, nem tudtam beleképzelni senkibe. Most belépek a terembe, és leülök a leghátsó sorba, hogy a foglalkozás kezdetéig még tudjak beszélni.

Vajon ő tudna szeretni? Igen, arra a hölgyre gondolok, aki a tornát tartja. Megkérdezné nekem? Igen, arra gondoltam, hogy megkérdezné-e a hölgyet,

aki a tornát tartja, hogy szimpatikusnak talál-e engem. Szokatlan kérdés? Gyerekkoromban a barátaim engem küldtek el a lányokhoz, hogy megkérdezzem, járnának-e velük, mert ők nem voltak elég bátrak. Azóta nem volt dolgom a szerelemmel.

KAROLINA SZÁJÁBÓL KIESIK A KRUMPLI

Karolina, én nem vagyok sem gögös, sem feszült, hiába mondják ezt rólam a kollégáim. Nincs igazuk. Kedves, őszinte és spontán embernek tartom magam, amire bizonyítékként három érvel tudok itt és most szolgálni. Az első érvel az, hogy én mindig elmondom őszintén azt, amit gondolok, és azt is, amit érzek. Az őszinteségemmel talán azt a benyomást keltem egyekben, hogy nyers vagyok, nem törődöm mások érzéseivel, de ez nem érdekkel, mert nem az én hibám, hogy félreértenek. A második érvel az, hogy tudok spontán viselkedni és felszabadult lenni, természetesen az ezekhez szükséges körülmények fennállása esetén. A harmadik érvel pedig az első kettő összegzése és a gyakorlatba való átültetése: most örülök annak, hogy itt vagy. Örülök annak, hogy mi ketten itt vagyunk, és annak is örülök, hogy ez a modern és elegáns étterem, ennek az irodaháznak az alsó szintjén itt van, és ennél az asztalnál – amelynek felülete a tisztaságtól fehérén ragyog – együtt ülhetünk.

Karolina, engem büszkeség tölt el, hogy mindketten ebben a belvárosi épületben töltjük munkával a mindennapjainkat, mert ez azt jelenti, hogy jelentős karrier áll nemcsak előttünk, hanem mögöttünk is, és ma már harmadjára tisztelsz meg azzal, hogy velem ebédelsz. Büszke vagyok arra, hogy én idáig, eddig a hármas számig, a harmadik közös ebédig eljutottam veled. Ülsz velem szemben, a fejedet hátulról világítja meg az utcáról beömlő fény, a hajadat gyakran igazgatod, és ha jól látom, ugyanaz a ruha van rajtad, ami az első ebédünkönkor – szürke alapon apró virágmintás. Nagyon szép vagy benne.

Okos, rátermett, az életet komolyan vevő, magas, barna hajú, jóképű és mindig öltönyt viselő embernek tartanak engem, akik ismernek, és nem té-

vednek, mert okos vagyok, rátermett, az életet komolyan veszem, és magas vagyok, barna a hajam, rendkívül szépek az arcvonásaim, s most is, mint mindig, öltönyt viselek. Mi se tévedjünk soha, Karolina, ezt kívánom magunknak, és biztos vagyok benne, hogy ez a kívánságom teljesülni fog, mert én sohasem kívánok olyat, ami ne teljesülne, mivel az olyasmit fölösleges kívánni. Tudom, hogy tévedni emberi dolog, de én nem szeretek tévedni, ezt, kérlek, fogadd el.

Karolina, miért vagy nyugtalan? Menned kell valahova? Kérlek, még várj, mert szeretnék visszaemlékezni arra a napra, amikor megismertelek, arra a szerda délutánra, amikor te, aki már nem vagy olyan fiatal, mégis képes vagy nagyon gyors léptekkel haladni, egy meggondolatlan irányváltást követően átvágtál előttem a járdán itt, az irodaház előtt, és én véletlenül megrúgtam a bokádat, te pedig elestél. Sohasem felejttem el a dühtől és megvetéstől izzó, gyönyörű kék szemeidet, amelyekkel a földön fekvve rám néztél, mert abban a pillanatban megláttam bennünk azt a sok kedvességet, odaadást és elfogadást, ami benned lakozik.

Karolina, gyönyörű vagy, de egy darab krumpli kiesett a szádból. Nem baj, csak észrevettem. Vedd fel, kérlek! Ne maradjon a földön, hiszen ez egy rendkívül tiszta és elegáns étterem. Ledermedtél? Kényelmetlen a széked? A szemeiddel azt üzened, hogy valami kellemetlenség ért. Fel akarsz állni? Nincs rá okod, és ha én ezt mondom, akkor el kell hinned, mert jót akarok neked. A téma, amely foglalkoztat, és amiről most beszélni akarok veled, rendkívül fontos. Miért állsz fel? Még nem fejezted be az ebédet. Sietned kell? Menjek veled? Félbeszakítod az együttlétünket. Ez nagyon rosszul esik nekem. Tudod, hogy ezzel komoly akadályt gördítesz a nagyszerű, közös jövőnk elé? Neked most nem ezt kellene csinálnod. Rendben, nyugodjunk meg. Az lesz a legjobb, ha most mind a ketten megértéssel fordulunk a másik felé, és holnap ebédidőben újra találkozunk. Akkor fogom megkérdezni, amit most nagyon szerettem volna. Jó lesz úgy? Karolina, a krumplit miért nem vetted fel?

KÜLDETÉS

Úgy akarok mostantól a kisfiamra gondolni,
mintha rákos volna, és az lenne a küldetésem,
hogy széppé tegyem az összes hátralévő napját.
Nem akarok soha többé mérges lenni rá azért,

mert hidegen hagyja, hogy mit akarok,
mert nem engedelmes, mert pontosan tudja,
mivel képes a pokolba kergetni, és oda is kerget.
Nem akarok soha többé mérges lenni rá azért,

mert gyermek. Rekkenő hőségben zivatarok,
vagyok én ilyenkor maga a mennydörgés, igen,
a hirtelen fergeteg, vagyok a mélykék és acélzöld
fellegek, vagyok egy ragyogó elektromos kisülés,

vagyok a csapadék, én ilyenkor jég vagyok,
mely a cseresznyét és az őszibarackot elveri.
Ha ordítok vele, már belőlem csak a hajlam az,
ami felöklend, és nincs bennem semmi emberi.

Holott hát pontosan ismerem őt, ezt a tiszta
és rémült kisfiút, akit még magamban hordozok.
Ő úgy tudja, hogy most itt a vég, hogy nincs kiút,
mert tájékozok, mert tombolok, mert ilyenkor

engem elveszt, és zsenge testét elárasztják
a hormonok. Neki most az adrenalin, neki most
a kortizol az apja tébolya; keskeny verőereit már
egyre sűrűbb lüktetéssel feszíti a vérfolyam;

küzdené vagy menekülne, rejtőzne bár előlem,
de nem lehet; mert hiába fenyeget nagy veszély,

ha még nagyobb a rettenet; és ilyenkor a könnyeit
is elveszíti, és ilyenkor a könnyei én vagyok.

Mivé lesz az ordítás, ha hangja szertefoszlik?
És az én ordas szívem is miféle kárt okozhat,
ha a bennem növekvő acélfelhők az ő arcára
záporoznak? Hogyan kell vihart helyrehozni?

Úgy akarok mostantól a kisfiamra gondolni,
mintha rákos volna, és az lenne a küldetésem,
hogy széppé tegyem az összes hátralévő napját.
Mert ha olvasok az újságban egy leukémiás

ötévesről, én magam elé képzelem az apját.
Bármennyire is kegyetlen, folyton csak az jár
a fejemben, hogy ő kezét a gyerekre biztosan
nem emel, én viszont titokban azzá váltam,

akit az Isten a földre szemetel. Ugyan már,
hát hogy vagyok képes a fiam nyakát átölelni,
hazug mázzal meseszőke hajába túrni azzal
a kézzel, amelyik tegnap még rajta csattant?

Miért bocsátom meg magamnak másnapra
a megbocsáthatatlant? Honnan való a hitvány
kegyelem, mely rögtön felmenti izzó tenyerem?
És hogyan győz a gyáva ösztön, hogy a rideg

önundortól önmagamat védjem? Hiszen
minden szerelemnél erősebb lett a szégyen:
én megütöttem a saját gyermekem. Nincsen
semmi ezen kívül, mert nekem itt a végem.

Egy ütés súlyát tudnia kell annak, akit ütöttek.
Ha erőszakot szülnek, akik erőszakban születtek,
nem mentség a lomha múlt vagy az ócska bánat.
Mikor a fiamat bántom, feloldozom az apámat.

Ez a bűnöm. És attól, hogy elmondom, nem lesz könnyebb. Fizethetnék-e annyi vért vagy annyi könnyet, hogy az lemosná kezem szennyét?
Kétlem. Mert itt van a végső kegyetlenség:

a büntetést helyettem vétlen apák kapják.
Úgy akarok mostantól a kisfiamra gondolni,
mintha rákos volna, és az lenne a küldetésem,
hogy jóvá tegyem az összes hátralévő napját.

Gerzsényi Gabriella

NYOLC SÖR

Nyolc sört hoznak. Nem figyelsz. Finoman megböklek a könyökömmel. Hallod, nyolc sört hoznak. És lerakják mindet elénk. Valami nincs rendben. Félreértették a rendelést. Hiszen csak ketten vagyunk.

Akkor végre felnézel. Nem baj, el fog fogyni, meleg van. Megfogod az egyik poharat, nézed az italt. Nem hiszem, hogy szeretnék négy sört meginni. Hiába van meleg. Egyébként is, nincs nagyon meleg, inkább kellemesen hűvös. Mintha egy narancsfigetben ülnénk. Nem látni, nem hallani a légkondit. Csak a hűvöst és a narancsillatot érezni.

Mégis, mi a fenéért kaptunk kettő helyett nyolcat, kérdezem, és megint megböklek, kevésbé finoman. Ingerel, hogy nem figyelsz rám. És hogy nyolc sört kaptunk kettő helyett.

A kézjelemmel zavartam össze a pincért, magyarázod. A szótárban egészen jól megadták a szavak fonetikus kiejtését, nem azzal volt a gond. Hanem, hogy a hüvelyk- és a mutatóujjamat L alakban szétnyitva tartottam, úgy mutattam a kettőt, ahogy otthon szokás. Kínában ez nyolcat jelent. A kettőt a mutató- és a középső ujjukkal mutatják, V alakot formázva.

A pohár falán gyöngyözik a pára. Magad elé húzod a poharamat, az újjaddal rajzolsz egy szívet a párás üvegre. Erre muszáj mosolyognom, mert nem szoktál elkényeztetni az érzelmeiddel. Anyám azt mondja, nem elég magas az érzelmi intelligenciád.

Örülsz a mosolyomnak, végre vidámnak látsz. Hatodik napja itt vagyunk, a világ legfejlettebb országában, és eddig egyszer sem mosolyogtam. Beismerem, igazad van. Pedig tényleg mindent megteszel, hogy jól érezzem magam. A legmodernebb repülőn utaztunk. Csak annyi káros anyagot bocsát ki, amennyi a kereskedelmi rendszerben megvásárolt kvótája. Ablak mellé kérted a jegyemet, gyönyörködhessek a felhőkben, a hegyekben és a folyókban. Megmutattad az újonnan telepített erdőket és a vegyszermentes szántóföldeket. A piros egyenruhás utaskísérő szünet nélkül hajlongott. Somolyogtál, és azt mormogtad, figyeljem a mozgását, mert lehet, hogy robot.

Érkezésünk estéjén elvittél vacsorázni a város legjobb éttermébe. A barátod javasolta, aki három éve itt él. Pekingi kacsát ettünk, vékony palacsintába tekertük a húst, megcsorgattuk sötét szósszal. Sűrű, fűszeres szósz volt. A barátod nevetett, amikor dicsértük az ételt: növényi fehérjéből készült.

Másnap megmutattad a császári palotát. Alkotótábor van berendezve a termekben fiatal művészeknek.

Harmadnap újra repülőre szálltunk. Kicsi gép volt, kerék nélkül, a levegőben állt vagy egy méterrel az aszfalt felett, és helyből felemelkedett. A piros egyenruhás utaskísérő szünet nélkül hajlongott. Megnéztük a terrakotta hadsereget. Nemzeti büszkeség. A kijáratnál kisgyerekek gyűltek körénk. Több tucat, hajszálla egyforma kisgyerek. Kezükben az agyagkatonák kicsinyített mása. Az idegenvezető biztatott, vásároljunk tőlük. Az iskolában készítik a szobrokat, minden nap van kreatív foglalkozás a szabad levegőn; minden kínai városban kitűnő a levegő. Somolyogtál, és azt mormogtad, ezek talán nem is gyerekek, hanem robotok.

Negyednap ismét repültünk. Újrahasznosított fémből készült, elektromos gépen. A piros egyenruhás utaskísérő szünet nélkül hajlongott. Megnéztük a pandákat. Sokan voltak. Sikeresen klónozták őket még 2030-ban. Emlékszem, a huszonnyolcadik születésnapomon olvastam róluk a hírek között.

Ötödnap is repültünk. A piros egyenruhás utaskísérő szünet nélkül hajlongott. Most itt ülünk az óceán partján, a világ egyik legmagasabb épületének hatvanadik emeletén. Az ablakon át látszik a „Sörnyitó”. Valamivel magasabb, mint emez. Csaknem teljesen benőtték a fák, bokrok. Zöld óriás nyúlik a kék ég felé.

Bátorítasz, nem fog megártani négy sör. Elvégre egyszer vagyok negyven. Hát legyen. Azért kérek egy vizet is. Somolyogsz, és azt mormogod, figyeljem a pincért, mert lehet, hogy robot. Megkapjuk a vizet, üvegben. Letekered a kupakot. A fémgyűrű felsérti az ujjadat. Nem folyik belőled vér. Somolyogsz, és azt mormogod, figyeljelek, mert lehet, hogy robot vagy.

GÉPELÉSI HIBA

- Apa, mi a boldogság?
- Gergőkém, erre nehéz röviden válaszolni.
- Akkor válaszolj hosszan, apa.
- A leckéddel elkészültél?
- Hiszen éppen ez a lecke.
- Hogy mi a boldogság?
- Igen, fogalmazást kell írni róla hétfőre. Ráadásul a magyar az első óra.
- Aha, értem.
- Szóval, segítesz?
- Most meccset nézek.
- Látom, de közben nem lehet?
- Közben nem lehet.
- Utána segítesz?
- Téged nem érdekel a meccs?
- Előbb a fogalmazást szeretném megírni. Ha megint nem lesz kész a házim, egyest kapok, és akkor már biztosan nem lehetek félévkor...
- Gergő, maradj csendben!
- Jó, csak azt akartam mondani...
- Kisfiam!!!
- ...hogyan félévkor nem lesz ötösöm.
- És akkor mi van? Négyessel nem leszel boldog?
- Jobban szeretnék ötöst, mert...
- Te állandóan ötöst akarsz, pedig... Gól! Ne! Nem adja meg a rohadék!
- Anya azt mondja, mindig igyekezzem ötöst kapni, legfeljebb nem sikerül. De azért igyekezni kell.
- Na, ha anyád ilyen remekül tudja, akkor megbeszélhetnéd vele a boldogság dolgát is. Ő úgyse néz soha meccset, biztosan ráér.
- Jó, de most nem nála vagyok.
- Felhívhatod telefonon.
- De ma este Máté bácsival, vagyis Mátéval megy vacsorázni.
- Attól még felhívhatod. Máté bácsit, vagyis Mátét ismerve nem egy jazz kocsmában ülnek, hanem valami halk zongoraszó mellett, finom úriemberek között, akik még az evőeszközzel sem csörömpölnek.
- De most azért vagyok itt, hogy veled legyek. Már csak fél napunk maradt, ha az alvást nem számítjuk. Holnap ebéd után jön értem anya.

- Vak ez az ember? Nem látja, hogy les?!
- Apa, ez már a második félidő?
- Milyen sokat fejlődte! Amikor anyáddal elköltöztél, még azt sem tudtad, hogy a fociban két félidőből áll a meccs.
- Máté elmagyarázta. Azt is mondta, a születésnapomon kivisz a stadionba egy igazi meccsre, ha akarom.
- És akarod?
- Még nem tudom. Jobban szeretném, ha te vinnél el.
- Csak legalább lenne valami normális csapat a környéken, akit élőben meg lehet nézni. Ezek itt mind félrokkant gízdák.
- Akik a tévében játszanak, azok jobbak?
- Sokkal jobbak.
- Szóval ez már a második félidő?
- Igen, oda van írva a képernyő felső sarkába. Látod?
- Látom. Mennyi idő van még a végéig?
- Negyedóra, körülbelül. Kivéve, ha ez a barom bíró még rátesz pár percet.
- Utána bejössz hozzám?
- Ha nagyon muszáj. Ha egyáltalán le tudok ülni abban a borzasztó rendtelenségben.
- Megígérem, hogy negyedóra alatt összeszedem a szemetet az ágy alól, és letörölöm a port az íróasztalról. Akkor bejössz?
- Ühüm. Addig kezd el, jó?
- Jó, de hogyan?
- Például azzal, hogy ötöst kapni boldogság. Mit szólsz?
- Megpróbálom.
- Remek. Mielőtt elmész a szobádba, hoznál nekem még egy sört a hűtőből?
- De már hármát ittal, apa. Anya mindig azt mondta...
- Egyáltalán nem érdekel, mit mondott anya! Elment, nincs itt, annyi sört iszom, amennyit csak akarok, rendben?
- Rendben, apa, ne haragudj.
- Nem haragszom.
- Leihatam a habját? Anya és Máté nem engedik.
- Persze. Én szeretlek téged, és nem tiltalak el ilyen finomságtól. Kérsz hozzá sós mogyorót?
- Nem, inkább meghagyom neked, mert még csak hónap közepe van.
- Mit akarsz ezzel mondani?

- Hát, sokára kapsz fizetést, és sokára tudsz venni másik mogyorót. Vagy talán nem is kapsz fizetést.
- Ezt is anyád mondta?
- Anya úgy mondta, bizonytalan, mikor és mennyi fizetést kapsz, mert nem mindig van munkád.
- Na, elég ebből, nyomás leckét írni!
- Apa, ha megírtam kézzel, utána segítesz begépelni?
- Még gépelni is kell?
- Igen, mert előre be kell küldeni a tanár néninek, hogy akkor is meglegyen, ha valaki otthon felejtí a füzetét.
- Jó, segí... Az istenit! Egyenlítettek. Még a végén büntetők lesznek.
- Akkor későn lesz vége?
- Később lesz vége.
- Tudod mit? Ma este megírom kézzel, és holnap délelőtt gépeljük be. Ha fáradtan csináljuk, elrontjuk. A tanár néni azt mondta, ne legyen benne gépelési hiba.
- Gergő!
- Tessék, apa!
- Mi lenne, ha a fogalmazásod egyetlen mondatból állna?
- ???
- Az lenne a mondat, hogy a boldogság nem más, mint egy gépelési hiba.

MI A SZEM

fekszik a plázson
olvas ki tudja mit
rág a focacciából
majd újra rág
krétázott puha borítón
ujjai néha egy arcot
takarnak ki
elnéz a vízbe
valakit vár
mintha valami holtváros
csendiszapján járna
és lábujjaival betűzné
utcák iszomodott nevét
úgy néz a vízre
valakit vár
a tenger névtelen sikátoraiból
rág és újra vár
már egészen látszik
ujjai közt az arc
where are you from
faggatnád ha tűzért
hozzád lépne épp hozzád
kicsit remegne a keze
és a láng mögött félrenézne
román vagy moldáv
de káeurópa mindenképp
talán káközép
tavaly a szállóban dolgozó
bolgár lányok néztek így a vízbe
a szeme olyan kék
hogyan belobbantja arcát
elnéz a vízbe
Románia mondja

az m-en még megtorpan a füst
valakit vár
végül is mi a szem kérdeznéd
mikor a szürkület már
a parti homokra zaccoz
végtelen áteresztés
végtelen szarusodás
víz és alkony
vagy alkony
és víz

A CSILLAGOKTÓL MIT

mit kellett volna tanulnunk a csillagoktól
egy rakás haldokló kő
por és gáz
és a törvényektől mit
amelyek szabályt adnak kőnek pornak gáznak

mit kellett volna tanulnunk a csillagoktól
a világegyetem közömbös pulzálásán túl
hogy ami valaha akarta önmagát
most egy másik rendszer
mohó metabolizmusában zúzódik

az idő az anonimitás és a homály
örök jelévé
mit kellett volna tanulnunk a csillagoktól
hogy amikor a rózsák a holdfényben befelé nyílnak
nincs már számunkra kintebb e kintnél

mit kellett volna tanulnunk a csillagoktól
hogy ami gázon át és poron át kövektől zúzva
egy másik rendszer mohó metabolizmusába érkezik

párosodó medúzák fénye szentjánosbogarak
villanyánál szeretkezés

gazdátlan lesz minden fényünk
akár az irgalom

EL SUEÑO DE LA RAZÓN

minek mondani
minek benntartani bármit
egyre kisebb levegőket venni is minek
ahogy a kadétoknak tanították
ki gondolta hogy valaha értelmet nyer ez is
kinn az éjszaka csupa fekete víz
már minden víz fekete éjszaka
gyönyörű ultramarin véraláfutások
a sebek némasága szétterítve
a sebek gazdátlansága szétterítve
nem a bosszú
itt semmi nincs ami ne volna
tökéletesen közömbös irántunk
a levegő a víz a sebek a ropogó vas
a szó ami elhagy
mint a ballaszt
a szó amit elhagyunk
mint a ballasztot
minek a mondható közelébe engedni
az utolsó éjszakát
az utolsó tudónyi oxigént
hogy tudsz a megváltatlanságról
semmi sincs ami ne volna
semmi
csak képzelődsz
képzeled hogy nem vagy egyedül
hogy valaki még élne a kilences rekeszben

magukra hánytak elaludtak
csak képzelődsz
mindent elnyel a fekete víz
mindent befogad a fekete víz
nincs nyomorultabb annál
kit elnyel a mély
nincs áldottabb annál
kit hazaszólít a mély
már odakinn a vízben is
csak a saját érverésed hallod
füled a vason
csak a saját érverésed
füled a vason
te vagy a víz
te az alkony
csak saját érverésed
füled a vason
el sueño de la razón

ANYÁM NEHÉZLÉGZÉSEI

Hat éve megállt az óra, negyed tizenkettő,
anyám a fotelben horkol, két csukott ajtón
át is hallatszik. Hideg vízben ruhát mosó,
forró vízben éttermi tányérokat súroló ujjai
megrándulnak, mint egy varjú szárnyizmai.
Beteg. A szíve, a feje, a mellkasa, a térde,
a gyomra, az ízületei, a nyaka, a tüdője.
Mindig beteg valamije, gubbaszt mellkasán
egybegyúrva minden dédelgetett ellenségképe:
apám, mindenki, aki nem gyűlöli apámat,
mindenki, aki szerint apám jobb festő.
Hízott harag, görnyedt kobold. Felnevelte,
nem engedte szabadon, amikor rázárult
a szántásszürke magány a faluszéli házban.
Amikor csak gyerekkori emlékeibe és
gyűjtögetett sérelmeibe tudott kapaszkodni.
Fognom kellett volna gyulladt kezét,
ne tapogatózzon a szörny mancsai után,
de rettegtem. Rettegtem visszajárni a
széthulló ház nyirkos falai közé,
beszélni hozzá, szemébe nézni, gesztusaitól
rettegtem, hogy visszaránt.

Foghattam volna, de kapaszkodnom kell
két kézzel, különben lezuhanok valamelyik
gödörbe, anyám dohosodó házába, ami
félíg apámé, vagy apám megbánással teli
albérletébe, ahol csendesedő nárcizmusa parázslík
az ecsetek végén, én rettegek, borzasztóan.

Talán megbocsáthatatlan a távolodásom,
de én is a széthullás felé menetelek.

Mi vagyunk a külön gödrök családja,
egyedül kapaszkodunk egy-egy feneketlen
verem falából kikanyarodó gyökérbe.

Ahogy megbarátkozom a mélységgel,
úgy járok többet anyámhoz.
Mindent addig veszekszem vele,
hogy fulladni kezd, és mellkasa elnehezül,
csak nekem meséli be, vagy magának is,
vagy igazán fullad, mindegy.
Ha észreveszi, hogy én is a mellkasán
gubbasztok ilyenkor, hagy elmenni.
Leszállok mellkasáról, egyszerre könnyű lesz,
és felemelkedik,
apám visszaköltözhet a házba,
és felemelkedik, így képzelem,
felemelkednek a sárbarna égbe, nézem őket,
kidagadt nyakkal, fejjel lefelé lógva,
gyökér ropog, nincs tanulság.

LEVÁLASZTÁS

Megtelepedett bőröm alatt, tanyát vert lapockáim
közé anyám. Hatéves voltam, nem is tudtam róla,
csak néha viszketett, könnyen hátrahajlott a karom,
egyszer egy kisebb csomót tapintottam ki. Nem zavart,
csak a duzzadás kezdett aggasztani, eleinte egy ujjal
benyomható domborulat volt csak. De ahogy nőtt,
keményedett, alig tudtam hátrafelé mozgatni a vállam,
de anyám győzködött, hogy mindez a biztonságomért
történik. Szemeket is növesztett, nagy, befelé néző,
savós színű szemeket, figyelmük idegként kapcsolódott
és futott fel az agyamhoz. Rettegtem, anyám figyelte
tudatomat, ha rosszra gondoltam, fájni kezdett. Mindig
megegerszkedett vállakkal jártam, nyomott anyám, meg

se tudtam már érinteni, hiába nyúltam késért, hogy legalább megkarcoljam. Cserébe ilyenkor begyulladt és sírni kezdett, gennyes patakocska ütött át a pólómon. Ekkor már hatalmasra nőtt, és szemei felutaztak a koponyámba, az ő szemeivel láttam. Egyszer minden fájdalmat leküzdve felkerestem egy orvost, aki próbált tényekre hivatkozva beszélni velem, de egy anyát sosem hatnak meg a tények, nem izgatja a valóság. A valóság alattomos és irigy, míg ő figyel helyettem, bevon, megvéd. De az orvos kérelhetetlenül kiműtötte szemeit, és bár altatásban voltam végig, ordítva ébredtem fel közben az aneszteziológiai elővizsgálat ellenére. Alig tudtam veszteség maradni, ahogy a doktor visszaigazította félrenyomott szemgolyóimat, míg anyám szemei egy formaldehides üvegből figyeltek. Már nem éreztem, de rengeteg genny ömlött ki, végig a hátamon, a műtős lepelre, a műtőasztalra, a padlóra, sárga lében tocsogva szedte ki a doktor anyám szöveteit, a jóakarát gyulladt gócait cafatról cafatra, túlburjánzott féltéseket. Hatalmas, nyílt húsfolt maradt utánuk. Gyógyulásom hat hónapig tartott, anyám szemei egy formaldehides üvegben meredtek a szekrényötétbe.

Egy ecetfákkal teleültetett parkba mentem jógázni. Ahogy melegítettem, felbukkant egy szürke macska, szottyadt emlőikkel, élelemért nyekergett, szeme mintha a testemben, az agyamban kutatott volna. Határozott, széles karmozdulatokkal riasztottam el, megigazítottam a pólóm, folytattam a vállkörzést, és becsuktam szemeimet, mert egy pillanatra idegenné váltak.

Lovász Krisztina

KOORDINÁTÁK

HELY

Az idő, ahol élünk, eleinte puha, mohával bélelt, kedves és végtelen, anya szemében hullámszik, míg elalszunk. Ez az idő mély, mint az udvaron a kút, de biztonságos, mert le van fedve, és úgysem érjük el a peremét, hogy beleszédüljünk.

Az idő, ahol élünk, később is egy konkrét hely, tudod, hogy négyévesen a kert és az udvar az, borzongató élőlényekkel, amikor már kimerészkedtek játszani, és addig nem szaladtok be, amíg a vihar fenéke nem billent benneteket, hogy befelé. Talán ebben a térdhorzsolásos, biciklizős időben voltatok otthon igazán.

Az idő, ahol élünk, aztán megkomolyodik, és egy nagy, barna íróasztallá változik, ahol szorgalmasan gyakoroljátok az egyszeregyet, az asztal fiókjában szépen elrendezitek a kihagyott gondolatokat. A nagy, barna íróasztalt aztán deszkákra vágjátok és eltüzelítitek, amikor hosszú idő után és messziről végre hazalátogattok, amúgy is kellett a tüzelő a születeknek.

Az idő, ahol élünk, váratlanul virágos rétté változik, mámorító illatokba vetitek magatokat, ez volt az a rét, amelyre mindig emlékeztetek a későbbi szerelmek idején, olyankor megidéztem azt a nyarat, a táj zümmögése elnyomja a gyereksírást, immár a ti gyerekeitek sírását, és másnap vásároltok egy nagy, barna íróasztalt, pontosan olyan fiókkal.

Minden ezután mintha egy fekete lyukba hullana, egy reggel arra ébredtek, hogy ott vagytok újra abban az időben, amikor kerestek a végtelen tenger hullámszását, a mohával benőtt kutat, amelynek a tetejét leforrasztottatok végleg, akár egy halott anya szemét, nehogy beleszédüljete a fájdalom pereméről.

Az idő, ahol most élünk, az időnélküliség felé halad, már nem hely, csak határozott felismerés, irány.

IDŐ

Drága halottaim városában macskaköveken lépdelek. Ma van a születésnapod, az első, ami nélküled. Azért burkolták macskakövekkel, hogy ne legyen sima aszfalt, oda kell figyelni minden megtett lépésre. Régen jártam itt, de mintha megállt volna az idő, minden ugyanolyan, hallom is, ahogy kinevetsz, hogy ha valami itt hiányzik, hát az az idő. A kacagásod nem kövült meg, csak visszhangja halkul kicsit, ahogy öregszünk.

Drága halottaim városában a hiány kariatidái tartják az emlékezés csarnokait. Mindenkinek van egy sajátja. Talán nekem is lesz egyszer. Belépek, a márványoszlopokon végigfut ezer erezet, mint bőröd alatt az erek egykoron, átsejlenek. Szobrok vannak ott, pillanatok, amelyeket megformáltunk. A bejáratnál megveszem a jegyemet, előtte azért iszom egy kávét a büfében, az ajándékboltból majd kifelé vásárolok valami apróságot.

Ma tárgyakkal hívtalak meg, egy karkötővel, amit tőled kaptam, kis, fémből készült kávécsésze fityeg a kék-fehér kerámia gömbök között, ez olyan kedves, hogy nem is értem, hogyan alkothatta meg valaki, aki nem tudja, mennyire szerettünk kávézni. A kis csésze minden mozdulatomra kocogtatja a kerámiát, olyan hangja van, mint amikor a kávét kevertük kiskanállal, és a tejhab tompította az élességét, olyan kellemes és telt ez a hang, mint egy nagymama.

Ma halványkék kardigánt vettem fel, ezt a színt nagyon szeretted, mutatom jegyemet a hajlott hátú teremőrnek, aki olyan, mint egy szeráf, ügyetlenül el akarja rejteni a szárnyait a kedvemért, mert én így képzelem. „D'ont tuch it”, olvasom a táblán a figyelmeztetést, nem érinthetlek, de jól megnézek mindent, semmit sem hagyok ki az együtt töltött húsz évből, aztán kifelé az ajándékbolt, ahol tárgyakat árulnak, kardigánt és karkötőt, delfi fajansz csészéket.

Ma minden olyan kék-fehér, ez az az árnyalat, amelyet annyira szeretsz, drága halottaim városában macskaköveken lépdelek.

* * *

MESE A MEG NEM SZÜLETETTRŐL

Téged idézlek, aki hiába vártál rám, hogy egyszer belőlem, általam, szerelemből. Örültem, hogy szurkoltál minden fiúért és később a férfiakért, és kitartottál a legvégéig, bár sokszor mondtam neked, hogy válassz valaki mást. Aztán csak akkor értetted meg, amikor végleg kivágták belőlem, és a szemétre dobták vágyott vackodat. Más növekedett benne, valami sötét, egy égő erdő fekete füstje terítette be a testemet, végre akkor már beláttad te is, hogy nincs helyed benne. Még elüldögéltél egy kicsit a kispadon, megszőkásból. Nézted a játékot, néha figyelmeztettél egy lesre, mert láttál minden szabálytalanságot a partvonalról.

Ott ragadtál a fénytelen égbolton túl, dühösen, dacosan, hogy már megint nem jött össze semmi, megint elárultak, elhagytak, és soha nem nyílik meg a csatorna, amin lecsúszdázhatsz, egyenesen a szívemhez. Maradtál valahol kívül, ahol az álmok tanyáznak összebújva, és körülbegik a némán szuszogót, kicsit felmelegítik a tetszhalott testet, maradtál egy párnanyomatban borongós reggelen, mert csak borongós reggeleken lehet érezni a hiányt, a napsütésben nem illik. Aztán lassan elhalványultál, miután csövekkel a testemben belém rándult a végleges és befejezett bizonyosság, ne haragudj, hogy akkor megkönnyebbültem. Nem tudom, hogy hol lehetsz most, de sejtem, hogy aztán sikerült, mert tegnap is egy idegen szempárból mosolyogtál ki, ismerős csillogás szilánkja szúrt belém, amikor átadtad helyedet a villamoson.

NEM VAGYOK

Nem vagyok robot, még nem,
és ha mégis? Azért jelölöm,
melyik képen van autórészlet,
melyiken emberi, melyiken
embertelen, igenis vágyom szépre,
jóra, grácia, nem vagyok robot,
mormogom gépiesen a gépnek,
aki regisztrálja, hányszor csaltam,
raboltam, részegedtem sárga
földig, nem vagyok robot,
vacogok, míg olvassa adataim,
zsigeri zsiradékomba zárt
zűrzavarom, igenis, voltak,
vannak kagylóhéjba göngyölt
gyöngyök, s most piacra
dobná belső vámparancsolatot
hágva át, a szüette szekrényt,
kitaposott félcipőt, zsarnoki
lelkiismeret, tudatalatti a tudója,
nem vagyok robot, ha robot-
munka során mosolygok,
diagnózist írok, kenyeret
keresek, kapcsolatot, kapcsolót,
vágyom a csatlakozást, mint
akku áramot, fáradt olaj a
pihenést, nem vagyok robot,
csak erek, leukociták, ölelés
menetű anyacsavarok gubanca,
genetikailag programozott
szívhang, nem én kiáltok,
processzoraim dübörögnek
irreális éra függő vasút-
pályáin, nincs robotrokonom,

ismerősöm, ő se, ki nem
fogant, nem ejtett teherbe,
és csak bombát ejt, lődöz szem-
rebbenés nélkül éneklő kutyát,
nem dühös, nem kárörvendő,
de káromra teszteni, mikor
leszek algoritmuszerűen, amivé
válnom rendeltetett, nem
szűnyogcsípésért vakarózni,
csinálni feszt a fesztivált,
hogy aritmia, rák, félni globális
idegösszeomlásától áram-
ütés, lemerülés helyett.

KÉSŐ VÁGYÓDÁS

Csillanjon tekintet, csalogasson
csak
téli tavaszként, csontvelóm
félissza,
hiába tilt idő által emelt
hanyatlások havas piramisa,

átvilágít masszív kor-
falain,

viruló Flóra, tűző pillantásod,

befalazva, haj, be-
falazhatatlan

áhítózással térdre hulltan ások,
tíz körmöm abszurd szirt húsába
hasít,

tép gránitcsendbe, szivárgó
árnyékba,
kielégítetlen genom gúlája
hull homokbordára, oáziságyéokra,

sejt sírkamráiban a teszt-
halottak

mumifikáltan perlik jussukat,
ó, összefogna fáraó, rabszolga
mázsás torlaszon kivájni
kulcslyukat,
tán szégyenkezni kéne késő vágyért
(Vörösmarty csak harminckilenc
akkor),
míg elvakít váll hópihe-
hulláma,
jégtömbjeibe mért falaz be agg kor?

LISZKA HINTÁJA

(Részlet)

(EGY) PISZKOS KÉK

Az erdőben lakni vaddá tesz. Liszka egy darabka város. Aszfalt. Anyaja szürkére szülte. Életlen és puha testre, aminek hiába van körvonala, anyja már nem sokáig. A születéskor senki sem sutogja el, hogy mikor lesz vége. Titok. A városban lakni unottá szelídít. Liszka egy darabka vidék: szántóföld, bogár, kéreg és kitin. Héjak a hús körül. Bőr. Anyaja órákig vajútdta a múltat. Átbújt ezer ajtón, ezer ablakon, egyre kisebb és kisebb réseken, míg csak egy kulcslyuk maradt az idő. Talán visszafelé is ennyire lassan nyílik meg, ami elillan. Talán meghalni könnyebb, mint megszületni.

Anyaja forog, az égtengely megdől. Az emlékezet terítő, lyukacsos, kiesnek résein a képek, nem marad más, csak pár megcukrosodott emlék. Anyaja melle üres. Szottyadt bőrén hullámos ráncok. Ujjak közé zárható, masszírozható testmeleg gyurma. Ennyi maradt. Éhség. A megfosztottság langy és ringatózó árnyai. Tejbőr. Merülés a hajnali fényben a mosdó fölött, aranyhalak pikelye a szappanos tálban. Anyaja szürke tükörben fésüli a haját, epenyállal keni a zománcot. Szédül. Belül van benne egy tenger, ide folyt el mindent: cseppfolyós kalitka.

A ház nagyanyában. Nagyapa a házban. Anyaja a vendég, Liszka a kolonc. Csendesek az esték. Nem gyújt fényt, aki rejtőzködik. Farkasok hordája csahol a kert körül, a bárányok szőre langyos. Éjszaka lenne, ha jönne az álom. Ha jönne a sötét. De csak a szél játszik a levelekkel. Sisteregnek, suhognak, ütik egymást a gallyakon, mint a testvérek. Az avarszagú fény sárga lábnyomai a csillagok körül. Csendes éjszaka, csak apaja árnyéka kúszik fel a falra, szisszen, majd üvölt.
Liszka üres szájú csecsemő.

Anyajában haldoklik a nő. Anyajában megromlik a tej. Tükörben nézi magát alul. A gátat, a varrást. Húzkodja, gyűrőgeti. Rozoga ajtó lett az öröm ernyedt kapuja, duzzadt és heges. Anyaja vakarja az arcát, a hasát. Ujjaival csipkedi a kihullott hajakat, a fogait. Valaha, egyszer, valaki volt, aki nem ennek a testnek a rabja.

Anyaja tápszert kever, ízeket zokog a műanyagba. Meg sem fordul, amikor apaja pakol, csapkod, ordít. Anyaja a bőrével méri a hőt. Langyos. Észre sem veszi, hogy apaja háta tűz. Fénye az út, ami messzire viszi. Liszka jóllakik. Alszik benne a cukor, a ringás. Alszik, nem is érzi, hogy felkerekedik a szél. A vihar megfosztja a fákat gyümölcsseiktől, a tűz felégeti a legelőt. Beköszönt egy új évszak, a félárvak hava, amiben a jég és a láng falják egymást. Az éhségig.

(KETTŐ) TAKONYZÖLD

A láz mindent puffadtra gyúrt. Az orvos szerint Liszka annyira beteg, hogy meg sem gyógyulhat. Lóg a köldökszinórja a földek felett. Anyaja nem sír. Minden könnyét elitta már. Nagyanya dohog, nagyapa kerülgeti a hangokat. Kong a fal, a szoba egy ragadozó gyomra, aki régóta nem kapott enni. Verejtékezik a plafon, mállik, céklafoltok a tenyér körül. Liszka apró. Anyyira apró, hogy nagyapa nem is érti, a betegség hova fér belé.

A szürke átengedi a színeket. Anyaja haja fekete, rövidre vágja, váll felettig se ér. Nem emeli fel Liszkát. A tüdő tágul a sírástól, a hörgők megnyílnak, erős felnőtt lesz, akit nem szeretgetnek túlságosan. Liszka sír. Kövek gurulnak a baglyok lába alá, köpeteikben városi mocsok, salak. A tojásaik nem keményednek meg időben, nem lesz reptetés. Csak várakozás. Lesben. Anyaja fél az erdőtől. Neki a cipő és a konty, a kávé és a buborék illik. Mindig el akart szökni innen, erre itt ragadt. Nem emeli fel Liszkát. Nem öleli meg. Négy éjjelen át szaladgál az ujjbegynyi csigolyákon a hóhullám. Veri a tájtékost Liszka homlokán, horpad és düledezik, tágul, ami ér. Nagyanyát kitölti a gyász, nagyapát a csend. Anyaja nem sír. Talán a teáskannából a főzet. Talán a baglyok gyászos suhogása. De vasárnapra nyoma sincs a fájdalomnak, elmúlik a láz.

Nagyanya nem tud örülni. Nem ismeri a gyógyulást. Úgy temette el a gyerekeit, hogy nem ért hozzájuk, nevet sem adott nekik.

Megmaradt, na, jól van, fogd már meg! De anyaja bánatot fon, nem ér rá. Megrebben, meredten nézi az ablak zsírfoltjait. Ollóval vágná rövidre az éveket. Tavasz lenne, ha lenne madár, aki repül. Anyaja megijed nagyanya haragjától, inkább megfogja Liszkát. Így illik, tudja, hogyan kell úgy tenni, mintha valakit szeretne. Mintha szeretni szeretné. Mintha szeretné. Legszívesebben eldobná Liszkát, vájjon szemet a tájban, ne is legyen, ne legyen senkié, dögöljön meg, egyék szét a farkasok.

De nagyanya unszolja, a kezébe nyomja. Anyaja megfogja Liszkát. Tenyerével felfelé emeli. Belefeledkezik. Tartja, ringatja, öleli. Elmerül az illatába. Énekel, halkán, suttogva. Langyos a kenyérnyi kis test. A szemhéját simogatja az ujjával, kering körbe a félhold alakú kör, forognak a falak körbe és körbe, anyaja énekel, összetapad a szó és a fény, körbe és körbe, kering.

Liszka csak nézni szeretné. Csak nézni. Ilyen közelről még sosem látta anyját. A szemeit. Kék.

Nézni meredten, nem elaludni.

Mire kinyitja újra, az elfutó évek megkarcolják a meggyfa törzsét. Feléri a legelső ágakat is.

(ÖT) MÁKKÉK

Körössy Tutujka néni vadhús. Két hurkás mell. A szomszédban lakik, ahol nincs függöny az ablakokon. Látni, ahogy mossa a két döcögőst, szagolja a bugyiját, holdkaréjra vágja a körmét. Egyedül él. Körössy bácsi két éve a városba költözött, csak néha jár ki vendégeskedni.

Liszka feláll a hokedlire, és lesi, ahogy a Körössy Tutujka néni szappannal dörzsöli le a zsírt a melleiről. Vakarja magáról Körössy bácsi fognyomait és ujj-játékát. Csak vasárnap esténként. A hétfő más. Olyankor virágba borul, sárga ruhát vesz. A libák nyaka pihés és hajlékony, a domboldal szelíd. Sárga lesz, mint a csőrük.

Nagyanya szerint Körössy Tutujka néni légyapír. *Büdös kurva.* Ilyenkor nagyanya fél szemmel nagyapára néz, aki a szekrény felé fordítja a fejét. Hallgatnak.

Csak Liszka nem. Őt minden érdekli. Körössy Tutujka néni húsa és szőre, szaga, lyukas foga, még a letört szárnya helye is. Mert hiába a rúzs, a tulipános drága kence. Vaskos a szája, őrzi a szavakat. Mint az erdei kisház pokróca a langyos testek árnyékát. Ahol talán nagyapával. Ahol biztos, hogy nem Körössy bácsival. Titok, ami megdönti a tengelyt a szív körül.

Mitől lesz valaki angyal? Vagy tyúk? Mitől lesz szerethető? Nagyanya körbeköpi a sejtelmet, mint a zaccos füzetet, amelybe Liszka serényen írja a szerencseszámait. Sosem találja el pontosan. Hiába, már huszonöt megvan. Ha Liszka egyszer nyerne, akkor félne. Az öröm rosszabb a bánatnál, mit is kezdhetne vele, sosem találkoztak, nem ismeri. Köszönni se tudna neki. Mit mondana? *Jó napot, kedves öröm?* Akit köszöntünk, azt búcsúztatjuk is. Akkor talán jobb meg sem ismerni.

Körössy Tutujka néni amúgy Ida. De senki sem hívja így. Csak Liszka mondogatja, ha a tükörben kikenik a csücsörödő ajkait. *Ida vagyok, tsókolom!* Utánozza a tájszólást, amit hiába rejteget Tutujka néni, minden megfáradt mondatnál előtör. Akár a padlásra rejtett borítékok. Nyílnak és záródnak. Tutujka néni ajkai. Szellőzik a bél, a szájüreg. A sok ezer elnyelt szó dunsztja. Belülre nőtt virág a csalfa szerelem. Nincs, aki kidobja. Senki sem öntözi.

Ráncos a szerelem. A kertben köligetet ültet Tutujka néni. A földben az a jó, hogy felfogja zuhanást. Soha többé nem nő szárnya, túl nehéz a repüléshez. Ugróiskola Tutujka néni gerince, lomhán ugrálnak el a felhők a háta mögött. A ház mögött. A kutya belevonyít az árnyba, ami újra és újra körvonalat húz az ablak elé. A Nap unottan hordja a sugarakat. Liszka kolduló arccal nyúl egy kis melegért. Hátha éppen anyaja ujjrésein surrannak át a finom sárga csíkok. De a felhők megmerevednek. Megáll a kép, mint a körhinta az utolsó pörgésnél.

Zuhogni kezd a táj a fénybe. Töpörödni és nőni. Esni. Mint a kő. Zápor, majd zivatar. Liszka ül. Mozdulatlanul. Az ablak üvege koporsófedél. Vihar kerekedik, ütök a cseppek a tetőt. Szögek. Pofonok. Püfölések. Anyaja háta a padlás, anyaja méhe a szoba.

Apaja szomorú. Veri a kérges tenyerével a házat.
Ugyanez a tenyér egy régi képen. Kifelé fordul, integet. Apa bajszos. Óriás. Kabátján csíkok, haránt a pikkelyek. Fekete a haja. A szeme gomb, a fénye műanyag, cérnája zöldes. A mosolyát betakarja a szőr. A boldogság rejtőzik. Ahogy a keze a nadrágja zsebében pihen. Mögötte egy kirakat üvege, ő háttal. Anyaja elfolyik a tükröződésben. Mintha búcsúzna, pedig sosem ért ide. Nincs közös kép. Nagyanya szerint esküvő sem volt. Csak Liszka, csak egy gyerek, csak egy fattyú.

Dimény-Haszmann Árpád

OLVASMÁNY AZ ÉPÍTŐKRŐL

Abának

A kertben ültem
Egy farönkön, és
A kávémat ittam,
Az életről gondolkodtam,
Miközben téged néztelek, a
Békésen alvót.

Aztán egy hangyát
Szúrtam ki,
Mint örök védelmező.
Egy nagyobb kekszmorzsával
Birkózott.
Hol előre, hol visszahúzva azt,
Valami megakasztotta.
Micsoda kitartással,
Duzzadó erővel küzdött.
Semmi kérkedés.

Ez valami útmutatás, Uram?
Hogy mindannyian
Kifürkészhetetlen utakon
Lankadhatatlanul
Építsük a világod?

PERPENCE

nyáron este a házunk olyan
mint a kihűlőben levő kemence
szinte érezni ahogy
föle lesz a melegnek
vastag ragacsos

te jöttél az ötlettel
vigyünk ki pár matracot az udvarra
aludjunk a hűvös ég alatt

a szél a hegyekből érkezett
a kis gyümölcsösünkön át
a veteményesen

néhány még zöldes szilva
pottyant a fásszín tetején
és legurult
édesen savanykás íze volt
a szél egész éjszaka
borzongatott
míg álomba nem ringatott
mint a szerelem

azt suttozta a fülemben
hogyan ez az a pillanat
az itt és a most

CSEENDBEN

Csendesen. Néha szótlan.
Néha csak ülünk egy padon,
egy asztal mellett,
vagy a fűben félkézre támaszkodva,

és bámuljuk az aranyesőt
vagy azt a bokrot,
ami még arra emlékeztet,
amikor virágzott.

Figyeljük, hogyan fordulnak át a színek,
az élénksárga mustárrá, mosott barnává,
halottá, mint a száraz ág.

Máskor a cinegét nézzük,
csivitelve ugrálnak az öreg gyertyán ágai között.
A mókust, ahogy bújócskázik.
Tudod, hogy ez nem egyenlő a feladással, ugye?
Mondom, és kérdelem, bár mondanom sem kellene.
De mi mindig azt mondjuk egymásnak,
amit már tudunk.
Mi mást mondhatnánk?
Így képzelem a szerelmet
az élet késői teraszán.

Szilveszter Andrea

GYERMEKKOROM MÁLNASZEDŐI

Hittük is, de inkább nem, hogy elmegy. Főleg a baki után, ami belénk égett egy életre. 2006-ban történt. Hatodikos voltam. Egész télen azt hajtogatta a mi kedves jó apánk, hogy tavasszal megy Németországba murkot szedni. Egy gyermekkori barátja volt a munkaközvetítő, úttörő a faluban. Így viszonylag könnyűszerrel végig lehetett zongorázni a papírosdin.

Nehézkesen, de tavaszodott. Ki volt tűzve az indulás napja. A nagyszobában már napokkal előtte kerülgettük a bordó-zöld utazótáskát. Idegtépően lassan vánszorgott az idő. Apu szó szerint ki volt akadva, mint azután is mindig, ha hosszabb kiszállásra készült. Mi pedig a hülyeségeit lenyelve, magunk türtőztetésére arról ábrándoztunk, hogy milyen is lesz két teljes hónap mindenféle piszkálódás, állandó bennünk lakás, magyarázkodás, köztözködés nélkül.

Még utolsó estéjét is a kocsmában töltötte, másnap hajnalban kellett buszra szállnia a központi megállóban. Mi nyugovóra tértünk, reggel pedig megkönnyebbülten vettük számba táskáinak hűlt helyét. Aznap nem mentünk suliba. Ünnepeztünk. Sosem feledem el azt az önfeledt fellélegzést. Még körtáncot is jártunk, úgy hiszem. Aztán ünnepi nagytakarítást szerveztünk. Szellőztetéssel kezdtük. Kiszellőztettük az áporodott pia- és cigiszagot. Áttöröltünk mindent. S ami a legfontosabb és főként szimbolikus, csaknem rituálé, a ruháinak, lábbeliinek az elpakolása, hamutál kiürítése és illatosítás. Két hónap lágycsillag. Fincsi étellel vártuk a munkából hazaérő anyut. Egész nap nem tudtuk összefogni a szánkat.

Aztán este, amikor mindenki önálló tevékenységet folytatott, mert ugye végre nem kellett megmagyarázni, hogy miért olvasok vagy fürdök vagy fekszem, le vagy nem fekszem le, egyszer csak valami zörgés. És megtörtént, ami hitünk szerint csakis velünk történhetett meg. A csacsira részegedett apánk hazaállított maga után húzva kisszekérben az egész motyóját.

Hatásszünet. Pont.

Két kerek hétig kerülgettük megint a félig összehúzott táskát. Ennyibe tellett visszaszerezni a bizalmat, azaz visszasírni magát, hogy a következő csapattal kiutazhasson. Sikerült, bakker, sikerült. Akkor már biztosra men-

tünk, elkísértük reggel, s magunk zörgettük haza a kis szekeret a busz távoztával. Amikor aztán harmadnapra sem jött vissza, kezdtünk csak felocsúdni. Az én olvasatomban ekkor kezdődik a tavasz.

Évről évre megismételte ezt a manővert, megajándékozva minket két gondtalan hónappal. Teljes serdülőkoromat átölelte ez az évi két hónap apumentes időszak. Érdekes mód csak és kimondottan csakis ekkor jártam diszkóba. Máskor nem kockáztattam volna, hogy összefussak apuval a Kék Lagúna disco kellős közepén a falu teljes fiatalságának szeme láttára. Azért vicces, hogy minden évben végigbuliztam a nagybőjtöt. Én, a nagy katolikus, a mi nagy katolikus községünkben. Micsoda időszak volt! Az éjszakába nyúló unokatesós filmezések, mert ilyenkor még vendég is jött hozzánk. Tényleg szabadság volt, terápiás időszak. Még azt is megkockáztatom, hogy úgy, három országhatárnyi távolságról még szerethető is volt az én apám. Persze, leginkább akkor éreztem így én, a megvásárolható gyermek, amikor édességsomagot küldött a hazatérőktől. Olyan csokoládékat azelőtt sohasem láttam. Aztán egyik évben, valamikor középiskolás éveim vége felé, nem csokoládét küldött, hanem egyszer csak nyílt a kapu, és beállt az udvarra egy sötétkék Golf3. Nem hittünk a szemünknek. Pedig a miénk volt. Persze, ez sem működhetett nálunk mindenféle csinnadratta nélkül. Első körben, mielőtt hazaért volna az autó, az én addig soha nem vezető apám, gondolom, néhány ledöntött kör után úgy érezte, hogy tud vezetni, s egyenesen keresztülbölcsekedett a német főnöke kerítésén. Újságcikk is született az eseményből, és sok kocsmai hecc alapját képezte még azután is. Nem is beszélve a későbbiekéről, azaz a ki vette a kocsit?, kinek a kocsija, leányka? típusú atrocitásokról.

Rendszerint húsvétra jött haza. Azóta sem szívem csücske a húsvét. Nem csupán az ünnep tragikumuma vagy feszültsége miatt. Értelemszerűen gyermekkoromból hozott terhek ezek.

Na de volt más hozadék is. Amikor hazaért, és kinyílt a táska, és megtelt a hűtő mindenféle finomsággal. Lekvárok, szalámi, csokik, kávé. Én azt hittem, hogy az sosem fogy el. Két egész tábla csokit vittem el a suliba, megkínáltam az egész osztályt. Ha csak ideig-óráig is, de népszerű voltam. Látva a hozott eurót, tényleg azt hittem, hogy gazdagok vagyunk. Azt szerettem a legjobban, hogy a szüleim olyankor egy csapatként terveztek. Így lett új kávéfőzőnk meg mikrohullámú sütőnk, új tévénk és szőnyegeink. Apró lépésenként megvalósítottunk ezt-azt a házban. Ilyenkor úgy éreztem, normális család vagyunk. Aztán kiürült újra a hűtő, és elfogyott a pénz. S számoltuk a napokat kora tavaszig.

Később anyu is elkezdett kijárni. Először évi egyszer, majd kétszer is. Szinte váltották egymást apuval. Talán ez a rendszer adott még néhány évet a házasságuknak. Elhető volt, egészen az utolsó középiskolai évemig. A nővéreim már kirepültek, én érettségire készültem. Nehezítő tényezőként apai nagyanyám combnyaktöréssel ágynak esett. Ne is beszéljünk apu alkoholizálásáról. Mázsás teherként nehezedett a nyakamba ez az egész. Rajtam állt vagy bukott a vásár, de tudtam, hogy anyu beleőrül, ha nem tud kicsit fellélegezni. Pihenni járt mezőgazdasági munkára. Ha fizikailag nem is, szellemileg mindenképp.

BOCSI, ANYU!

Hiába, szeptember vége van. Viszlát, rövidnadrágos gondtalan napok! És helló, gumicsizma, földig érő viharkabát és behúzott kapucni. Úgy képzelem magunkat, mint valami zöld manókat. Persze, csak foltokat látok, zöld foltokat, mert akkora a köd, és mert pirosból egyre kevesebb van. Az a szerencsétlen helyzet van, hogy rendelés lenne, sőt van, de málna már csak elvétve. Ezért aztán mindenki nyűg. De főleg Imi, ugye? Persze, gondolom, őt is fentről szűrogtatják. Még jóformán fel sem jött a nap, már üvölt.

Behúzom a nyakam, és beállok az egyik sorba. Nem igazán érdekel, ki van mellettem. Mondjuk, leginkább úgy tűnik, hogy senki. Mindenki ott folytatja ma, ahol tegnap abbahagyta. Bent is kellett hagyni nap végén a szekereket a sorok között. Én épp kiértem a végére, így ma új sort kezdek. Úgy tűnik, jól szét vagyunk széledve. Tollászunk. Drámaian szólva, megpróbáljuk a lehetetlent.

Egyszerűen nincs málna a soromban. Mindjárt a felénél járok, amikor ráeszmélek, hogy a mellettem levő sorban jócskán piroslik a málna. Jobban találja a nap, vagy ott lett felejtve ez a sor, vagy szertelen volt a szedő, nem tudom. Belém bújjik a kis ördög, s Imi beszélésénél, miszerint zéró a mai teljesítményem, nem kell több. Tolom a szekerem a saját soromban, de a köd leple alatt bizony én a másik sorból rakom tele a kupicáim, nem törődöm azzal, hogy ki jön szembe ugyanazon a soron, és hogy lesz-e, nem lesz-e mit szednie? Egészen addig, amíg meg nem látom az én nyakig anzug drága jó anyám. Belesajdul a szívem. Megloptam a saját anyámat.

Tudom, hogy tudod, hogy a cigidet is lopom. Hogyne tudnád, hisz huszonegyet töltesz minden nap. Húszat a tartó dobozkába, egyet pedig rögtön elszívsz cigitöltés után. Én pedig minden este kimarkolok belőle, amikor kilépek az ajtón. Sosem szólsz. Azt hiszem, titkon mindketten élvezzük ezt a helyzetet. Én melletted újra gyermekké vagy inkább lázadó kamasszá degradálódok, te pedig bölcs szülő módjára hagyod, hogy megüssem a bokám.

Nem kérdezed, hogy hová megyek, amikor esténként kiosonok. Hazatérve pedig mindig felébredsz, bárhogy is igyekszem lábujjhegyen lépegetni. Mindig is éberen alvó voltál. Reggel kávéval ébresztesz, és nem tudsz nem gondoskodni, még a csizmám is megpucolod.

Itt olyan más vagy. Három hónap alatt egyetlenegyszer sem vettél be gyógyszert. Pedig otthon állandó kelléked az aszpirin. Az tetszik a legjobban, hogy nem olvadsz be. Nem kell pletykálgodnod ahhoz, hogy jól érezd magad. Nem foglalkozol más dolgával. És te magad sem vagy pletyka tárgya.

Esténként kiülsz, megiszod az italod. Addig maradsz, amíg neked kényelmes. Sosem szidod a csoportvezetőt, az időjárást, a málnát. Teszed a dolgod. Vagány nő vagy.

Bocsi, anyu! Én most jól beletrollkodtam a te kis világodba. És talán nincs is ehhez jogom.

BEHATOLÁS

az ajtók természete, hogy zárva maradnak –
mindig azt képzelted, egy titkos alakulat tagja vagy,
aki úgy védelmezi a szüleit, hogy láthatatlan embereket lő le,
különböző ismerősök, hivatalok, boltok és közértek közt mindig
felkészülten,
hogy a kellő pillanatban el tudd sütni a fegyvered,
ezért minden ajtó mögött embereket sejtettél, rohantál előre,
hogy még azelőtt fényt deríts a megbúvó idegenekre,
mielőtt anyád árnyéka rád vetülne az előszobák, folyosók, aulák
lámpáiból.

idővel érteni kezdted a láthatatlan embereket,
eleinte csak odaguggoltál, hogy vérző testüket bámuld,
és egy-két elhaló hanggal szóltak feléd, köszönve a gyors halált,
a testük aztán csempelap, parketta, döngölt föld lett,
láthatatlan fegyvered félretéve, tiszta tenyérrel simogattad helyüket,
a vérük fehér volt és ragadt.

csak később értetted meg,
mikor már nem láttad őket, és a pisztolyod is visszaadtad,
anyád ősz lett, és te sem vagy otthon sokat,
hogy szellemek csak a nőkben laknak,
és ha ajtók nem nyílnak többé,
megszületnek.

SORBANÁLLÁS

Január közepén az adóhivatal váróterme olyan volt, mint egy túlszűfolt akvárium: mindenki levegő után kapkodott, a testek egymáshoz súrlódtak, és a hangulat nyomasztóan vibrált. Az épület maga nem sokban különbözött a környék szürke, kopott épületeitől. Vakolata itt-ott lepergett, a bejáratú ajtó üvege repedezett, és a kilincs nyikorgása mintha panaszkodott volna minden érintésnél. A falakat régi, megsárgult tájékoztató plakátok borították, rajtuk elhalványult betűkkel nyomtatott szövegek, amelyeket senki nem olvasott el.

Kint süvített a szél, a csikorgó mínuszok dermesztették az utcát. Az ablakokon keresztül halványan látszott a hóval borított járda, amelyet a reggeli órákban sietve söpörtek le, de mostanra megint vékony, szürkébe forduló hóréteg fed. Az ég alacsonyan ült, ólomszürke felhők alatt a nap fénye csak egy tompa derengés volt.

Bent az oldalfalon állott egy monotonan zümmögő hőbefűvő, amely inkább a zajjal, semmint a levegő kavarásával járult hozzá a hangulathoz. A pára keveredett az izzadság, a korán hozott szalonnás reggelik és néhány mélyen zsebbe rejtett cigarettaszag foszlányaival. A sarkokban apró csöpögések jelezték a fűtőtestek régi hibáját, miközben egy fekete rádióból szólt a kívánságműsor.

Az ajtó minden egyes nyitódáskor beengedte a tél hideg leheletét, amely megborzongatta a várakozókat, de legalább némi friss levegőt is hozott. Egy asszony álldogált az ablaknál, a kis lyuk előtt, rózsás arcán békés mosoly játszott, mintha a külvilág csikorgó hidege vagy a belső fullasztó feszültség nem érintené meg.

– Tudja, kedveském – kezdte meleg, halk hangon –, a karácsonyunk idén is olyan szépen sikerült, mint mindig, de... – suttogóra fogta, mintha nagy titkot árulna el – kihasadt a mákos bejgli. Hát én azt hittem, megüt a guta! Pedig máskor olyan gyönyörű márványosra sül, mint a cukrászdában. De azért így is nagyon finom volt, nem panaszkodott senki.

Ibike, a hivatalnoknő kerek szemüvege mögül fáradt szemekkel pillantott fel, miközben halk sóhajtással pecsételt, és egy szinte olvashatatlan kézírással valamit írogatott a papírok szélére. Arcán egyfajta derűs közöny ült, amit talán évek rutinszerű munkája vagy a hivatal szürkésege kovácsolt rá.

Haja gondosan kontyba tűzve, bár néhány rakoncátlan tincs itt-ott kibújt. Mozdulatai olyan lassúak voltak, mintha minden mozdulatával egy-egy órányi munkaidőt akarna megspórolni magának, vagy mintha a világ többi része túlságosan sietne, és neki lenne kötelessége ezt kiegyensúlyozni.

Az asztalán apró, személyes tárgyak sorakoztak: egy kopott műanyag pohár, rajta halványra mosott virágminta, egy családi fotó, amelynek színét a nap kivette, rajta két mosolygós gyermekkel, akikről senki sem tudta, hová tűntek azóta, a fülke falán falinaptár, amelyben gondosan bejegyzett események sorakoztak, apró, pedáns betűkkel: határidők, névnapok, talán egy-egy orvosi időpont vagy hivatalos értekezlet. Az asztal szélén egy régi, gombostűkkel teleaggatott parafatábla állt, rajta hivatalos értesítések, egy-egy gyerekes rajz, talán valamelyik várakozó ügyfél unokájától. A neonfény éles, kékes árnyékot vetett a tárgyakra.

Ahogy az asszony folytatta a történetet, Ibike egy pillanatra felnézett, halványan elmosolyodott, majd visszatért a pecsételéshez.

– A gyerekek is hazajöttek Németországból, képzelje, mindketten! Ritkán adatik meg, hogy így együtt legyen a család. Olyan boldog voltam! A nappaliban ülve neveltünk, beszélgettünk, míg a kandallóban ropogott a tűz... Persze, hoztak ajándékot is. Szivart a papának, mert Németországban lehet jót kapni, ugye, nem ilyen keserű, mint a boltban itthon. Olyat hoztak, hogy az ember szinte sajnálja elszívni. Én meg... hát nem is akartam elhinni, hogy ennyire figyelmesek, karcmentes tepsiszettet kaptam. Igazi minőség, érzi az ember, hogy nem egy használat után repedezik meg az alja. Még a szomszédasszonynak is meséltem, ő rögtön azt kérdezte, hogy „Na és a Julcsa hozott valamit?” – tudja, a volt szomszéd a harmadik emeletről még a tömbházból, akinek a fia is kint dolgozik Németben. Nem mondom, az ember nyilván összehasonlítja, de hát nálunk nem az a lényeg, hogy ki mit hoz.

Kissé lehalkította a hangját, és közelebb hajolt. – Persze, azért az ember hall ezt-azt... Julcsa fia nem szivart hozott, hanem új kocsit a szüleinek. Tudja, olyat, ami nem kulccsal indul, az ember beül, csak nyom egy gombot, és kész, indul a motor. Na, de mi sem panaszkodunk, ugye? – kacagott halkán, majd egy pillanatra elhallgatott, mintha mérlegelné, mennyit mondjon még. – És most... úgy néz ki, jön az unoka a fiaméknál. Nem is tudom, mit kezdjek az örömmel! Egész éjjel csak forgolódtam, annyira boldog vagyok.

Elöttem egy idős férfi állt a sorban, a kabátja kopott, a kalapját a kezében szorongatta. Nem nézett az asszonyra, csak maga elé meredt, szúrós pillan-

tásokkal pásztázva a faliórát, mintha az lenne felelős a sor lassú haladásáért. Hirtelen felhorkantott, majd hosszasan szívott be egy szusszanásnyi levegőt, mintha ez is nagy megerőltetés volna számára. Mellkasából sípoló, asztmás szuszogás tört elő, miközben a vállát felemelte és visszajettette, akár egy súlyos terhet cipelő teherhordó. Az asszony, aki az előbb még Ibikének mesélt az ünnepekről, elhallgatott, de félénk mosollyal még próbált bizakodón a férfit pillantani. Ez azonban csak olaj volt a tűzre.

– Hát mi van itt, tán teadélután?! – mordult fel a férfi, minden szótól szinte visszhangzott a hivatal. – Nagyon örvend itt mindenki, hogy magának jön az unoka, meg hogy a mákos bejgli ilyen-olyan lett, használja egészséggel a tepsizettet, de mondja meg nekem, nagysága, kit érdekel az a bejgli?! Maga azt hiszi, mindenki arra vár, hogy a családi idilljét hallgassa? Én már rég kifizettem volna az adót, ha maga nem áll itt szóvárázni!

Az asszony szinte összehúzta magát, de mégsem szólt semmit, a kezében szorongatta az előkészített papírokat. A férfi azonban nem hagyta abba, csontos kezeivel a kabátzsebébe nyúlt, mintha még ott is keresne valami el nem intézett dolgot.

– És minek hozott ennyi papírt, ha egyszer csak a szája jár?! – folytatta a morgolódást, miközben egy sípoló lélegzetet vett. – Itt áll mindenki, mint a szobor, ahelyett, hogy haladna a sor! Nekem meg ott a buszom, el kéne érnem. De magának persze ráér, mert az unoka boldogság meg a kandalló mellett ülés mindennél fontosabb.

Ibike, a hivatalnoknő eddig figyelmesen hallgatott, de most finoman közbevágot:

– Laci bácsi, ne tessék így haragudni, mindjárt sorra tetszik kerülni! – mondta szelíden, de határozottan, ahogy az idősebbekkel szokás beszélni. – Az ünnepek mindenkit megérintenek, tetszik tudni.

A férfi szúrósan felnézett, de Ibike hangja valamelyest lehűtötte a dühét. Még egy utolsó morgást engedett meg magának:

– Hát jó, de a bejgli... mondom, azt hagyjuk! – azzal ismét a maga elé meredt, tovább szuszogva, miközben egyre csak azt motyogta: – Az ember is az adópapírokkal jön, nem történetekkel.

Mögöttem egy fiatal nő állt, hosszú ballonkabátban és világoszöld kendővel a fején. Eleinte türelmesnek tűnt, de ahogy telt az idő, egyre gyakrabban pillantott a falon lógó órára. A sor kígyózott, az emberek morogtak, és a levegő nehéz volt, mint egy régi szénás csűrben.

Egyszer csak halk kuncogást hallottam a hátam mögül. Meglepetten fordultam hátra. A kendős nő arca vörösölt, de nem a haragtól, hanem

a visszafojtott nevetéstől. Ajkai szorosan összezáródtak, orrcimpái remegtek, ahogy próbálta visszatartani az egyre kitörni vágyó jókedvet. De hiába. Hamarosan úgy tört ki belőle a kacagás, mint a hegyi patak áradás idején: váratlanul, csilingelve és megállíthatatlanul.

Az előzőleg morcos emberek közül néhányan hátrafordultak, egy-egy pillantással próbálva felmérni a helyzetet, mintha egy csendes színházi előadás furcsa jelenetébe csöppentek volna. A sor végén álló szakállas férfi, aki egy zsák krumplinak is beillő mappát szorongatott a hóna alatt, lassan csóválni kezdte a fejét. Egy pillanatra úgy tűnt, hogy lenyeli a szavait, de aztán mégis kibukott belőle, jóval hangosabban, mint a helyzet megkívánta volna.

– Na ezt jól megcsípte a várakozás, komolyan mondom! – kezdte gúnyosan, miközben tekintete végigsiklott az egész termen. – Itt állunk, ahol elvileg az ember elintézné a papírjait, befizetné az adóját, megoldaná az életét... és mit kapunk? Egy szép kis kabaré! Egyik a mákos bejgliről, szivarakról, tepsikről, meg kitudja még, mikről hadovál, a másik meg úgy hahotázik, mintha ez valami szilveszteri műsor volna! Még egy óra, és mind itt fogunk vihogni, csak aztán minket már egyenesen a zárt osztályra visznek a híd alá. Elmeógyógyintézet deluxe, garantált kétágyas szoba, karácsonyi hangulat nélkül.

A morgás a végére egy keserű nevetésbe fulladt, de a férfi arcán nem volt nyoma derűnek, inkább egyfajta sötét irónia tükröződött rajta. A keze görcsösen szorította a mappát, mintha attól tartana, hogy valaki kitépi belőle a saját gondosan rendezett életét. Körülötte az emberek ingerülten néztek egymásra, egyik-másik zavartan megigazította a kabátját, mintha a férfi szavai hideg huzatként futottak volna végig rajtuk.

– Csak nevetgéljenek, nevetgéljenek! – folytatta a szakállas mogorván. – De ha valaki tényleg ügyet szeretne intézni, akkor jó lenne, ha a kabaré helyett az ügyintézés lenne itt a műsoron. Én csak mondom.

A nő, miközben mobiltelefonját fogta, a másik kezével egy papírsebkendővel a könnyeit törülgette, amelyeket a nevetés csalt elő szemeiből.

– Ne haragudjanak, de... de egyszerűen nem bírom abbahagyni! – mondta szipogva, közben az öklével próbálta visszafojtani a kacagását. – Most olvasom, hogy a közeli faluban az öreg Miska bácsi becsődölt egy túlsúlyos számár miatt!

– Hát ez meg micsoda? – kérdezte valaki hitetlenkedve, már nem emlékszem, ki.

– Úgy volt – kezdte a nő, most már kicsit összeszedve magát –, hogy az öreg Miska bácsi szamaras szekérral indult pálinkát főzni. Felpakolta a

cefrét a szekérre, nagy, kerek hordókban. A szamár, szegény pára már a rakodásnál is úgy állt ott, mint akinek az egész világ súlyát kellene cipelnie. Lába enyhén remegett. Testét vastag, zsíros bunda fedte, amely alatt a bordái régen eltűntek, olyan dagadt volt – a gazda ugyanis nem sajnálta tőle a kukoricát, mondván, „hát hadd legyen valami hús rajta, különben mi éri meg a munkát?” A hatalmas, formátlan test, a komótos mozgás, a szemében valami szomorú kifejezés – mintha egy kifogás volna minden lépése mögött. Nem csoda, hogy már a cefrével teli szekér puszta látványától rogyadozni kezdett a lába. Aztán jött az út, fagyos és csillogó, a jég úgy terült szét rajta, mint egy rossz tréfa. A szekér csikorgott, a szamár lassan húzta maga után a terhet, és minden lépésnél érezni lehetett, hogy az állat egy hajszálon táncol az összeomlás szélén. Amikor aztán elértek a hídhöz – az öreg, nyikorgó fahídhöz, amely már önmagában is csak félig tűnt megbízhatónak –, a szamár megbicsaklott. Az egyik patája megcsúszott a jégen, és mintha egy belső rugó egyszerre engedett volna, az állat összeesett, mintha ledobta volna magáról az élet minden terhét. Miska bácsi a hídnál állva csak ezt hajtogatta: „Hát, ebből nem lesz pálinka!”

– Na, ezt jól kitalálta a sors, Miska bácsi. A cefre be a patakba, a szamár meg se föl, se le, csak ott fekszik, mint egy zsák krumpli – jegyezte meg a sor végén álló szakállas férfi.

A sorban állók eleinte döbbenet hallgatták a történetet, mintha nem volnának biztosak benne, illik-e nevetni az ilyen szerencsétlenségen. Aztán lassan, mint a fagyos földbe vert első kapaütések, a mosolyok előbukkantak itt-ott. Egyre többen horkantak fel, apró kacajokat elfojtva. Végül a nevetés puhán, de ellenállhatatlanul végigsöpört a termen.

Egy idős férfi, aki eddig mogorván bámulta a papírjait, most felhorkantott, mintha megcsapta volna a humor keserű savanyúsága.

– A szamár biztos jobban bírta volna, mint mi itt ezt a sort! – szúrta oda, és közben az ujjai görcsösen rángatták a kabátja szélét, mintha ezzel valami kontrollt próbálna gyakorolni a helyzet fölött.

Ez a megjegyzés újabb hullámot indított el, a kacagás immár szinte fertőzővé vált. A sor közepén egy fiatal férfi, aki eddig szótlanul görgette a telefonját, most felnézett, és vigyorogva hozzátette:

– Na, mondom én, lehet, jobban járt volna, ha a híd alatt árulja a szamarat, ott ülne egy kopott széken, és azon töprengene, hogy a cefrét külön adja-e el, vagy inkább a szamár árát pálinkában kérje.

A sorbanállók előbb megdöbbsenek, aztán lassan feloldódott a feszültség a nevetés apró robbanásaiban, mint amikor egy kályha melegszik át fokozatosan a hideg szobában.

Egyik férfi, aki egy bézs kabátot viselt, és a bőrkesztyűjét szorongatta, elvigyorodott:

– Az én sógorom is majdnem így járt. Egyszer „pálinkáért dolgozott” az istenverte. Egy hordót kellett volna a pincébe lecipelnie, de annyit evett előtte, hogy elakadt a lépcső tetején, és még a hordó is ráborult. A sógor meg ott feküdt alatta, mint egy kiterített takaró, s két hétig nem tudott a lábára állni.

A történet hangos kacagást váltott ki, a sor szinte megeléknült, mintha egy pillanatra elfeledték volna, hogy már órák óta ácsorognak.

A falnál álló asszony előrébb lépett. Kezét a csípőjére tette, fejét kissé oldalra billentette, és gúnyosan megjegyezte:

– Fogadjunk, hogy ha kihasadt a bejgli, attól még ugyanúgy bezabálták! Töltött tojás, prézlis hús, húsoleves, töltött káposzta – és ki tudja még, mi minden került az asztalra karácsonykor! Nem a számár lett túletetve, hanem mi magunk. Csak hízunk, hízunk, mint a tömött libák, aztán meg panaszkodunk, hogy nem bírjuk magunkat át még egy pallón sem!

Ekkor a pult mögött ülő Ibike köszörülte meg a torkát. Hangja élesen átszűrődött az üveglakon:

– Csak mondom, hogy a kacagás helyett talán jobban járnának, ha ellenőriznék, megvan-e számla-másolatuk! Mert aki anélkül jön ide, mehet a számár mellé a híd alá!

A nevetés elcsitult. Most már inkább zavart kuncogások és halk morgolódások töltötték be a termet, a sor ismét előre araszolt. A nevetés lassan kihűlt, mint a kályha, amelyet senki nem táplál tovább.

Amikor végre az ablakhoz értem, odanyújtottam az irataimat. Ibike szigorú szemmel nézett rám, de egy pillanatra megenyhült a tekintete, mintha még mindig hallotta volna a szamaras történetet.

– Tudja, fiam – mondta, miközben pecsétet nyomott a papírjaimra –, néha nem árt egy kicsit nevetni. De azért a hídra is figyelni kell.

Kilépve a fullasztó hivatalból a süvítő szélbe, valami furcsa érzés telepedett rám. Ott álltunk mindannyian a híd előtt, nevetve ugyan, de még mindig mozdulatlanul. És persze, a számár nélkül.

VÁLASZ MINDENRE

te kérdezed, és én elmesélem,
hogy a flamingó azért rózsaszínű, mert puncsos minyont evett,
azóta, ha állatkertbe megyünk, szilvát teszel a zsebedbe,
hogy a flamingó el ne hízzon,
vagy azért, hogy lilára fessd,
te kérdezed, és én elmesélem,
hogy az eltévedt macska farka hazafelé mutat,
azóta, ha az erdőben sétálunk, kezedből távcsövet formálsz,
és ha macskát látsz, megkérsz,
hogy kapcsoljam ki a GPS-t,
te kérdezed, és én elmesélem,
hogy az Egyenlítő a Föld köré feszített slackline,
rajta kezdő táncos balettozik,
ha jobbra billen, eső lesz a sivatagban,
ha balra, az Északi-sarkon kánikula,
azóta, ha a nyár különösen száraz,
ugrálni kezdesz,
nehogy a sivatagi gyíkok szomjazzanak,
te kérdezed, és én elmesélem,
hogy ha dörög az ég, akkor a Föld az asztal sarkába ütötte a fejét,
nem fáj, de bőre felhasadt,
ha villámlik, akkor a keletkezett résen benéz a Nap,
és meglátja a Föld gondolatait,
azóta ha rosszban sántikálsz,
kérés nélkül veszed fel a bukósisakod,
te kérdezed, és én elmesélem,
hogyha keleti szél fúj, akkor a levegő megijedt, és nyugatra
menekül,
hogy fellélegezzen Bécs főterén,
(hitetlenkedsz, tehát folytatom)
de az is lehet, hogy a szél azért szalad, mert rosszat álmodott,
és te azóta meg vagy győződve róla,

a furcsa alakokba fújt avar
a szél rémálomrajzai,
te kérdezed, és én elmesélem,
hogyan Genova kikötőjében egy művész
kitépelt pillangószárnyakból ragaszt képeket,
várom a miérted,
de te nem azt kérdezed,
hanem, hogy a pillangó tud-e haragudni,
és én azt mondom, nem szokott,
kivéve, ha a kávéjába tejszínt tesznek tej helyett,
ez bejön, nevetsz,
mert ki hallott már ilyen hülyeséget,
szemöldököt ráncolsz,
most komolyan,
és a következő kérdés már szorít,
ficánkol a szádban,
mint béka szájában a szitakötő,
mik leszünk, ha meghalunk, kérdezed,
igaz, hogy szentjánosbogarak,
és én elmesélem, hogy a szaprofiták lebontják a testünk,
lassan elfogyunk, elolvadunk,
mint a betonra esett fagy, de arról, hogy a lelkünkkel mi lesz,
a nézetek megoszlanak,
a szád mégis félrehúzó.
tehát azt mondom, hogyha meghalunk,
akkor szén leszünk, és szentjánosbogár,
aztán minyont evő flamingókkal és szomjas gyíkokkal
terelem el a figyelmed.

MINDENÉRT...

1.

Hernyó

*Ülök a fán. Nem hiszem el, hogy megtettem. Ha valaki meglátott volna...
Teljesen örült vagyok.*

Mikor kezdődött ez az eszelőség, ez az agybaj?

– Karesz, Csaba, Peti, Attila. – Az iskolaudvaron álltunk, és szemembe tűzött a nap. Sorolták a neveket, és én mindennél jobban vágytam arra, hogy a Hernyó szót is halljam. Pedig ki nem állhatom a csúfnevemet.

Zsolt és José egymás után szólította a fiúkat. Rettenetesen szerettem volna, ha engem is kiválasztanak, annak ellenére, hogy Josétól félttem, és ha tehettem, elkerültem. Zsolt, a Zsolt... ő egészen más tézta volt. Zsolt a C osztályba járt, a sporttagozatra, és ráadásul tagja volt az úszóválogatottnak. A suliban azt rebesgették, hogy Zsoltot jövőre kiviszik az olimpiára is.

A Zsolt. Mindenki így emlegette. Mintha nem is lett volna vezetékneve. A mi gimnáziumunk tizenkét osztályos, és a folyosón a kis kölykök állandóan kiabáltak Zsolt után:

– Zsolt! Hé, Zsolt! – Ő pedig megfordult, és rájuk vigyorgott azzal a megnyerő mosolyával. A sok kis hülye erre valósággal elalélt a gyönyörtől.

Mellettem egyre fogytak a fiúk. De valahogy megint pontosan eggyel többen gyűltünk össze annál, mint amennyi ember két focicsapathoz kellett volna...

A fenekem a jobb oldalon teljesen elzsibbadt. És csak a jobb kezemmel tudok kapaszkodni, mert ahhoz, hogy pozíciót váltsak, meg kellene fordulnom. De akkor nem látnék be a szobába.

Soha nem értettem, hogy a futball – és általában véve a labdajáték – miért nem megy nekem. Tulajdonképpen nem vagyok én ügyetlen. A tesiórán Gyuribá mindig velem végezteti el elsőnek a tornagyakorlatokat.

Sajnos, Gyuribá túl lelkesen tanítja a testnevelést. Általában Csöre néni csak hozzánk vágta a labdát, aztán eltűnt. Ezután a fiúk többnyire fociztak, én pedig futottam. Egész jó pályát alakítottak ki az iskola mögött.

Csak a gimnáziumban derült ki, hogy ügyesen tornázom. Gyuribá és az osztálytársaim elképedtek a hajlékonyságomon. Még én is meglepődtem. Gyuribá el is akart küldeni egy haverjához, aki tornászokat edz, hogy fejlődjek. Hozzátette azonban, hogy a versenyző-karrierhez már túl öreg vagyok.

A többiek röhögtek a hátam mögött, és Girnyóból – ami az általános iskolai csúfnevem volt, de elkísért a gimnáziumba is – átkereszteltek Herenyóvá.

Úgyhogy végül nem fogadtam el Gyuribá ajánlatát.

Otthon kimentem a gangra, hogy gyakoroljam a focizást. Elhatároztam, hogy addig edzek, amíg sikerül legalább százat dribliznem. Azonban pár perc múlva Gulyás nyanya förtelmesen ordított fölfelé, hogy azonnal hagyjam abba.

A szobában végtelen ideje nem történik semmi. Zsolt a számítógépén babrál. Arcára kékes árnyék vetül. Egyszer azt olvastam valahol, hogy az ember a kékes árnyéktól – különösen akkor, ha a megvilágítás alulról jön – gonosznak látszik. De Zsolt egyáltalán nem tűnik gonosznak. Nem különösebben szép az arca, inkább átlagos, mégis nagyon vonzó. Ovális alakú, de nevetéskor kikerekedik. Zsolt haja szőke, sötétszőke, a szeme szürkékék, huncut, kissé vágott... Vajon a sok nevetéstől vágott?

Régebben – mint egy ütődött – jámbor reménykedések közepette éltem az életem. Bízam benne, hogy előbb-utóbb minden kívánságom teljesül. Zsolt a barátom lesz, meggazdagszom, és eljutok a tengerhez... Egyszer.

A legjobban a tenger után vágyakoztam. Néha olyan erővel fogott el a sóvárgás, hogy szinte már ájulás kerülgetett. Állandóan tengerről szóló könyveket olvastam, tengerről szóló filmeket néztem. Verseket írtam a tengerhez, és amikor anya elment hazulról, hangosan szavaltam magamnak a költeményeimet. Tengerész voltam, matróz, kapitány, kormányos, hajóinas, kalózvezér...

És volt egy titkos tengeröblöm is, amit minden oldalról magas sziklák vettek körül. Csak úszva lehetett megközelíteni. Ott feküdtem a parton, az aranysárga homokon, a nap szikrázóan sütött, és az ég a kéknek egy elképzelhetetlenül gyönyörű árnyalatában ragyogott...

Az *én* tengeröblöm gondolata mindig megnyugtató. Vágyódtam utána, és nem számított, hogy a valóságban sohasem juthatok el oda. Aztán valahogy kihalt belőlem ez a vágy. Zsolt ölte ki.

Zsolt most feláll a számítógép mellől, és nyújtózkodik. Félmeztelen a nyári kánikulában. Meredten bámulom pompás felsőtestét. Közepes termetű, de széles vállú, erős. Nem az a kígyúrt, izomagyú típus, normálisan néz ki, úgy, mint egy edzett sportoló. Megerősödött a sok úszástól, de látszik rajta, hogy sohasem kínoztta magát kondizással. Nem volt rá szüksége. Zsolt mindenben normális.

Pár hónapja megtaláltam az interneten Zsolt honlapját, a sok-sok tengeren készült videóval. Zsolt, amint sétál a tengerparton, egy lánnyal összelelkezve. Zsolt, amint a családi vitorlással hasítja a tengert – több, számomra ismert fiatal társaságában. Zsolt, amint éppen egy diványszerűségen napozik a hajó fedélzetén, mindkét hóna alatt egy-egy gyönyörű, bikinis lánnyal. Egy harmadik félmeztelen szépség pedig a Zsolt ölébe hajítja a fejét. Más felvételeken Zsolt a tengeren szörföl – természetesen tökéletes, mesteri mozgással. Úgy irányítja, úgy fordítja a deszkáját, mint egy isten.

*Zsolt mindenben isten.
Nekem meg még számítógépem sincs.
Anyá minden éjszaka kiteríti – szépen egymás mellé – a számlákat a konyhaasztalra. Aztán csak üldögél ott, és bámulja a papírokat.
Reggelenként vágni lehet a füstöt a konyhában.*

Furcsa módon a lányokat nem irigyeltem Zsolttól. De a tengeröblöt, azt igen. Azon a bizonyos honlapon egy olyan videofelvételt is felfedeztem, amelyen Zsolt egy sziklával körülvett partszakaszon heverészik. A ministrand szinte tökéletes másolata volt az *én* titkos helyemnek.

És utána már hiába repültem gondolatban az öbölbe, amely *addig csak az enyém volt*, hiába feküdtem a homokba, néhány másodperc múlva eltűnt a felhőtlen, valószínűtlenül kék ég, eltűnt a tenger, és én megint kilencéves voltam. Ott hanykolódtam a Dagály medencéjében, és nem kaptam levegőt... Aztán elsötétült minden.

A Zsolt honlapja eszembe juttatta, hogy az *én* tengeröblöm soha meg nem valósítható álmom.

A Zsolt honlapja eszembe juttatta, amit el akartam felejteni – hogy nem tudok úszni, és nem is tanulok meg úszni soha.

Nem is értem, hogyan sikerült ezt a tényt évekig kirekeszteni az agyamból. Hogyan ábrándozhattam – a Dagályban történtek után is – tengerről, hajókról, kalózokról, vitorlásról, úszva megközelíthető öbölről?

A nyugtalanság egyre nőtt bennem. Éreztem, hogy a derűs bizakodás – amely régebben úgy vett körül, mint egy védelmező, átláthatatlan felhő – foszladozni kezd. A réseken durva fény világított be. Féltem, hogy nem-sokára eltűnik a vattaként oltalmazó vastag ködréteg, amely elszigetel a valóságtól, és magamra maradok, csupaszon, védtelenül.

Egy macska sétál végig kecsesen, büszkén felemelt farokkal a korláton. Anynyira belefeledkezem a látványba, hogy nemcsak a zsibbadó fenekemmel nem törődöm, hanem a szobát sem ellenőrzöm egy darabig. Amikor észbe kapok, látom, hogy Zsoltnak közben vendége érkezett. A látogató az úszóválogatott másik ifjú üdvöskéje, Gyenes Barna.

Az otthoni sikertelen fociedzés másnapján – hónom alatt a focilabdával – kióvakodtam az iskolaudvarra.

Addig ment jól a gyakorlás, amíg meg nem hallottam a Zsolt hangját, valahonnan messziről. Majdnem elejtettem a labdát, de sikerült oldalról visszakanalaznom. Megkétszereztem erőfeszítéseimet, szinte már szárnyaltam, úgy éreztem, én vagyok Puskás Öcsi. Biztos voltam benne, hogy Zsolt most már felfigyel bravúros játékomba.

– Hű, de menő csuka! – szólalt meg Zsolt váratlanul, közvetlenül a hátam mögött. Túl gyorsan ért oda hozzám, és ez megijesztett. Ösztönösen lepillantottam az elszürkült edzőcipőre, amelyet a kínai piacon vettünk anyával. Közben Zsolt – egyetlen mozdulattal – hátulról előre ütötte a sapkám. Semmit sem láttam. A labda elgurult, és hallottam, ahogy a többiek röhögnek.

Megigazítottam a sapkát. Zsolt – követőivel együtt – elnyargalt melletttem. Egy pillantásra sem méltatott már.

Ahogy bámultam a Zsolt egyre távolodó alakját, először merült fel bennem, hogy tennem kell valamit. *Miért?* A sapka miatt? *Nem. Mindenért.*

A következő hónapokban már nem a tengerről olvastam. Csak el innen, el a jelenből, ki az életemből és mindabból, ami körülvesz. Múltbeli, száz-kétszáz évvel ezelőtt élt írók könyveibe temetkeztem. Végtelen ámulattal töltött el, hogy a régiek pontosan ugyanolyanok voltak, mint mi, ugyan-

olyan vágyakkal, reményekkel, törekvésekkel, és néha ugyanúgy pofára estek, mint én.

De egy idő után a könyvek sem segítettek. Az indulat egyre nőtt bennem, szinte már fojtogatott. És végre tudtam, mit kell tennem.

Amikor eljött a nyár, szórólapozást vállaltam. Addig már kinyomoztam, hol lakik Zsolt. Nem volt nehéz dolgom, a Napsugár úti cím szerepelt a Facebook-on és a telefonkönyvben is. Sokáig könyörögtem a munkavezetőnek, mire beadta a derekát, és én kaptam meg a Zsolték környékét. Magam is meglepődtem a sikeren.

Dobogó szívvel közeledtem a vacak kis szórólapjaimmal Zsolték lakása felé. Azelőtt sohasem jártam erre – még a környéken sem. Amikor megláttam a házukat, szinte földbe gyökerezett a lábam. Szébb volt, mint képzeltem. Sokkal szébb. Igazság szerint elképzelni sem tudtam volna ilyen szépet. A gyomrom a megszokott fájdalommal szorult össze. A kertkapu a Napsugár útról nyílt. A ház földszintjén levő hatalmas, árnyas verandáról egy kétszárnyú üvegajtón át lehetett bejutni a nappaliba. Az utcáról láttam a krémszínű bútorokat. A verandán elfért volna a mi egész lakásunk. Arra gondoltam, hogy az emelet lehet a Zsolté.

A ház egy saroktelken állt. A Napsugár útról nyíló kis mellékutcából, a Rózsaközéből ráláttam a felső szinten levő, táncparkett méretű hátsó teraszra. Hintaágy, napernyő, cserepes növények... Aki oda kilép, az valósággal a paradicsomban érezheti magát.

Az úszómedence a hátsó kertben volt. Közvetlenül a terasz alatt kezdődött. Elképzeltem Zsoltot, ahogy ül odafent, és gyönyörködik a lába előtt elterülő városban. Valószínűleg ellát egészen a Dunáig... Ha melege van, a teraszról fejest ugrik a vízbe...

Igazi nyári kánikula volt aznap. Sokáig ácsorogtam a kis mellékutcában, és a Zsolték hűsen kéklő medencéjét bámultam. Kicsit feljebb – már majdnem a Rózsaköz és a Napsugár út sarkán – hatalmas, ágas-bogas fa állt. Csak annyit teszek, határoztam el hirtelen, hogy kijövök ide esténként, és felmászom a lombok közé. Ugyan ki venne észre a néptelen Rózsaközben? A fáról egyenesen benézhetek – az emeleti oldalsó ablakon át – a Zsolt szobájába. Lentről csak egy könyvespolc látszik, de odafentről úgy figyelhetném a Zsolt életét, mint egy filmet. Még nem tudtam, mit kezdek majd azzal, amit látok, de nagy örömmel töltött el, hogy leshetem Zsoltot...

Este, amikor visszajöttem, és befordultam a Rózsaközbe, váratlanul furcsa érzés fogott el. Olyan volt, mintha elforgattam volna egy kaleidoszkópot; hirtelen megváltozott a kép. Leskelődni... Mi ütött belém? Irigykedem?

Gyűlölködővé váltam? És akkor eszembe jutott a Móricz-novella, amelyet alig pár hete olvastam; egy nagygazda meghívja a béreseit a lánya lakodalmára, és azzal biztatja őket, hogy annyit ehetnek, amennyi beléjük fér. Egyikük, egy éhező szegényember elhatározza, hogy kieszi a vagyonából a nagygazdát. Meg is próbálja. De belehal.

Villámcsapásként ért, ahogy hirtelen magamra ismertem a novella hőseiben. Ugyanaz a harag, ugyanaz a keserűség... *Hát semmit sem változott a világ száz év alatt?* Elűztem a zavaró gondolatokat. Hiszen én nem gyűlölöm Zsoltot. És nem is akarok neki rosszat, mint a szegényember a nagygazdának. Csak leskelődöm kissé. Nem sokat. Egy csöppet. És persze én nem fogok meghalni.

Kissé elálmosodtam. Azon kapom magam, hogy félig-meddig hátat fordítok a háznak. Nyilván ösztönösen helyezkedtem így, hogy kényelmesebben ülhessek. Szinte erőszakkal tépem ki magam a gondolataim közül. Éppen akkor nézek be megint a szobába, amikor Zsolt kinyújtja a kezét, és finoman megérinti Barna arcát. A két fiú feje hirtelen elhomályosul. A szemembez kapok, és rájövök, hogy a könnyeimtől nem látok. Mire rádöbbenek, hogy közben elengedtem a faágat, már késő... Hiába kalimpálok összevissza, nem találok semmit, amibe belekapaszkodhatnék. Zuhanok lefelé... Közben minduntalan beleütök az alsó ágakba, ami szörnyű fájdalommal jár... A járda közeledik felém...

2.

Zsolt

Zsoltnak másnap mondták el az osztálytársai, hogy a Hernyót eszméletlenül találták a Rózsaközben. Talán elütötte egy autó... Zsolt csodálkozott. Éppen az ő házuknál? Melyik az a Hernyó, kérdezte. Tudod, a Tóth Laci a B-ből, magyarázták neki.

Ez a név végképp ismeretlen volt Zsolt számára. Viszont a Hernyó nevet mintha már hallotta volna... A többiek lefestették előtte Hernyó külsejét, és ő megpróbálta maga elé képzelni...

Nem sikerült. Valójában fogalma sem volt róla, ki az a Hernyó.

DISSZONANCIA

Előttem a Riszeg-tető, hátam mögött
a Vigyázó magasodik, ahol meghalt az
atléta, ölemben a kutyám és könyv,
a lugas alatt jár a levegő, nem olvasok,
az irgalmasság rózsafüzérét imádkozom,
a kutya mélyen alszik, nem ébresztem fel,
a karmain számolom a tizedek szemeit,
álmában nagyokat nyel, nyüszít, felsír,
az utolsó körösfői farkast lelőtték már,
a boroszlán bódító szagát hordja a szél,
és a pakulárkutyák hegyről gördülő ugatását,
a helyzet (értsd: lugas, könyv) megkövetelné
némi alkohol jelenlétét, apró kortyokban,
ha innék, bort innék, sokat, de így csak
alkoholmentes sört, mellé olcsó dohány
dukál, a pipafüst mögött felsejlik a könyv,
fedőlapján Tar Sándor szürke arca bámul:
Miért nem iszol valamit, te marha?

ÉLETFOGYTIG

Rabruhás férfi ül a kidőlt sírkövön.
S a faragott szomorúfűz nem ad árnyékot.
Görbe cigarettára gyújt.
A börtönőrök a kocsmában fröccsöznek,
bíznak benne, miért is próbálna szökni:
két hónap múlva szabadul.
A csalánt kézzel tépi Stein bácsi sírja mellől.
Nem fér hozzá a damilos fűkaszával,
tenyere hólyagos a mirigyszőröktől.

A temetőkapun hegesztett Dávid-csillag,
a hexagram csúcsán csíkos nejlonszatyor.
Vagdalt hús az ebéd, és vizes zsemle.
Nevetve jönnek az örök, fél liter bort hoznak,
igyon a rab is. A temető levegőt kapott,
kiszabadultak a nehéz kövek.
A gaz pár hét alatt elfoglalja a szakrális teret,
de már másik elítélt kezét csípi a csalán.
Az ing ujját vissza kell hajtani.

Kelemen Roland

FELEJTENI, FELEJTENI,
FELEJTENI...

... ismétli három alkalommal is az előadás főszereplője. Vagy épp ellenkezőleg kellene cselekednie: emlékezni, emlékezni, emlékezni. Merthogy Garaczi László *metaXa* című regénye és a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatának *Metaxa* című adaptációja Félix, a főszereplő emlékvényébe utaztat – és mindkettőben egy biztosan közös: a regényben százötven oldalon, az előadásban száz percen keresztül ömlesztett emléklavina egy szuszra és szünet nélkül tódul ránk.

Fehér Balázs Benő marosvásárhelyi regényadaptáció- és „tragikomikus emlékutazás”-sorozatának a második része ez, hiszen a Boris Vian *Piros fű* című regénye alapján korábban már sikerrel mutatta be előadását a Tompa Miklós Társulattal, ráadásul ugyanezzel a műfajmegjelöléssel. A két produkció közötti párhuzamok könnyen felismerhetők annak, aki már látta a *Piros fűt*. Hogy rövid kitéréssel rávilágítsak ezekre a hasonlóságokra: a színpad és nézőtér elrendezése, az emlékezés központi témája, Varga Balázs mint főszereplő, Kádár Noémi mint a főszereplő párja, a hasonló fény- és hanghatások, valamint a pingpong-szerű dinamika mind visszaköszönnek a *Metaxában*.

Fehér Balázs Benő rendező (Sipos Balázs, az előadás dramaturgjának kooperációjával) nem próbálta *in toto* színpadra vinni a Garaczi László regényének szövegét. Ehelyett az adaptáció orvosi pontossággal véste ki a regény egyes szám első személyben írt, színpadi szituációtól teljesen mentes emlékvényéből azokat az alapstruktúrából kiemelkedő kulcshelyzeteket, amelyeket összeöltöttek egy – ha jól számolom – harmincszereplős sorsdrámává.¹ A „tragikomikus emlékutazás” cselekménye nem töredezik szét, épp ellenkezőleg: a színházi térben egységbe rendeződik, miközben megőrzi a regény többszólamúságát. A néző Félix (Varga Balázs) tudatának résein keresztül pillant be egy olyan világba, ahol a valóság és az emlékezés szétválaszthatatlanul összefonódik.

A szövegben kiemelt „kiterjesztett” Maddox-módszer² az előadás metaforájává is válik: a színpadi játék és mozgás egyaránt absztrakciókra épül, mintha a színészek egy képzeletbeli kotta szerint mozognának. A rendezés ezzel is megragadja a regény zeneszerű belső logikáját, amely Garaczi prózájának lényegi sajátossága.

Az előadás egyik legérdekesebb aspektusa, hogy nemcsak a főhős, Félix identitása kérdőjeleződik meg, hanem a színpadi megjelenítés is reflektál a személyiség szétbomlására. A harminc szereplőt egy tucatnyi színész alakítja, folyamatos, néhol konkrét átváltozásokkal. Félix zenész társa, Tomi (László Csaba) például egy pasast emleget, aki átoperáltatta magát tigrissé, ő maga pedig elkezdett juhvá változni. A szerepcserék és átváltozások nem pusztán színpadtechnikai bravúrok, hanem a regény filozófiájának részei: az én, te, ő és X egymásba mosódó síkjai szinte vizuális eszközökkel elevenednek meg. Az előadás díszlete (díszlettervező: Izsák Lili, díszlettervező-asszisztens: Mihály Katalin-Sára) is valamiféle *metaxy*³ állapotot tükröz: a passzázsszínpad egyik oldalán egy mennyfehér szoba-/szanatóriumbelső, másik oldalán egy komor, műgyepes kert áll, Félix e kettő között ide-oda rohan, egyik jelenetből, egyik idősikből a másikba. Varga Balázs Félix szerepében nemcsak színészi játékával tűnik ki, hanem azzal is, hogy szinte az egész, százperces előadást a színpadon tölti. Játéka magával ragadó, nem lankadó koncentrációval közvetíti Félix emlékutazását.

Ahogy Félix története a regényben az „Én”-től (vagyis a *fél X*-től) az „X”-ig tartó utat járja be, az előadás is ezen a tengelyen mozog: az identitástól az elszemélytelenedésig, az emlékezéstől a felejtésig.

A szereplők ugyanezt az utat rajzolják le, még ha jelentős többségük epizód szereplőként van jelen, a különböző jelenetek megteremtőiként. De a főszereplő Félix mellett Marina (Kádár Noémi) és Gigi (Kiss Bora) kerülnek nagyobb fókuszba, hiszen ők alkotják Félix szerelmi háromszögének két csúcsát. Marina, aki a gyerekkori nőideál megtestesítője, Kádár Noémi játékában ezt az álomszerű változatlanságot és távolságot pontosan hozza. Ezzel szemben Kiss Bora Gigije Marina ellentétéként jelenik meg: a kiszámíthatatlan és érthetetlen szerelem ábrája, aki az előadás végén tragikus sorsra jut – tudomást szerez Félix másik „kapcsolatáról”, később pedig elvetél. Kiss Bora kezdetben egy naiv, dilettáns kislánnyá formálja Gigit, majd fokozatosan feltárul karakterének mélyebb rétege: a visszafojtott érzelmek és a kétségbeesés elemi erővel törnek felszínre. Marina a külsőségek, Gigi pedig a belső érzések megtestesítőjévé válik.

Mellettük azonban több mellékszereplő is említésre méltó figurává válik, akik szintén részt vesznek az identitáskeresés és átváltozás folyamatában.

Rózsa László Zsoltja – Marina testvére és Félix neurotikus barátja – egy szerethető rosszfiúként jelenik meg, akinek – a szülők által magára hagyott gyerek – története világossá teszi tetteinek hátterét. Rózsa alakítása szofisztikáltan és egyszerre infantilisan játékos, humoros, ugyanakkor szimpatikussá teszi a figurát. Csíki Szabolcs Fémevő Lacija a géppé válás vágyát fogalmazza meg: mivel a fém nem érez fájdalmat, ő is erre vágyik, tragédiája azonban, hogy egy furgon halálra gázolja. Csíki parodisztikus mozgása és a karakter robusztussága ellenére mégis szánalmat ébreszt bennünk, különösen, amikor megtudjuk, hogy életét a vérmérgezés már korábban amúgy is megpecsételte. László Csaba Tomija a megtalálni vagy elveszíteni kívánt identitás gyötrelmeit mutatja be, László alakítása esendő és sajnálatra méltó karaktert formál.

Az előadás mintha nyitva hagyná a szereplők sorsát. Míg a regényben Félix Zsolttal együtt explicite ugrik a Dunába, majd az elmeegógyintézetben mint terápiás írás idézi fel az eseményeket, ám az előadásban számomra ez nem ennyire egyértelmű. Bár a szanatórium helyszíne az előadásban is jelen van, viszont inkább sejthető, mint biztos pont, hogy ez volna a történet realitásának talaja. Az előadás mintha nem foglalkozna ezzel a kerettel, ehelyett az identitáskeresés folyamatát élesíti minden karakter esetében: külön, néha együtt küzdenek, próbálnak úszni ebben az identitásválság-folyamban – van, aki elmerül, de akad, aki a partra sodródik. Az adaptáció kiragadja a regénybeli Félix egyes szám első személyű perspektívájából a karaktereket, lehetőséget adva mindannyiuknak, hogy saját történetüket önállóan is megéljék. Ezáltal nemcsak Félix tragédiáját látjuk, hanem a többiekét is, saját, különálló nézőpontjukból.

Miközben Garaczi regénye az olvasó állandó koncentrációjára is épít, a színpadi adaptáció bravúrja, hogy ezt a nehezen érthető komplexitást feloldja, és a néző számára követhetőbbé teszi. Ez azonban nem jelent lebutítást: az előadás megtartja az identitásvesztés, a dilemmák és a halál súlyos kérdéseit, ugyanakkor helyet hagy a groteszk humor nyújtotta feszültségoldásnak. A szövegfolyam a színpadon is jelen van, még ha formailag nem is ilyen extrém módon: a játék ritmusa, a jelenetek montázsszerű, de kronologikus összefűzése mintegy színpadi parafrázisa Garaczi nyelvének – a regény tulajdonképpen egy, azaz egy mondat, kizárólag vesszőkkel és bekezdésekkel tagolva, amit a legeslegvégén sem zár ponttal.

Garaczi László, Fehér Balázs Benő: *Metaxa*. Szereplők: Varga Balázs (Félix), Kádár Noémi (Marina), Kiss Bora (Gigi), Rózsa László (Zsolt, Galló Ernő (Sala/ Pap), Csíki Szabolcs (Fémevő Laci/ Terrence, a vámpír/ Hantos/ Anti), László Csaba (Tomi/ Boncmester), Ördög Miklós Levente (Tűzoltó /Apa/ Alex), Fülöp Bea (Hirsch doktornő/ Éva), Somody Hajnal (Anya/ Teri), Bálint Örs Hunor (Karcsi/ Víziló/ Zenésztanonc/ Gödrös), Szabó Fruzsina (Kórista lány/ Ivett/ Dauerolt hajú nő/ Avalon), Korpos András (Bulizó/ Orvos/ Koncertszervező). Rendező: Fehér Balázs Benő. Dízlettervező: Izsák Lili. Dízlettervező asszisztens: Mihály Katalin-Sára. Jelmeztervező: Szabados Luca. Maszk: Huszár Kató. Dramaturg: Sipos Balázs. Zene: Szép András. Rendezőasszisztens: Dobrovski Dóra. Súlyó: Tóth Katalin. Ügyelő: Májai Lóránt.

Az előadás időpontja: 2024. szeptember 24.

JEGYZETEK

¹ A dráma a bemutató óta már olvasható a *Litera* oldalán: <https://litera.hu/irodalom/elso-kozles/garaczi-laszlo-feher-balazs-beno-metaxa-tragikomikus-emlektazas.html>

² „a zenészeket megfosztják hangszerüktől, elkülönítik tőlük, hónapokig csak mozgásokat gyakorolnak, ujjukat, karjukat, testüket tornáztatják, feszítik, hajlítgatják, a maddox-módszer gyakorlásával a zenészek egy idő után hallani kezdik a hangokat” – Garaczi László: *metaXa*. Magvető Kiadó, Budapest, 2006.

³ Eric Voegelin német-amerikai filozófus szerint a *metaxy* az emberi lét ket-tősségét fejezi ki, az anyagi és a spirituális dimenzió közötti feszültség terét. Lásd.: Eric Voegelin: *Order and History, Volume Five: In Search of Order*. Baton Rouge, London: Louisiana State University Press, 1987.

Jézsó Melissza

FÉL X

Hogyan lehet egy központozás nélküli, egyetlen mondatból álló, 150 oldalas regényt színházi nyelvre lefordítani, majd abból előadást létrehozni?

Valahogy úgy, ahogyan ezt a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata tette az évad elején, Fehér Balázs Benő rendezésében. Szeptember végén mutatták be az egyfelvonásos Metaxát a színház kistermében.

„Nagy levegőt veszel, hogy elkezd, hogy belefogj a vallomásba.”¹ A történet a Farkasréttől az Erzsébet hídig, egy ártatlannak tűnő bulitól a vízbe ugrásig vezet bennünket. Vagy azon is túl: egy Balaton-felvidéki idegstanatóriumig, ahonnan Félix, az ember, aki még a madarak énekét is fisz mollban hallja, a doktornő javallatára megkezd az emlékezést. Kisebb jelenetek sora elevenedik meg a nézők szeme előtt, és bár az emlékezés ide-oda ugrál az időben, a cselekmény mégis végig követhető marad. Egy óra negyven perc után pedig kialakul a kép, a történet minden eleme összeáll – kivéve egyet. Arról kicsit később.

A díszlet ezen az ide-oda ugráláson és azok összekötésén alapszik. (Díszlettervező: Izsák Lili; Díszlettervező asszisztens: Mihály Katalin-Sára.) A szabadon átalakítható kisteremben a közönség ezen az előadáson a téglalap két hosszanti oldalán ül. A téglalap két végében egy-egy dobogószínpad helyezkedik el, és a kettő között végigfutó hosszú út szintén a játéktér része. Egy alkalommal még egy motor is átrobog a lábunk előtt. A jobbomon letisztult, steril szoba fehér falakkal, ablakkal, a másik oldalamon kert, műanyag asztal, székek. A kezdet és a vég, a buli helyszíne és az idegstanatórium. A néző benne ül az előadásban, minden mozdulat rettentő közel, szinte az arcában történik. Nehéz volna érzelmileg kivonni magunkat a történetből.

Nemcsak az időben, hanem térben is ugrálnak a szereplők – néha akár egy kontinensnyit is. Ugyanaz a szoba és kert az előadás folyamán különböző helyszíneket jelenít meg, a kert hol temető, hol Starbucks, a szoba hol budapesti, hol New York-i. A Félixre lavinaként zúduló történet az őt alakító *Varga Balázs* közvetlenül hozzánk szóló narrációja által bontakozik ki. Egyfelől a két nő iránti végzetes szerelem, a meg nem történt esküvő, a terhesség, a véres óvszer, a vetélés. Másfelől Félix örületet súroló – hallucinációi? A vasevő ember, a férfi, aki anyajuhvá akarja operáltatni magát,

a macsó víziló, a szőrszoba... Ha Félix beszélni kezd élete egyik szereplőjéről, az hirtelen meg is jelenik, és megelevenedik előttünk a színpadon a múltbéli esemény. Ez a narráció vezeti végig az eseményeket, ami mellé kapunk bőven érzelmi reflexiót is. Például a rózsaszínű fényben a szerelmes pár: Marina és Félix lassítva táncol – közben Félix érzelmek egész viharát zúdítja ránk. A rendező különösen figyel arra, hogy a néző elmélyüljön a történetben, például az előbb említett táncjelenettel, amelyből váratlanul kiránt a zenét felváltó hirtelen csend, és már sodródunk is tovább az emlékek folyamában. Az előadás kulcsa ez a behúzó-kitaszító stratégia, a ritmus. Jelentősége van, hogy a narráció a jelenet előtt, után vagy közben jelenik meg – ez feszültséget okoz, akár komikus, akár tragikus helyzetet idéz elő. Az eseményeknek, a szereplőknek koreográfiája van.

Tragikomikus emléktutás – nevezi meg az előadás színlapja a műfajt, és a szerző, Garaczi László, valamint a rendező iróniája valóban egyszerre megrendít és megnevetett, például: a temetésre érkező gyásznép zokogása komikussá válik attól, hogy kórusszerű. Garaczi szóhasználata gyönyörű és nagyon képies: láttatja a cselekményt. Ám nemcsak a szöveg, hanem az előadásban megjelenő képek is kifejezők, például: a bőr a bőrön fekvő pár látványa szeretkezés után.

Most a „kivéve egyről”. Az előadás alatt nincs idő, sem lehetőség – a ránk zúduló sűrű, apró, cikázó jelenetek miatt –, hogy végiggondoljuk, biztosan Félix élte túl, és meséli el a történetet? Hazafelé menet, a (jó) színház után elgondolkodik az ember... Amikor a doktornő megkérdezi Félixet, hogy egyedül ugrott-e le a hídról, ő igennel válaszol, később azonban azt mondja: Zsolttal együtt. Végül is melyikük élte túl? Melyikük számára gyógyulás ez az emlékezés? Kezdetben említi is Félix, hogy Zsolt szeretett más néven bemutatkozni az embereknek. Lehetséges, hogy Zsolt számára menekülés Félix karakterének felvétele? Mint ahogy Félix számára a Metaxa jelenti a menekülést a felelősségteljes kapcsolatokból. A zárómonológ egy részét Zsolt mondja: szeretné megérteni Félixet. Talán Zsolt Félix egy kivetülése, alteregója? Valószínű, ha belegondolunk, hogy jelenleg egy szanatóriumban van. A szereplő neve is felvet pár kérdést. Félix. Fél X. Ki lehet a másik fele? Talán valamelyik nő vagy esetleg Zsolt? Az X mindenképpen névtelenséget sugall. Találkoznak valaha ezek a fél X-ek?

Az egész előadást átjárja a Maddox-módszer. Félix azt állítja: ha a zenészeket megfosztják hangszerüktől, és hónapokig csak mozgásokat gyakorolnak a tükör előtt, ujjukat, karjukat, testüket tornáztatják, feszítik, hajlítgatják, akkor a végén hallani kezdik a hangokat, hallani kezdik a zenét,

amelyet a semmiből csálnak elő táncoló testrészeikkel. Ezt a módszert kezdi el alkalmazni Félix az élete minden területén, a végén már maga sem tudja, mi igaz, mi nem – a nézőtéren ülők legalábbis biztosan nem. Az előadás egy szubjektív emlékezésfolyam. Figyelmeztetést is kapunk a szereplőktől: „Ugyanezt a módszert ki lehet terjeszteni mindenre. Minden hétköznapi és nem hétköznapi tevékenységre. Képzeltbeli séta a madárzajos parkban, mely kárpótolt az igaziért, mely tele van váratlan és kellemetlen meglepetésekkel: eltaposott csiga az ösvényen, szúnyogfelhők, édeskés búz... A kiterjesztett Maddox-módszer lényege, hogy a sétát a szobádban maradvá, pusztán az elmédben, képzeltbeli úton teszed meg. A dolog nélkül foglalatostokodsz a dologgal. Mű nélküli szépség, hit isten nélkül, barátság barát és hűség nélkül, élvezet csömör, lélek jellem, szeretet érzés nélkül, döntés következmények nélkül, elválás szakítás nélkül, szerelem társ nélkül. Ha eleget gyakorolod a tett nélküli cselekvést, működésbe lép a Maddox-hatás, és élni kezdesz. Legalábbis azt hiszed.”²

Ha legközelebb a Balaton partján egy Félix-szerű figurával találkozol, ne habozz megkérdezni tőle: Te ki vagy, Félix?

Az írás a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem II. év teatrológia szak Színházi szaksajtó tantárgyának keretében készült. Irányító tanár: Boros Kinga.

JEGYZETEK

¹ Idézet Fehér Balázs Benő szövegkönyvéből. <https://litera.hu/irodalom/elso-kozles/garaczi-laszlo-feher-balazs-beno-metaxa-tragikomikus-emlektazas.html>

² Idézet Fehér Balázs Benő szövegkönyvéből. <https://litera.hu/irodalom/elso-kozles/garaczi-laszlo-feher-balazs-beno-metaxa-tragikomikus-emlektazas.html>

Simon Júlia Annamária

NÉZÜNK, MINT A HARMADIK TEVE NOÉRA

OLEG ÉS VLAGYIMIR PRESZNYAKOV: *CSÓNAK, AVAGY ELŐTTÜNK*
AZ ÖZÖNVÍZ, RENDEZŐ: BOCSÁRDI LÁSZLÓ, MAROSVÁSÁRHELYI
NEMZETI SZÍNHÁZ

Nem sokkal ezelőtt megismerkedtem Ernestine-nel és Gilbertével, két művelt és szívesen csacsogó nővel, Herczog Noémi színikritikáinak vissza-visszatérő elbeszélőivel az *Élet és Irodalomból*. Ezekben a kritikákban – *Sikerrecept* (Az igazság gyertyáiról) vagy *Üresben* (az Iráni konferenciáról), hogy néhányat említsek – kettejük fiktív párbeszédén keresztül kapunk egy árnyalt és személyes képet a szóban forgó előadásról.

Egy színházi előadásról való gondolkodás mindig szubjektív, és ezért mindig párbeszéd tárgya – csak hogy erről nagyon könnyű megfeledkezni, amikor a pillanatnyi és egyéni igazságokat írásban rögzítve olvassuk –, viszont Herczog Noémi formai megoldása szem előtt tartja, sőt, láttatja a kritika diszkurzív voltát, ezáltal alanyiságát, viszonylagosságát és nyitottságát. A dialógus élvezetes az olvasók számára, elegáns gesztus az alkotókkal szemben, és nagyon jó lehetőség a kritikaíróknak. Ennek a szerencsés és talán meghatározó találkozásnak az eredményeképpen most bemutatom Gizellát és Lujzát, akik legutóbb megtekintették a *Csónak, avagy előttünk az özönvíz* című előadást.

Gizella: Mire gondoltál, amikor először hallottad ezt a címet?

Lujza: Egyből Noé bárkájára. A plakátot látva meg aztán pláne, egy gorilla Jézus töviskoronájával a fején, de közben az is nyilvánvalóvá vált, hogy nem a bibliai Noé-történettel fogunk találkozni a színpadon.

Gizella: Nem ám. A kortárs orosz testvérpár, Oleg és Vlagyimir Presznyakov drámaszövege majdnem teljes egészében került színpadra Kozma András fordításában és Bocsárdi László rendezésében. A létrejött előadás pedig különleges műfajmegjelölést kapott, mintha csak Polonius adta volna: tragico-comico-biblikus színjáték.

Lujza: Tragikus, mert a világunkat, és komikus, mert a világunkat nem kevés öniróniával mutatja be. Biblikus pedig azért, mert a történet a vízözön modern kori parafrázisa, és mert szereplői mind allegorikus alakok, felidéznek a középkori moralitásjátékokat. Ezúttal a főszereplő két lábon járó tulajdonságok helyett két lábon járó társadalmi funkciókkal találkozunk útja során: Kamaszfiú, Feleség, Idős nő, Hivatalnok, Színész és Színésznő, Rendőr, Férfi és Nő a cég képviselőjében... Konkrét név csak az újkori Noénak, Jonnak és az újkori Ádámnak, Artúrnak, a gorillának jutott ebben a darabban. Jon karaktere ennek ellenére ugyancsak tipizált, ő a hétköznapi kisember, a csinovnyik, egy Akárki.

Gizella: A tavaszi bemutatót követően, több hónapi szünet után, november 6-án volt az idei évadban először látható. Egynéhány változással a szereposztásban (a Hivatalnok szerepében Viola Gábor, Artúr szerepében Csiki Szabolcs lép ezúttal színpadra) egyszerre érződött érett, kifinomult és új energiákkal teli előadásnak.

Lujza: Igen-igen. Például a Hivatalnok teafőző jelenete. Jon nagy lendülettel, messianisztikus küldetéstudattal lép be a hivatal ajtaján, hogy engedélyt szerezzen állatkerti állatok megvásárlására, mert „krokodil nélkül nem megy”. A Hivatalnok egy perc türelmet kér, aztán végeláthatatlan teakészítésbe kezd. A bögrébe gondosan kimért mennyiségű, gőzölgő víz, legalább tíz kockacukor és egy utolsó cseppig kifacsart citrom leve kerül. Kiskanál-csörömpölés. Áztatási idő. A teafilter kiskanál köré tekerése és ráérés lecsepegtetése. A bögre középre igazítása. Mindezt nagy odafigyeléssel és műgonddal végzi. Hosszú percekig arra várunk, Jonnal együtt, hogy végre véget érjen a szertartás, amely az ügyintézés, a prófécia és a cselekmény útjában áll. Viola Gábor lubickol a burleszk közjátékban.

Gizella: Apropó idő. Nagy jelentősége van az előadás időkezelésének. Türelmesen, itt-ott talán már inkább komótosan haladnak előre a történetek, csak hogy éppen ezáltal szembesültem a saját türelmetlenségemmel. Minden fórumon – a színházban is – az idő és az információ sűrítéséhez vagyunk szokva. Az előbb említett teafőzés színpadi ideje azonban megegyezik, sőt, túlnyúlik a reális elkészítési időn. Ennek hatására vált rendkívülivé és nevetségessé. A felgyorsuló világgal és szokásaival való szembehelyezkedésként értelmeztem a jelenetek közötti átállások megmutatását is.

Lujza: Mind a hat helyszínváltáskor végignéztük, ahogyan szkafteres emberek félhomályban, aláfestő zenére átrendezik a teret. Nem vagyok benne biztos, hogy ennek az erkölcsi mondanivalóval és társadalomkritikával ugyanis telezsúfolt, három óra tizenöt perces előadásnak kárára vált volna, ha

ez a díszlettologatás valamivel rövidebb ideig tart... Persze, tudom, hogy nem lehet teljesen megúszni. Én demonstráció helyett rituáléként próbáltam elfogadni, csak aztán következtelenné vált. A sémát – fény, sötét, színészek ki, félhomály, átállás, megint sötét, színészek be és fény vissza – először a második felvonás nyitójelenete törte meg, amelyben csak az utolsó simításokat végezték a nézők előtt. A legutolsó színváltáskor aztán már egyszerűen csak kísértáltak a mellékszereplők a színpadról, Jon maradt ott, és a kulisszával párhuzamosan vedlett át. Kicsit kizökkentett.

Gizella: Mindenesetre nagyon izgalmas volt, ahogyan az előadás előrehaladtával a tér egyre tágult, a jelenetben szereplők száma egyre növekedett, mígnem elérkeztünk a fináléhoz. Noé bárkája előtt sorakozott a társadalom minden egyes embertípusa, sápadt arccal, karikás szemmel.

Lujza: Jaj, nagyon nehéz megállni, hogy ne beszéljünk az előadás legvégéről.

Gizella: De nem szabad. Ne spoilerezz!

Lujza: Voltaképpen az is nehéz, hogy a produkcióról beszéljünk, ne csak a témájáról. Csupa provokáció. Utána szerintem mindenkinek megjön a kedve egy kis filozofálgatáshoz, esetleg a világmegváltáshoz.

Gizella: De nekünk most mégis az előadásról kellene inkább beszélgetnünk. Igényes és egységes volt minden szempontból. A bibliai történet szimbólumrendszere visszaköszön mind a szövegben, mind a rendezésben (a Hivatalnok-kígyó analógia: a Hivatalnok kopogtat az anakonda terráriumban, közben a háttérben az iroda ajtaján kopogtatnak), a díszletben (az állatmintás szőnyeg vagy az anakonda terrárium az irodában), a jelmezekben (a Feleség zebrasávós, majd gepárdmintás ruhái), a koreográfiában (a gorillamód keresés az alsó polcon lévő chipsek között vagy az illuminált párzási tánc a nappaliban) és a hangzásban (az egércincogás, a dzsungelhangok, a csap csöpögése, az eső).

Lujza: Valóban, elképesztő, mi mindenre odafigyeltek. Bár még elképesztőbb azzal szembesülni, hogyan nézne ki a vízözön – ma. A darab szerint az Úr üzenetét egy para bolti eladó közvetíti. Noé, a kiválasztott ember Jon, egy elvált férfi, aki csak tejfölös-zöldecsés chipset szeretne vásárolni. Az emberiség romlottságának közvetlen bizonyítéka, hogy könyvet már csak nasival együtt vesz. Az Úr akaratával dacolnak az anyagiak, a bürokrácia. A mindentudás misztikumát elhomályosítja az internet és a technológia. Noénak be kell érnie jacht helyett felfújható gumicsónakkal. Mi meg csak riadtan figyelünk. Nézzük, mint a harmadik teve Noéra.

Gizella: Az aggasztó korkép felveti a színház egyéni felelősségének kérdését is. Míg Noé feladata az, hogy megőrizze és átmentse az értékeinket az új világba, addig a színház feladata, hogy felmutassa és képviselje ezeket az értékeket, bárka nélkül is, vagy éppen bárkaként.

Lujza: Ámen.

Az írás a Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem II. év teatrológia szak Színházi szaksajtó tantárgyának keretében készült. Irányító tanár: Boros Kinga.

SÉTATÉR

Vass Norbert

„... AND SPIT ON THAT THANG!” – VÉGÍTÉLET, HÁTASOK, IRODALOM

INTRO

Az irodalom vége a hawk tuah lány.¹ Tudom, demagógia. De azért gondoljanak bele: Hailey Welch a világhálón 2024 nyarán virálissá lett aranyköpésével fél nap alatt több pénzt keresett, mint amennyiből a Kárpát-medencében három éven át vígan elcripel egy irodalmi lap. A Tennessee államban élő nőt a névtelenségből kiemelő interjúrészlet ezért az algoritmusok szeszélyén, valamint az emberi hülyeség határtalanságán túl arra is rámutat, hogy számárság lenne, ha az irodalom hokedlin ülve, a sokadik keverttől kábán, mindenkori mindenhatóságán merengve várná a bekövetkezést.

Vitathatatlan, hogy a déli akcentussal prezentált, kicsit spiccesen és nagyon őszintén a kamerára bízott, carveri szikárságú szókapcsolat egykettőre Welch *Anna Kareninája*, *Száz év magánya*, *Polaroidokja*, valamint voltaképpen összes verse lett. Az életmű sarokköve, amire ha páran legyintettek is, jóval többen kapták fel rá a fejüket.

Ennek a szövegnek azonban nem Hailey Welch a központi karaktere. Ez az asszociációk mentén szerveződő, a popkultúra fragmentumaira rácsodálkozó dekollázsszöveg az irodalom végidejének elképzelt szcenárióival játszik el. A jövő szétfolyt jeleiből jósolja meg a jelent. Fikció tehát, és nem veszi komolyan magát egy pillanatra sem. Ez a szöveg fennhéjázóknak javasol önmérsékletet, és csüggedőknek kínál talán vigaszt. Megszemélyesítésekkel él, és olykor csúsztat is. Gyakori vendég benne az ironia. Ez a szöveg fából vaskarika. Arra vállalkozik, hogy a verekedős szimulátorok dramaturgiáját a Scott Pilgrim-füzetek cselekményszövésével elegyítve párbajszerűen sorra vegye az irodalom (vélt vagy valós) ellenségeit. Akik e szöveg szerint szerencsére nincsenek annyian, mint Brian Lee O'Malley képregényének gonosz exei. Négyen vannak, akár a Tini Nindzsa Teknőcök, az evangélisták, az égtájak vagy az apokalipszis lovasai. Négy menetben kell velük az irodalomnak birokra kelnie.

ROUND 1. – INFLUENZSZEREK

Bemelegítés gyanánt Hailey Welchre térnék vissza röviden. Adódott ugyanis az emberiség történetében egy pillanat, amit a latin szállóige szellemében, megfogadva a *Holt költők társasága* John Keating tanár urának tanácsát, a Nashville közelében, egy alig hétszáz lelket számláló településen élő lánynak sikerült megragadnia. Néhány nap alatt több százezer követőt szerzett az Instagramon és a TikTokon², három héttel a szóban forgó videó publikálását követően pedig 16 Minutes néven az elhíresült frázissal³ ellátott merchtermékeket értékesítő céget alapított. Úgy tűnik, tényleg uralta a pillanatot, hiszen a vállalat neve az Andy Warholhoz köthető *15 perc hírnévre* utal, és ha belegondolunk, a hawh tuah lánynak, ha korábban születik, a pop-art underground csodabogarait összegyűjtő Factory holdudvarában lett volna a helye. (Véletlen-e vajon, hogy Welch kutyájának Blondie a neve?)

A kattintékonyság felől vizsgálva tehát, bevételi oldalról, vagyis a számok és Excel-táblák nyelvén a hawh tuah lány és a közösségi médiában tevékenykedő társai tényleg tekinthetők az irodalom komoly kihívóinak. Hiszen tegyük a szívünkre a kezünket: vajon milyen mértékben dobná meg egy golyóstoll eladását, ha teszem azt, Oravec Imre posztolna egy BeRealt, amin a szóban forgó termékkel, egy kacsintás kíséretében ír épp obskurus verssorokat? Nem számottevővel, ugye? Így aztán elmondható, hogy ugyan próbálkoznak a szerzők derekasan, a marketinglogika szerint napjainkban

tényleg akadnak náluk alacsonyabb sorszámú induló, az online jelenlétben otthonosabb celebritások és influenszerek.

Csak hogy az én olvasatomban az irodalom nem számszerűsíthető, és nem is a haszonról szól soha. Még ha egy földönkívülinek az irodalom ma morcos nagypapának tűnik is, aki fél pohárral mindig többet iszik egy családi összejövetelen, délelőttönként sértett, meggondolatlan kommenteket ír mások üzenőfalaira, ebéd után a bolti eladókkal pöröl, és kikéri magának a villamoson – az irodalom nem csak ez. Az irodalom villámcsapásszerű ráismerés vagy komótosan gomolygó melankólia. Ha jól sikerül, akkor az irodalom a világ maga.

Szóval az irodalom dolga lesz az is, hogy reflektáltan, mélyre menve, több szempontból megvizsgálva írja meg a figyelemgazdaság idején rá kurtá árnyékot vető influenszerek csillogásának és bukásának fejezeteit. Itt az ideje hát felülbírálni magam. Ugyanis nem a hawk tuah lány és társai szűrnak majd az irodalom szívébe katanát, ha jobban belegondolok. Akadt már a Gutenberg-galaxisnak náluk komolyabb kihívója is.

ROUND 2. – MOZGÓKÉPKÉSZÍTŐK

A film- és streamingipar kétségtelenül veszedelmesebb fenevad a közösségi média multimilliomos percembereinél. Elég, ha a hosszára nyúlt munkanap végén, lámpaoltás előtt bölcsészeknél oly gyakran felmerülő Netflix vagy verseskötet dilemmára gondolok.

Nem kevés persze az olyan eset, amikor könyvet nézünk akkor is, ha daráljuk az aktuális sorozatunkat. A közelmúlt sokat streamelt produkciói közül adaptáció például *A Hatalom Gyűrűi*, *A sógun*, *A szolgálólány meséje*, *a Bridgerton*, *a Háromtest-probléma*, *a Heartstopper*, *a One Piece*, *a Szarvasbébi*, *a Távolság a világtól*, *a Vaják* és *a Sárkányok háza* is. De említhetjük Neil Gaiman írásainak feldolgozásait vagy a nyáron debütált *Dekameront*.

A filmstúdiók és a streaming-szolgáltatók jó ideje árgus szemekkel figyelik a könyvpiacot, hogy sikeres franchise-zá alakítható címekre vadásszanak.⁴ Ilyen esetben elvégre készen kapják a cselekményt és a karaktereket, ha pedig eleve bestseller az alapanyag, joggal számítanak rá a megrendelők, hogy az olvasókat érdekli majd a kisképernyős és/vagy a szélesvásznú változat. Ha netán valami olyan komponens bukkanna fel a kiindulópontként kezelt kötet fejezeteiben, ami miatt az adaptáció potenciális nézőket veszítene, azt van még mód eltávolítani az átdolgozás ideje alatt.

Szóval tényleg a könyvkereskedés végét hozná el a streamingéra és a 21. századi filmipar? Aligha. És bár az világosnak látszik, hogy a mozgóképbiznisz az irodalomra mint afféle alkatrészüzemre tekint, amíg bevételt hoznak nekik a szerzők, addig tojáson járnak a társaságukban a stúdiómogulok. (Ezt amúgy mesterien mutatta be a 2024-ben a legjobb adaptált forgatókönyv kategóriában Oscar-díjjal kitüntetett, ugyancsak könyvadaptációként vázsonra került *American Fiction*.)

Ettől még evidencia, hogy az irodalom helyi értéke az elmúlt kétszáz év alatt sokat változott. A 19. század derekán például annyira népszerűek voltak Charles Dickens folytatásokban megjelenő történetei, hogy a londoni dokkok közül kis túlzással egyetlen hajó sem futhatott ki, ami ne szállított volna több tucat Dickens-füzetet. Ezrek fogadták lelkesen a tengerentúli kikötőkben az aktuális epizódokkal érkező gőzösöket. A legvérmesebb rajongók meg sem várták a mendemondák szerint, míg a kapitány kiköt, a partról kérdezték a matrózokat, hogy életben van-e még a kedvenc karakterük.

A *Trónok harca* alkotói türelmetlenebbnek bizonyultak náluk is, és álmodtak inkább a sorozat alapjául szolgáló regényfolyam alkotója, George R. R. Martin helyett. Mint köztudott, jóval azelőtt bemutatták ugyanis a hatodik évadot, hogy az egyre inkább az író *Chinese Democracy*jává⁵ avanzsáló *The Winds of Winter* végére pont került. Nos, innen nézve valóban detektálható, hogy manapság már nem az irodalom „A” szenzáció, és boszszankodhatnánk is rajta akár, hogy a mozgóképproducerek gyorstöltőként kezelik a monitoruk előtt görnyedő zseniket.

De túlzás lenne parazitásként jellemezni a viszonyt, ami inkább szimbiotikus. Hiszen olyan multiplikációs felületet kínál a gyöngyvászson meg a plazmasík, ami a könyvesbolti eladásokra is visszahat. Még akkor is, ha a szerzőknek be kell látniuk: ebben a felállásban leginkább a showrunnerek fénydublőreihez hasonlíthatók.

HALFTIME SHOW

Hogy az irodalom nemcsak a mozgóképhez, de más médiumokhoz képest is sidekick-szerepbe került, és hogy ennek a globálishoz viszonyítva döbbenetesen kicsiny Kárpát-medencei piacon is van jele, azt megerősítik a *Szépirodalmi Figyelő* című folyóirat szerkesztőjeként szerzett tapasztalataim.

A *Szépirodalmi Figyelő*ről tudni kell, hogy minden lapszámnak egy-egy tematikus összeállítás a centruma, amely vagy az irodalomhoz köthető, vagy

a kultúratudomány felől értelmezhető jelenséget vizsgál rendszerint. Az aktuális téma népszerűsége a lapszámbemutatókra a szerény törzsközönség buborékán kívülről érkezők számával mérhető. Mit gondolnak, az utóbbi tíz évben melyik összeállításokat kísérte a legnagyobb figyelem?

A dobogós tematikák: *Gasztronómia és irodalom* (ennek az lehetett az oka, hogy a Facebook-eseményben feltüntettük, a beszélgetés pálinkakóstolóval egybekötött); *Slam poetry* (a műfaj magyarországi szárba szökkenésének legelején. Előbb a budapesti Akvárium Klub legkisebb terét béreltük ki, aztán, ahogy gyűltek a regisztrációk, automatikusan a nagyobb helyszínt adták nekünk); *Magyar rap* (még mielőtt mainstream lett volna a műfaj globálisan).

Ez utóbbihoz kapcsolódik egy rövid anekdota, ami azt bizonyítja, hogy ha megkopott is valamennyire a folyóiratirodalom nimbusza, ennek az öreges formátumnak valami különös mojója még mindig maradt.

A *Szépirodalmi Figyelő* 2014/6. lapszámában jelent meg a *Magyar rap*-ról szóló összeállítás. A tematikus blokk felelőseként az én feladatomból volt megkeresni tucatnyi MC-t, és arra kérni őket, hogy válaszolják meg szabadon: mit kaptak a hip-hoptól, és hogy mit adtak a hip-hopnak ők maguk. Mr. Busta vezetés közben mondta tollba nekem a nézeteit, Pajor Tamás csengő-bongó szövegbe csomagolta az állításait, Geszti Péter *Rapdolgozatot* írt, míg Fluor Tomi a rapet a legkiválóbb tanárának kiáltotta ki.

Az új év egyik első e-mailje Pityinger Lászlótól érkezett. Az érdekelte Dopemant mindenekelőtt, hogy melyik is ez az újság pontosan, és hogy kapható-e már. Útbaigazítást adtam neki, és miután megkapta a tiszteletpéldányát, fontosnak tartotta egy YouTube-videóban felolvasni a SzIF-be írt szöveget.⁶ Soha annyi e-mail nem jött a központi címünkre, mint azután. Arról érdeklődtek a Dope-fanok, hogy hol lehet beszerezni a lapot, amelynek a címlapján Gerevich András és Kukorelly Endre neve is szerepelt, de felteszem, a levélírókat legalább annyira érdekelte a *Barbárfivérek*- vagy a *Gazsi Rap Show*-lemezről szóló kritika, valamint Eckü és Wolfie válaszai, mint az említett szerzők versei. Akkor világos lett, amit sejtettünk addig is: a szépirodalomnál bőven akad szélesebb közönséget érdeklő árucikk. Úgyhogy összehoztunk a Hadik Kávéházban egy sold out freestyle-bulit.

Am e könnyed promenád után eljött az idő, hogy mélyebbre evezünk az irodalom intézményrendszerének baljós vizein.

ROUND 3. – ÍZLÉSŐRÖK, AGGODALMASKODÓK

Elsőre abszurdnak tűnhet a felvetés, hogy épp azok a grémiumok és szervezetek nehezítik az irodalom szabad légzését, amelyeknek a művek népszerűsítése, ajánlása, kiemelése volna a szerepe. De gondoljanak csak bele!

A rangos irodalmi díjak kuratóriumai körül az utóbbi időben felszínre került visszas történetekre gondolok. Két, közismert példa csak: a Nemzetközi Irodalmi Díj,⁷ valamint az Hugo körüli botrányok esete.⁸ Természetesen teljesen más az említett két sztori. Alaposabb elemzésük ennek a szövegnek a határain jócskán túlmutat, azt viszont célszerű a témánk okán rögzíteni, hogy az efféle botrányok azon elismerések reputációjának ártnak, melyeknek az olvasók orientálása volna különben a feladata.

Ha már az elismeréseknél és az eligazodás útvesztőinél tartunk, érdemes pár szót szólni egy másik jelenségről is. A klasszikusok újraírása, illetve megcsonkítása mögött egyesek jó szándékot, mások túlféltést sejtnek. Utóbbiak úgy érvelnek, hogy az olvasók lekicsinylésének, a velük szembeni bizalom hiányának is tartható a kiadók és/vagy az örökösök által ösztönzött, a hajdan megjelent könyvsikerek tartalmának megváltoztatását célzó aszimmetrikus kommunikációs stratégia. Az irodalmi művek átírásának persze régre nyúló hagyománya van. Az utóbbi években azonban mégis érvek kereszttüzébe került, hogy például az Agatha Christie-, az Ian Fleming-, a Mark Twain- vagy a Roald Dahl-újra kiadások esetén hol húzódik a határ szöveggondozás és szövegrontás között.

A világnézeti meggyőződések nehézkedéseivel, valamint jogi útvesztőkkel is terhelt vitát e hasábokon nem fogjuk természetesen sem lecsendesíteni, sem megoldani. A Dahl írásaiból nemrégiben sikeres kisfilmeket rendező Wes Anderson nyilatkozata viszont megfontolandó szempontot ígér. Amikor a *Henry Sugar csodálatos története* a Velencei Filmfesztiválon tartott premierjét követő sajtótájékoztató alkalmával Dahl angol kiadójának döntéséről kérdezték, mely szerint átírják az író könyveiben az általuk sértőnek érzett kifejezéseket, Wes Anderson azt válaszolta, hogy a szerzőn kívül senki másnak nincs hozzá joga, hogy megváltoztassa a könyveit.⁹ Ebben lehet valami. És abban is hiszek, hogy kellően alapos keretézéssel és kíséréssel az olvasók elé tárható a világirodalom legtöbb férc- és remekműve is.

De nem célozom hizlalni e parttalan vitát. Inkább egy hajdani civilizációnak a saját történelme újraírásával kapcsolatos kísérletére emlékeztetném az olvasót. A Római Birodalomban rendszeresített *damnatio memoriae* nevű gyakorlatra, ami szabad fordításban az 'emlékezet elátkozás'-át jelenti. Nem

ritkán *damnatio memoriae* várt az ellenséges dinasztiából származó, az újonnan regnálók olvasatában gaztetteket elkövető császárokra vagy hadvezérekre. A nevüket egyszerűen levésték a diadalívekről, az arcmásaikat összeszevűzták, és felismerhetetlenné tették a szobraikat. De vajon elfelejtették az emberek az inkriminált uralkodót, katonát? A neve vagy a róla készült plasztika helyén hagyott hiány inkább a hatalom barbárságára emlékeztette az egyszeri rómaid, vagyis az eljárás már a saját korában kontraproduktív válnak.

Félre ne értsenek: a hatalom megkérdőjelezése, valamint a hatalmasokon való élcelődés, illetve az a vágy, hogy tükröt tartsunk a visszaéléseiknek minduntalan, talán a legtermészetesebb, legelemibb és leginkább emberi igény. Csak épp a nyakló nélküli rombolásnál számomra mindenképpen rokonszenvesebb, kreatívabb megoldás szatirikusan ábrázolni az uralmon lévő rémtetteit.

Elhozhatják-e az irodalom végét az alkotásokat újabb és újabb szellemi áramlatok nevében át- meg átíró ízlésörök aggodalmi? Megítélésem szerint bármennyire is az olvasáskultúra immunrendszerének legyengülését vizionálják is, az irodalmat fölfaló, legveszedelmesebb bárányszőrből bújó farkasok mégsem ők.

ROUND 4. – MESTERSÉGES INTELLIGENCIA

Ahogy nem is a mesterséges intelligencia méri majd a szövegüniverzumra az utolsó csapást. Bár szó, mi szó, nem komolytalan ellenfél az AI. Annak érdekében viszont, hogy essen szó az igazi epic bossról is, e helyt rövid úton tervezem elintézni a kettes számrendszerben gondolkodó démonokat.

Úgy gondolom, előbb vagy utóbb elérkezik majd az idő, amikor a szerverek működtetése helyett az emberiségnek fontosabb célokra kell koncentrálnia az energiakészletét. Persze, ha tévedek, a cinizmusomért megbüntetnek majd az algoritmusok, hiszen a pályázati elszámoltatás nagyon is emberi gyakorlata nyomán jelen írás a *Látó* folyóirat online archívumának is része lesz hamarosan, így szembesülni fog a rá nézvést nem túl hízelgő véleményemmel az AI.

De ez még odébb van talán valamelyest. Addig is, inkább a beígért főgonosz következik.

FINAL BATTLE – APOKALIPTIKA

Mivel a történetmesélés iránti igény az emberiség történetével szinte egyidős, tartsanak bár pökhendinek, megkockáztatom: az irodalom végére pontot csakis a végítélet tehet. A görög eredetű „apokalüpszis” jelentése ’feltárás, kinyilatkoztatás, felfedés’. Eléggé hasonlítanak az irodalom funkcióihoz. Véletlen-e hát, hogy a végidők megmutatkozásának, illetve az azokra való felkészülésnek az irodalmát apokaliptikának nevezik? Dehogy.

Szemben más, körkörös eszkatológiákkal, a zsidó és a keresztény vallásnak lineáris, a történelemhez szorosan köthető az időszemlélete. A teremtéstől a végítélet utolsó percéig ebben a valós, átélt időben bonyolódik az Isten és a népe közötti kapcsolat. Az apokalipszist a hívők a teremtés tükörképének képzelik. Várakozásuk szerint ez a végső óra köti majd az aeternitás-hoz mulandó napjaikat. Az apokalipszis közelsége így lüktetést hoz a jelenbe passzivitás helyett.

Az apokaliptika mint irodalmi műfaj kiterjeszti a jelent előre- meg hátrafelé is, ezzel az időtlenség dimenzióját adva neki. A kezdet a közösség léte szempontjából meghatározó mitikus teremtési pont, a befejezés a kollektív véget hozó megígért és elkerülhetetlen jövő. Előbbi példamutatás, utóbbit pedig sosem a bénító félelem járja át, hiszen az apokalipszis valójában az idők kiteljesedéséhez vezet, ezért az apokaliptikában a jövő mindig célra tart: a közösség moráljának ezt a célt kell szolgálnia.

Mint látható, az apokaliptika minden esetben küldetést jelent. Ha teljesítjük, akkor az időtlennek válhatunk részeseivé. Olyan perspektívát nyit a végidő, melynek fényében eltöri minden nyűg, elsimul minden galiba, amivel nap nap után dacolnunk muszáj. Az apokaliptikus szerző elvégre a jövő felől szemléli a jelent, és azon krízis jellemzőinek (illetve előzményeinek) a leírásával foglalatostkodik, amely a korrump, nehezen elviselhető *most* végéhez vezet. A felfedés-irodalomnak fontos eleme, hogy mindig megpróbáltatások közepette szólítja meg a kortársait, vagyis minden esetben üldözöttséget szenvedő közösségek a címzettjei. Az apokaliptikus szerző kitartásra buzdítja a befogadót.

Az apokalipszis sosem csak lovak és trombiták története. Kell a cselekménybe egy rosszfiú is. Dániel próféta ténykedésének idején Babilon, a *Jelenések könyve* írásakor a Római Birodalom, a 16–17. századi Magyar Királyságban a török volt az Antikrisztussal azonosítható. Az Antikrisztus ugyanis az, aki a szorongatásban élők létét, berendezkedését fenyegeti.

Ha most egy metaleptikus cukaharával újra az irodalom végéről szóló diskurzushoz érkezünk, akkor emlegethetjük ugyan az influenzszereket, a mozgóképes iparágat, a túlféltő intézményrendszert és a mesterséges intelligenciát mint Antikrisztust, vagy az apokalipszis négy lovasát. A billie ilish-i értelemben vett *Bad Guynak* azonban – nos, igen – magát az apokalipszist kell tartanunk. Azt a végtelenre kaput nyitó pillanatot, ami felszámolja az írókat, és aminek következtében széttépetik az irodalom történetének szöveve.

A Géczy János tépett plakátjairól szóló írásában¹⁰ Visky András úgy fogalmaz, a dekollázs műfaja „elbeszélhetővé teszi az Időt”. Az apokaliptikáról Visky ugyanitt azt állapítja meg, hogy „a hanyatlás ér össze benne a kétség-telenül bekövetkezővel; az alászállás a felemelkedéssel”, majd hozzáteszi, hogy az apokaliptika „a legboldogabb műfajok közé tartozik”.

A boldogság ígézetében igyekszünk megspórolni a szenvedést és protézisekkel hosszabbítani meg az életet. Testünk elhasználódását, elménk elkopását szeretnénk lelassítani – ha van rá mód, elodáznánk a személyes végítéletet. Képernyők fényében próbáljuk elfelejteni, hogy les ránk a halál, és algoritmusokban hiszünk, holott a fantáziánknak az irodalom a legcsodásabb protézise. Mióta világ a világ.

Akik az irodalom végétől tartanak, boldogtalanok. És bár kopognak már a távolban a paták, a félelemmel élőknek itt van a hawk tuah lánytól egy jó tanács: „Köpní rá!”

JEGYZETEK

¹ Ez a szöveg a 8. Látó-táborban 2024. augusztus 9-én, Vármezőn, *Az irodalom vége* tematikára rezonálva elhangzott vitaindító referátum írott változata. Eredetileg a Csodál-lak panzió esővédett teraszán mondtam el, Antal Balázs kitűnő előadása után. Medvék lakták a közeli rengeteget, és köd kanyargott felénk a fenyegető felhők alatt. A kezdőmondat megvolt már akkor is.

² 2024. október 28-án, amikor ezeket a sorokat írom, az Instagramon 2,6 millióan, a TikTokon 1,8 millióan követik Hailey Welch-t, az X-bejegyzései 335 ezer felhasználóhoz, a YouTube csatornáján elérhető *Talk Tuah* című podcastjának epizódjai 175 ezer feliratkozóhoz jutnak el.

³ „Hawk tuah”

⁴ A WordFinder sok más érdekességet tartalmazó kutatása szerint a 2013 és 2023 közötti száz legnagyobb bevételt hozó film közül 92 már létező szellemi

tulajdonon alapult. *The Most Successful Authors in Movie History*, wordfinderx.com/blog/most-successful-movie-authors.

⁵ A Guns N' Roses 2008. november 23-án, tizenhét évvel az utolsó, saját dalokat tartalmazó *Use Your Illusion II*. megjelenése után kiadott nagylemezéről egy időben az a tréfa járta, hogy előbb lesz Kínában demokrácia, mint hogy a boltokba kerülne a *Chinese Democracy*.

⁶ *DopeVers Mindenkinék: Mit adtak a Pityingerek?*, <https://www.youtube.com/watch?v=1nnLEMFwR9s>.

⁷ A Nemzetközi Irodalmi Díjjal (Internationaler Literaturpreis) a Németországban, fordításban megjelent műveket ismerik el. Az egyik legrangosabb német irodalmi kitüntetésre 2023-ban 151 könyvet neveztek, köztük Nádas Péter *Rémtörténetek* című regényét. Amint két zsűritagnak, Juliane Liebertnek és Ronya Othmann-nak a *Die Zeit*-ben közölt, magyar nyelven a prae.hu által szemlézett cikkéből kiderült, a végső győztes kiválasztása során az identitáspolitikai kérdések megkérdőjelezhető módon írták felül az esztétikai szempontokat. *Ld.* Juliane Liebert–Ronya Othmann, *Die Jury*, www.zeit.de/2024/22/literaturpreis-jury-abstimmung-insider-macht-weltanschauung; Balogh Endre, *Hogyan nem kapott nemzetközi díjat Nádas Péter – Amikor a politikai korrektség végképp legyőzi az irodalmi minőséget*, www.prae.hu/news/44880-hogyan-nem-kapott-nemzetkozi-dijat-nadas-peter/.

⁸ Az egyik legfontosabb spekulatív irodalmi kitüntetés, a Hugo-díj 2023-as jelölési folyamata során több népszerű és sikeres kötet is a „nem támogatható” kategóriába került. A díjat rendszerint az éves sci-fi világtalálkozón, a Worldconon adják át, amelyet 2023-ban Kína rendezett, így felmerült a gyanú, hogy távolkeleti nagyhatalom kormányának nyomása állhat előbbi mögött. Az sem tett jót a kitüntetés megítélésének, hogy 2024-ben a Hugo-díjra való jelölést felügyelő adminisztrációs albizottság közel 400 gyanús szavazatot talált. *Ld.* Amy Hawkins, *Science fiction awards held in China under fire for excluding authors*, www.theguardian.com/books/2024/jan/24/science-fiction-awards-held-in-china-under-fire-for-excluding-authors; Sian Cain, *Hugo awards organisers reveal thousands spent on fraudulent votes to help one writer win*, www.theguardian.com/books/article/2024/jul/23/hugo-awards-fraudulent-votes-paid-for-one-author-ntwnfb.

⁹ Nadia Khomami, *Roald Dahl's works shouldn't be edited, says Wes Anderson*, www.theguardian.com/film/2023/sep/01/roald-dahl-works-edited-wes-anderson.

¹⁰ Visky András, „látott szavak és kimondható képek” – Gécz János tépéseiről – Tizenhárom tételben, tiszatajonline.hu/kepzo_muveszet/latott-szavak-es-kimondhato-kepek.

Tamás Dénes

GYÓGYÍTÓ FEKETE MONOLIT

SÁNTA MIRIÁM: *KILENC SZABAD NÖVÉNY*. ERDÉLYI HÍRADÓ KIADÓ –
FIATAL ÍRÓK SZÖVETSÉGE, KOLOZSVÁR – BUDAPEST, 2023.

Sok irányból lehet belépni egy verseskötetbe. Van, amikor elég egymás után, sorban elolvasni a verseket, és minden megtörténik. Van, amikor szemelgetni kell, válogatva közöttük, rátalálva arra a néhány jelentősre, amely kiadja a kötet gerincét. Sánta Miriám második verseskötete más stratégiát kér. Ha létezhetne ilyen, egyben kellene befogadni az egészet. Lenyelni, mint a *Mátrix*ban a piros pirulát, és várni a hatást.

Szeretem azokat a versesköteteket, amelyek kötetként is jelentősek, amelyek nem egymástól különböző ciklusok összefércelt darabjaiból állnak, hanem egy, az egész kötetten átvonuló koncepció emanációi, ami nemcsak az önálló versekben, hanem a könyv egész kinézetében, szerkesztettségében manifesztálódik.

Sánta Miriám és a kötet szerkesztője sokat tett azért, hogy ez a találkozás megtörténhessen velünk. Matt fekete a könyv borítója. Csak a betűk fehér szálkái törnek át a feketén, meg egy fotógráfiáról átemelt két falevél kinézete, amelyeken megtörik a fény. Ezek a falevelek azonban távolról akár porban kiszikkadt békatetemeknek is vélhetők, amivel a halál, de pontosabban a melankólia sejtelve költözik a borítóra. Szükség van a különbségtételekre a feketén belül, hogy elgondolható, felfogható legyen bármi. De minek az eszköze ez az elmozdulás, minek az eszköze a növényeken megütkező fény?

Pedig a fekete szívébe tartanak a kötet versei. Oda, ahol az emberi szenvedés lakozik. És nem is akármilyen erővel. A sötét szenvedés van belepréselve a verssorokba. A csikorgó csontokba, az apró darabokra szakadt gerincbe kövesedett szenvedés. Pulzál a fáradt hús. Míg gyógyszerek kavarognak a vérben, az agy idegközpontjai munkára vannak fogva. Nem tudjuk az okokat, ezek a versek nem a magyarázkodásban jeleskednek. Megtörté-

nik velünk a fájdalom. Örökké ez történik. Hiszen Krisztus szenvedéstörténete is szétíródik a kötetben. Via Dolorosa, Golgota, Pietà – a krisztusi szenvedéstörténet állomásai egy női szenvedéstörténet fájdalomhelyeivé alakulnak át.

Maradjunk egy kicsit még a feketénél, amelyben a világ sötét árnyéka sejlik fel. Ebben az árnyékban virágzik a melankólia és a depresszió, kultúránk két alapállapota. „Kétségtelen és vitathatatlan, hogy korunk a mentális depresszió kora” – ezt Kierkegaard állította már a XIX. század első felében. Számára a depresszió a modern civilizációra jellemző örökös nyughatatlanságnak és izgatottságnak az eredménye. A kötetben nincsenek ilyen kultúrkritikai megfontolások, mégis néhány versben azért felsejlik társadalmi realitásunk. A *Schengen negyedik hangja* (24–25.) című vers felrajzol egy határok szabdalta, menekültek, otthontalanok által lakott, de mégis szelek által kormányzott Európát. Más versekben pedig a körbebarangolt Kolozsvár, a Vajdaság vagy a háborúba borult Ukrajna bizonyos helyei jelennek meg. Sánta Miriám már az előző kötetében (*Hétfőn meghalsz*, Erdélyi Híradó Kiadó – Fiala Írók Szövetsége, Kolozsvár – Budapest, 2019) is bizonyította, hogy pontosan érzi ká-európai világunkat (Petri György által alkotott kifejezés), annak szerethető kopottságát, terhelt slendriánságát. Ebben a kötetben visszafogottabb ez a hang, csak jelzi azt a tágabb agónia-teret, amelyet azért a személyesebb szövegek töltenek ki.

Ha mégis meg kell nevezni valamit okként, akkor egy megrontott világról beszélhetünk. Olyan erők munkálkodására lehet következtetni Sánta Miriám verseiből, amelyek túlmutatnak a szokásos racionális világképünkön. Ez egyúttal a gyógymódot is kijelöli. Van a léleknek egy olyan állapota, amikor nem a magyarázat, hanem a könyörgés segít. A költő megpróbál visszatérni a vers egy ősből való lehetőségéhez, oda, ahol a vers még ráolvasás volt, mágikus formula, imádság, átok, könyörgés. Legalábbis bátran használja ezt a rejtett, lappangó hagyományt, építi bele versvilágába. A kötet végén található jegyzetekben megneveződnek azok a régi szövegek, amelyek átírásra kerültek a versekben. Feltűnő ennek a hagyománynak az időben és térben átfogó jellege. Ógörög mágikus formula, óangolszász ráolvasás, ló-tályog gyógyítására használt szöveg, akkád inkantációs szöveg, Babba Mária csángó kultusz, ezek mind szerepelnek a versekben. Én pedig, mint a kötet értelmezője, gondolkodhatok azon, hogyan érnek össze a premodern, a modern, a posztmodern vonulatok a kötetben. A posztmodern magány és elveszettség hogyan találhat gyógyírt magának a premodern varázslásban? Vajon itt az újpogányság napjainkban divatossá váló vallási mozgalmi kap-

nak verses igazolást? Veszélyes játéknak is gondolhatnánk ezt, ugyanakkor pont ennek a hagyománynak a szerteágazó jellege győz meg arról, hogy itt többről van szó. Mintha a kötet kísérletet hajtana végre, hogy leásson a modern lélek alapzatáig, ahol már nem a felvilágosodott ént találjuk. Valószínűleg, történjen bármi, a tudatalattink mindig pogány marad.

Ami pedig kitüntetett helyen szerepel, az a növényi gyógyerő. A kilenc szabad növény megéneklése. De feltűnnek más növények, természeti létezők is a versekben, szénafüvek, fák, hegyek, madarak. Ezt az irányultságot azonban téves lenne csak a napjainkban divatossá váló ökoköltészet skatulyába beletenni. Nem a természeti világ újrabeszéltetése a tét, a környezettudatosság iránti érzékenyítés. Indirekt hatásként természetesen ez is megjelenik, csak a tétek vannak máshol, abban az összefüggésben, amelyet fentebb próbáltam kifejteni.

Ugyanakkor a természeti világ nemcsak szóba van hozva. A kötetben a versek mellett a szerző által készített fekete–fehér fotográfiák is találhatók, amelyek egy új dimenziót illesztenek a versekhez. Erről nekem Nádas Péter *Saját halál* című könyve jutott eszembe, az abban található vadkörtefa-sorozat, amely nem illusztrálja a szöveget, hanem egy háttérvilágot teremt meg, amelyre mintegy kivetítődnek a szöveg állításai. Nem tökéletes a költő által befényképezett természet- és paraszti eszközvilág. Hiszen a természet is lehet megtört, kiszolgáltatott. Ugyanakkor elbírja az oda nem illőt is. Miközben folyton, időtlenül olyasvalamit sugall, amiről nekünk, későn érkezetteknek fogalmunk sem lehet.

Nem könnyű befogadni a kötet verseit. Sánta Miriám verseiben eleve van egy szögletesség, kényelmetlenség, sokszor megtöretik bennük a versritmus, a sorok, a költői képek között hatalmas távolságok találhatók, amelyeket képzeletünkkel kell kipótolnunk. Számos idézet, vendégszöveg ékelődik be, amelyek szintén a befogadást nehezítik meg. A versek nem feloldani, felemelni akarnak, hanem nyugtalanítani. Nekem például még mindig szorom kell, hogy a kortárs líra nem szavalásra, de még nem is mindig felolvasásra íródik. Az erős képekbe, hasonlatokba azonban lehet kapaszkodni. A legsikerültebb versekben – számomra ilyen a *Megadeth live in Budokán* vagy a *Szamothrakéi Niké* című vers – a verses megállapítások és a költői képek mint az összeilleszkedő fogaskereknek kattannak össze.

A végén megint visszatérnék a feketéhez. Eszembe jutott még egy kulturális analógia a kötet olvasása közben: az a fekete monolit, amely Stanley Kubrick amerikai filmrendező *2001: Űrodüsszeia* című filmjének központi látványeleme, motívuma. Földényi F. László *A melankólia dicsérete* című kö-

tetében úgy beszél erről a fekete hasábról, mint ami a melankolikus életérzés letéteményese. Hiszen nem tudjuk kiismerni, mégis provokáló módon ott áll előttünk, amivel a világunk mélyén létező értelmetlenségre is állandóan figyelmeztet. A filmben ez az érthetetlen és értelmezhetetlen tárgy a változás letéteményese. Vele találkoznak a film elején a majmok, és eszmélnek gyilkos természetükre. Sánta Miriám feketéje szintén változtatni akar. A kötetzáró *Szamothrakéi Niké* című vers másként nyomatékosítja Rilke híres, *Archaikus Apolló-torzó* című versének zárlatát. „Változtasd meg, érted?” (73.) – kéri tőlünk a vers. Hiszen nem egyértelmű ez a változtatás. Jól a fejünkbe kell verni. Az a gyógyító fekete monolit, ami ez a verseskötet, mintha erre vállalkozna.

Fazakas Réka

KÖZHELY ALÓL ELŐBÚJÓ MAGÁNY

HARAG ANITA: *VALAKIRE MINDIG GONDOLNI KELL.*
MAGVETŐ, BUDAPEST, 2023.

Maladaptive daydreaming – mondja a barátnőm, amikor bevallom neki, gyakran építünk fel párhuzamos valóságot a fejekben, részletesen kitalálva jeleneteket, párbeszédet. Amikor fél év után másodszor kezdem el a *Valakire mindig gondolni kell* című novelláskötetet, rádöbbenek, alig emlékszem az egyes szövegekre. Nem felejttem el azonban a kötetet átható, végletekig feszített magányt, az alaphangulattá váló szorongást. A novellák (női) elbeszélői hozzám hasonlóan nappali álmodozók. Képzletük fogva tartja őket, saját nyelvükbe záródnak, elszakadnak a valóságtól. Nem képesek sem a mindennapi helyzetek megélésére, sem egészséges kapcsolatok kialakítására.

Harag Anita első kötetét, a 2019-ben megjelent *Évszakhoz képest hűvösebbet* nagy szakmai figyelem övezte. Szép számban jelentek meg róla kriti-

kák, elnyerte szerzőjének a Horváth Péter Irodalmi Ösztöndíjat és a legjobb első prózakötetnek járó Margó-díjat is. Ilyen sikerelőzmények után nem ritka jelenség, hogy egy szerző hasonló stílusú könyvvel jelentkezik újra. Harag azonban a *Valakire mindig gondolni kell*ben egyáltalán nem törekszik az előző mű reprodukálására. Mer elmozdulni, mer új hangon megszólalni, és ami talán a legfontosabb, meri vállalni a kísérletezéssel járó kockázatot.

Bár mindkét kötet szövegeire jellemző a statikusság, a cselekményszál hiánya, az *Évszakhoz képest hűvösebb* még aprólékosan felépített helyzeteken keresztül láttatja a történeteket. A *Valakire mindig gondolni kell* darabjai jóval rövidebbek, céljuk már nem a történetmesélés, hanem jellegzetes hangulatok és életérzések megragadása. Itt már nem a hagyományos értelemben vett novellák műfaji keretei közt, hanem annak peremvidékén mozgunk. A beszédhelyzet, a megszólalás módja és nyelvi materialitása szervezi a szövegeket, a körülményekre ritkán látunk rá (akkor is csak felskiccelve). A második kötet átörökíti a jó érzékkel megalkotott mondatszerkezeteket, a központozás nélkül beépülő, monológyszerű párbeszédet, narratív technikáit tekintve viszont messzemenően kísérletezőbb.

A *Valakire mindig gondolni kell* hangvételében és tematikus szempontból is homogénebb elődjénél. Bár mindkét könyv fókuszában az elidegenedés és a magány áll, az első ezt több oldalról járja körül (betegség, diszfunkcionális család, transzgenerációs trauma, párkapcsolat, halál), míg a *Valakire mindig gondolni kell* tematikusan kimerül a kialakuló és széteső párkapcsolatokban. Felbukkan ugyan a demencia és öregség (*Az agronómusnő; Látogatás; Június*), a gyász (*Clean desk policy*) vagy a meddőség (*Selymes, sima*), de a vezérszál végig az (ex)barátjáról fantáziáló nő szólama marad.

Mind a kísérletezés, mind az egységesség kétélű fegyver: egyszerre válik a *Valakire mindig gondolni kell* hasznára és kárára. A kísérletezés sikerességét mutatja egyfelől, hogy a narratív innovációk a huszonkilenc novella alatt egyszer sem merülnek ki. A megszólalások egyfelől gondolatfolyam-szerűek, megvan bennük az itt-és-most-formálódás magva, másfelől megmunkáltak (nemegyszer líraiak), a spontán váltások, asszociációk helyett egy-egy gondolat „beakadásával”, ismétlődésével találkozunk. Bár több novellában is vannak hasonló megoldások, akár hagyományos elbeszélésmódhoz közelítő szövegek, minden darab esetén fellelhető egy sajátos logika, sajátos szervezőelv. A kezdőnovellában (*Nils és Agnieszka*) a főszereplők egy nyelvóra példamondatain keresztül ismerkednek. A *Megkérdezi, mi van rajtam* narrátora több párhuzamos forgatókönyvet képzel el, ezek egymás mellé rendelt kijelentő mondatokként (valóságokként) törés nélkül épülnek a szövegbe:

„Kijön a nappaliból, és belecsókol a tarkómba. Kijön a nappaliból, az ajtókeretnek támaszkodik, és néz, mert vonzónak lát, azért néz, mert szereti a szemem, a szám, a fülem, úgy összességében mindent vonzónak lát rajtam, és ezért néz. Kijön a nappaliból, megvárja, hogy megforduljak, és megölel. A szobába megyek, a kanapén ül, nem indította el a részt.” (88.) A *Beféjezett jelen* elbeszélője egyes szám második személyben beszél fiatalkori énjéhez: „Te még beszaladsz a vízbe, fejest ugrasz (...). Én óvatosan megyek be a vízbe, lépcsőfokokként.” (152.) Az *Illik hozzá az Isztriában* a beszélő én elidegeníti magától a cselekvő ént: „Nem én nézem, ez a lány nézi, aki hasonlít rám, talán ugyanolyan, de mégsem én vagyok, mert ez a lány nézi őt, én pedig nem nézem.” (179.) A címadó szöveg egy végtelenített gondolatlánc: „A szomszéd lány Ádámra gondol, és biztos benne, hogy Ádám nem rá gondol. Ádám a bátyjára gondol, hogy itt van a másik szobában a bátyja, mint ha megint gyerekek lennének, de nem gyerekek, csak mindketten válnak. A bátyja a volt feleségére gondol, a volt felesége az anyjára gondol.” (188.) A *Látogatást* a látogatók érkezésének gondolata mozgatja, az ismétlődő mondatstruktúrák adják meg a sodró ritmust, a fokozott tempót („Aurora majd jön...”; „Majd Alberto jön...”). Ugyancsak ez a logika, a folytonos várakozás érzékelteti a fokozatos kétségbeesést, a magány kilátástalanságát: senki sem érkezik, a várt látogatók közül sokan már meghaltak vagy elköltöztek.

A tempó fokozása más novellákban is megfigyelhető. A szóismétlés lesz a humor és pörgő ritmus forrása a *Minimum ígéretes*ben: „Ha a Mikivel vagy a Mikivel maradt volna az anyám, anyám Mikiné lenne, én egy Miki gyereke lennék, nagyapám pedig megírná ezt a Mikit, de a Miki megsértődne, mert nagyapám nem változtatja meg a nevét, és Miki nem egy szimpatikus karakter.” (52–53.) Vagy: „mindenhol nagyanyámok élnek, nagyanyám diaszpóra, nagyanyám klubot alapítanak, hogy ne felejtsek el a nagyanyámságot, aztán nagyapám lemegy a ház elé, és nagyanyám a padon ül, megtaláltál.” (51–52.) A repetitív játékok legtöbbször (ahogyan a *Látogatás* esetében láttuk) egyszerre képezik a ritmusforrást és szövegszervező elvet: „Andor azt hiszi, rá gondolok, ha fizetek a pénztárnál, ha bepakolom a tejet, a szalámit, a kenyeret, a tojást a szatyorba, rá gondolok, ha kilépek a boltból, és megszólal a riasztó, rá gondolok, hogy remélem, nincs itt, nem látja, ahogy a biztonsági őr hozzám lép, és megkér, hogy mutassam meg a blokkot, amit a zsebembe gyűrtem vagy kidobtam, remélem, hogy a zsebembe gyűrtem, igen, a zsebembe gyűrtem, pedig általában kidobom, és azt hiszi, most azért nem dobtam ki, mert annyira lefoglal, hogy rá gondolok.” (186.)

A szöveg csattanóját nem egy esetben az képezi, hogy megvilágosodik olvasás közben maga a beszédhelyzet, ami végül az értelmezés kulcsává válik. Ezek a szövegek tudatosan játszanak az olvasóval, sokáig homályban marad, ki beszél, kinek és mikor. Remekül működik ez az *Egy szépnek mondott nő* című novella esetén. A narráció egy végtelen „mintha” térben zajlik, az elbeszélő egyáltalán nem biztos a dolgában: „Itt biztosan boldog vagyok.” (14.); „A fürdőszobába megyek, balra nyúlok, hogy felkapcsoljam a villanyt, de jobb oldalon van a kapcsoló.” (14.); „Nem találok nyugtatót, azt biztos máshol tartom.” (21.) A valóság folyton módosul: a narrátor először azt mondja, férje üzleti útra ment, később meggondolja magát, mégiscsak a szüleit látogatja (hiszen üzleti útra csak a hűtlen férfiak mennek). Már az első oldalon érezzük, hogy a beszélő egy nagyon konkrét helyzetből szólal meg, de nem világos, pontosan mi is ez a szituáció: fantáziálás, visszaemlékezés, egy átlagos nap leírása? A szöveg rafinált, nem lövi le teljesen a poént, de kezünkbe adja a szükséges nyomokat.

A narratív megoldások tehát egymáshoz képest innovatívak és jól sikerültek, de korántsem rizikómentesek. Azokban a szövegekben működnek igazán, amelyekben képesek a beszédhelyzet felerősítésére, egy többlettartalom beemelésére. A sokat emlegetett *Látogatásban* az ismétlés a fantáziák természetére is rávilágít: beakadó gondolatok, repetitív, újra és újra lefutott körök, magába záródó magány. A *Nils és Agnieszka* főszereplői konkrét és metaforikus értelemben véve keresik a közös nyelvet, ez a keresgélés előtűnik zajlik. Az *Én lehetnék Berlinben* a mellérendelő szerkezetek a szakítások inherens banalitására világítanak rá: „Most szakítottam, ezt mesélem nekik, ezt mesélem mindenkinek. Ők is egy hónapja vagy egy éve, vagy már új párkapcsolatban vannak, vagy nincsenek, de akarnak, vagy kapcsolatban vannak, és nem akarnak, mindjárt szakítanak, most már tényleg mindjárt, bármelyik pillanatban. (...) Megcsalt, én csaltam meg. Senki nem csalt meg senkit, csak rossz volt, unalmas volt, vagy túl jó volt, vártam, mikor lesz vége. Nem csalt meg, csak beleszeretett másba.” (193–194.) A *Legyél Sarah* főszereplője hajlamos a maladaptív álmodozásra, ezért igyekszik fantáziáját megfékezni és a konkrétumokra koncentrálni: aprólékosan írja le az alma tapintását, az alma útját az üzletből egészen hozzá. Egy SupportFriend nevű program utasításait hajtja végre, átvált robotpilóta üzemmódba. A *Magnólia lakópark* egy többes szám első személyű elbeszélés. A megszólaló pár tagjai egyedül lakják az új építésű lakóparkot, gyakran lépnek szerepbe (minden lakáshoz más-más karaktert alakítanak ki). A beszélő(k) mondatai végig

magányról árulkodnak, egyedülmaradásról és elszakadásról, így feszültség jön létre a megszólalás módja és a szöveg konkrét tartalma között.

Az *Egy szépnek mondott nő* innen nézve is jó példa: az elbeszélő női karakter leírja az ideális mindennapjait, végig a realitás talaján maradva (van egy szerető férje, egy kutyája, lakónegyedében még a futónők is szépen futnak, a férfiak persze megbámulják itt is őket, és őt is nézi titokban a szomszédja). A beszédhelyzet olvasó általi rekonstrukciója nélkül a szöveg nem egyéb egymás mellé sorolt közhelyeknél, egy tipikus idilli élet ábrázolásánál. A kontextus felgöngyölítése után (a house-sitter beleképzeli magát a ház tulajdonosának életébe) rögtön fordul az értelmezés is: a narrátor hirtelen végtelenül magányosnak látszik, aki szívesebben él egy fantáziában, mint a saját életében. Az ellenpontozás kibillentí a kliséket, és egyszersmind az idill természetére is rákérdez. A *Naptejet hozol?* szintén közhely-kibillentő stratégiával él: egy anya–lánya párbeszédet olvasunk (Haragra jellemző, beépített és narratív replikákkal), amelyben a főszereplők elképzelik, hogy Szártiban nyaralnak. A kezdőmondatból tudjuk, hogy az anya sosem fog már eljutni Szártiba, és a lehetetlenség tudata rögtön keserű ízzel vonja be a később egymás után következő tipikus nyaralásjeleneteket.

Előfordul azonban, hogy a narratív stratégia nem tudja tartalommal feltölteni a szöveget, ehelyett átveszi az irányítást, kimerül a megoldás újszerűségében. A hangulatrajzok, skiccek ilyenkor megrekednek az általánosság szintjén, nem tudnak elmozdulni a nagyon személyes és egy külső szemnek érdektelen szinttől, nem mozdítják ki a közhelyet. *A harmincas évek öröme* főszereplője más nőkhöz hasonlítja magát, és folyton egy fiúra gondol. A sztereotípiákat itt semmi sem árnyalja, felsorolásként kapjuk őket: „[V]annak ilyen nők, akiknek minden jól áll, és akikre tökéletesen illik a skinny jeans. (...) Akiknek mindig olyan a hajuk, mintha frissen mosott lenne, akik sosem izzadnak, akiknek sosem bűdös a lábuk. (...) Akiknek jól áll a hatalmas napszemüveg, és akik tudják, hogyan kell a koruknak, napszaknak, színtípusuknak, kedvüknek, időjárásnak megfelelően sminkelni.” (64.) *A nővérek* narratív megoldása, hogy összemossa a főszereplő férfi barátnőt, nővéreként hivatkozik rájuk, és egy személyként kezeli őket. Ezen túl azonban semmi egyébéről nem olvasunk, mint tipikus féltékenységi jelene- tekről, egy friendzone-olt, a nővéreknél kevésbé vonzó legjobb barátnőről.

Bár egy novelláskötetnek általában dicséretére válik, ha nem széttartó a korpusz, és van egy egységbe rendező szempont, a *Valakire mindig gondolni* kell esetében gyakran bizonyul ez kontraproduktívnak. Egy huszonkilenc szöveggel operáló kötetnél nagy kockázat egyetlen szál sokszori ismétlése.

A (volt) párjukra gondoló, más nőkre féltékeny főszereplők aggályai novelláról novellára ugyanazok maradnak. Központi motívum a hűtlen vonzó férfi, az elhagyott harmincas heteró nő, a szép szóke új barát nő, a rossz randi. A baj nemcsak az, hogy ezek az epizódok az általunk ismert mindennapi sztereotípiákon többnyire nem mutatnak túl, hanem az is, hogy a többi novellából ismert párkapcsolati drámához képest sem hoznak újat. És bár a narratív megoldások nem merülnek ki a kötet során, elcsépelte válik a fő téma és az unalomig ismert hangvétel. A megszólalás hangneme alig változik, a narrátor női karakterek akár egyazon személy is lehetnének. Természetesen bujkál ebben egy játékoság, egy rákacsintás a mindenki által ismert klisékre, huszonkilenc rövid szöveg esetén azonban nemcsak kifárad ez a megoldás, hanem uniformizálja is a magány és szakítás tapasztalatát. A kötet egyetlen férfi narrátora, *A hangyák nem jönnek fel a másodikra* férj szereplője ugyanazon a hangon beszél, mint női elődei, ugyanazt a témát pendíti meg, és természetesen (a kötet többi férfiához hasonlóan) hűtlenségen jár az esze. A kötetben elszórva egy ciklus darabjait is megtaláljuk (*A két szemű férfiak 1–8.*), kérdés marad számomra azonban, mi indokolja a ciklusba rendezést. Ezekben a novellákban ugyanannak a párkapcsolatnak egy-egy fázisát látjuk, de az egyes darabok tökéletesen olvadnak egybe a cikluson kívüli novellákkal. Ha a főszereplő férfi nem Janek volna, nem is tudnánk szétszálazni őket.

Összefoglalásként a fülszöveg egy részletét idézném, megjegyezve, régen láttam ennyire eltalált mondatokat egy kötetről: „Harag Anita történetei mindennapi mániák és álmodozások labirintusába vezetnek. (...) A nyelv nem leírja a valóságot, hanem megteremti: mondatok segítségével teszünk úgy, mintha (...). A novellák szereplői szelíd rögeszméken keresztül próbálnak eligazodni a társas magány keserédes mindennapjaiban.” Harag második novelláskötetében vállalja a kísérletezéssel járó kockázatot, ami hol igazán kifizetődő (mondjuk a narratív technikák újszerűségét tekintve), hol kevésbé. A kötet egy homogén világot rajzol fel, melyben egyoldalú valóságok bomlanak ki. Ezekből az egymáshoz igen hasonlító mikrovalóságokból azt szűrhetjük le, hogy a harmincas nők sosem elég szépek. Hogy a harmincas nőket újra és újra elhagyja egy negyvenes férfi. Hogy a negyvenes férfiaknak mindig hűtlen gondolataik vannak. Hogy a harmincas nők magányosak, magányosak, magányosak. De rájövünk egyszersmind arra is, hogy nem vagyunk egyedül a szorongásainkkal, a tehetetlenségünkkel, a szomszéd-kertje-típusú irigységeinkkel, a maladaptív nappali álmodozásunkkal.

Szabó-Biró Brigitta

ASZFALTÚTON INNEN ÉS TÚL, A YAMUNA MELLÉKÁGÁN

TANKÓ ANDREA: *A RÁNC GYERMEKEI*. HOLNAP KULTURÁLIS
EGYESÜLET, NAGYVÁRAD, 2024.

A Yamuna folyó Marosvásárhely mellől ered, keresztülfolyik a Hidegvölgy utcáin, Borsod-Abaúj-Zemplén megyén, de átszeli Párizst és New Yorkot is, mert ez a folyó hosszabb, mint a Nílus, Amazonas és Jangce együttvéve, majd végül a Semmi óceánjába ömlik bele. Ezekkel a szavakkal fogalmazza meg Bartis Attila 2023-ban azt, hogy miről szólnak Szilágyi Lenke Delhi legnagyobb, azóta már felszámolt nyomornegyedéről készített fotográfiái.¹

Tankó Andrea *A ránc gyermekei* című kötete is a Yamuna egyik, pontosabban a háromszéki mellékágát ábrázolja: a nyomort, a semmibe ömlő roma sorsot, az apóriát, a labirintust (11.), ahonnan az egyetlen kiút sem kiút, mert „minden út a nincshez vezet” (12.), ahol még az ég is mindig csak „leszakadni készül” (13.), de mégsem történik semmi, a csorgó viszont „örök” (11.).

Tankó fotografikusan szemléltet, valósággal magunk előtt látjuk a mindig feketében kukázó asszonyt (10.), a „vizenyős talpakat” (11.), a „folyton taknyos” orrokat (11.), a mindent elnyelő sarat (18.). Árad a kötetből a hideg, látjuk a megfagyott kezeket, és halljuk magunkban a híres roma költő, Rafi Lajos szavait is: „Bár ne volna, bár ne volna: / Bárcsak őszi szél ne volna”,² igaz, e könyvben nemcsak cigány ős, hanem örökös, el nem múló cigány tél van (16, 19.), „öröktél” (20.).

„Gyűlnek a fekete ráncok” – olvashatjuk Rafi Lajos egy másik versének sorait,³ és milyen érdekes, hogy Tankó Andrea kötetének címe e Rafi-sorokat idézi meg, a ránc mindkét szerző szerint cigány helyzetállapot, az „időnkívüliség” (8) az „örök-nincs-idő” (83.) létformája, hiszen még az idő nyomai előtt, születésüktől kezdve magukon viselik a cigánytelep gyermekei ezeket a ráncokat (23.).

Néha azt is érezhetjük, hogy a kötet egyes szövegei megrekednek a bemutatásnál, nem jutnak tovább a szereplőjellemezésnél, nem tágtják ki az

olvasás horizontját, ábrázolnak, akár egy fotográfia. Borbély András is hasonlóképpen definiálja az egyes fejezeteket az előszóban: ezek a szövegek „olykor nem is történetek, hanem portrék, jelenetek, villanások” (5.). Talán nem is akar másként eljárni a szerző, mint őszintén és pontosan láttatni, hogy végre lássunk, ne csak félrenézzünk, mi is, olvasók. *A ránc gyermekei* szemlélteti a romák és nem romák közti distinkciót, a megbomlott világkompozíciót, az elutasított Másikat, a periferiát, mindezt úgy, hogy bár bordori módon megcélozza beemelni a centrumba azt, mégis úgy tűnik, külső szemlélődők maradunk, nem sikerül magunkévá tennünk e sorsokat, mert olvasói szerepünket ekként pozicionálják az írások. A szociális munkás énelbeszélővel tudunk csupán azonosulni, ahogy ő is, mi is csak magunkkal tudunk összeérni (82.), az ő érzéseit tudjuk átvenni, aki maga is sok esetben a vojór szerepébe zárkózik. Ami biztosan sikerül számunkra: magunkban felismerni a „mi” (paradox módon) kívülálló szerepét az „ők”-kel szemben. „Ott tátong az a groteszk, folyton éhes, betömhetetlen úr a *mi* és az *ők* között.” (13.); „Vagyunk mi itt és vannak ők ott, együtt sosem.” (18.)

Ezalól valamelyest kivételek a mélyebb személyességű fejezetek, amelyekben a narrátor átvesz szereplői terhéből, azonosul velük, mint az *Amikor több anyukám is volt* című fejezetben, az egyes szám első személyű Szebi hangjában, vagy éppen párhuzamba állítja saját sorsát karakterével, mint a *Legyen meg az apák akarata* címűben: „Miért bíztak meg bennem, és bened miért nem?” (58.) A legsúlyosabb az utolsó, tonnányi csöndet tartalmazó szöveg, amelyből a legtöbb személyesség árad, érezzük, hogy nem véletlenül került a kötet végére, talán nem csupán *A ránc gyermekeinek* zárósortait jelenti ez, hanem az elbeszélő életében is egy változást generáló momentum a gyermekhalált bemutató epizód. Egyébként *A ránc gyermekei* gyermekhalállal is indít, ezáltal biztosítva keretet a kötet számára. Ugyanakkor az utolsó fejezet hangsúlyozza az abszolút *semmitétet*, hiszen, ahogy a szövegben majdhogynem természetességgel elhangzik, ez „[e]gy újabb gyermekhalál” (88.).

Bár a halott gyermekét gyászoló Lulu, a folyton beteg Jázminka, a visszahúzódó Kicsi L., M. J. a „nevesoselesz” történettel (21.), a „betört” Lujza (26.), a késői mozgásfejlődéssel küszködő Szamantha lehetnének regényhősök fordulatos életúttal, válságba kerülve, jellemfejlődésen keresztülmenve, ahogy egy fikcióhoz illik, Tankó kötete nem ámít illúziókkal, *A ránc gyermekei*ben nincs lehetőség változásra. Kizárólag kicsi Szebi története kapcsán reménykedhetünk elmozdulásban, amely nyilván elmarad. Ebben a kötetben csak a nincs és a semmi van, ennek tudható be a statikus állapot, a

kevés cselekmény, a szemléltetés hangsúlyossága, és ennek a nemléti létnek a körkörössége, a sorsok iteratív jellege figyelhető meg. Példának okáért a *Hogy legyen mit* című fejezet Lujzájának derékfájdalma visszatér egy későbbi fejezetben (*A mocskok*), egy másik roma sorsban: „ennyit nem tette rám a kezét, ni, ennyit, amennyit most én rád – mondod, vagy talán nem is te vagy, nem, egy másik asszony”. (73.)

Tankó Andrea könyve műfajilag novellafüzérként határozható meg, hiszen az egyes, különböző főszereplőkkel ellátott fejezeteket az önkéntes munkát végző elbeszélő története keretezi, a kívülállóság élménye és a bepillantás, a részévé válás lehetősége.

Vannak bombasztikussá váló, a tematika ellenére túlpatetizált, kevésbé szerencsés mondatok: „a telep egy folyton nyugtalan álom” (11.). Miért álom? Álmodnak egyáltalán a kötet karakterei a nincsből? „Elmondanám neked, hogy nem kell ezt csinálnod. (...) Egy kisgyereknek nem.” (22.) Ennyire egyszerű lenne egy ilyen mértékű társadalmi probléma megoldása? „A telep egy jól megkelt, szorosan összefont kalács.” (11.) A kalácsról általában kellemes asszociációink vannak, míg éppen azt mutatja be a kötet, hogy a „mi” a romatelep gondolatától is viszolyog. „Megpróbáltalak megmenteni, de a világ most is csak saját farkába harapó kígyó.” (23.); „A part széléről nyúlnék utánad, de nem elég hosszú, miért nem elég hosszú ez a nyavalyás kar.” (23.)

Ugyanakkor vannak kifejezetten találó metaforák: „A telep egy csökevényes végtag a város (...) testén.” (11.), és kreatív, dallamos, nyelvi játékkal fűszerezett mondatok: „De ő Lujza volt, határozottan kanyarodott nevében a jé, zakatolt a zé, keresték helyüket a mássalhangzók, kereste a helyét ő maga is.” (24.)

Gyakran érezhető a líraisághoz való közeledés, például a Kosztolányi-parafrázisban: „Most(an) szebb világról álmodok, amiben van helyed. (...) Most(an) nyarat álmodok neked.” (19.) Gyakoriak a refrénszerű mondatok: „[a]zt nem tudtam és ők se” (16.), „[a]mikor bejöttél, nem tudtam”. (19) Ezek az ismétlések nem annyira valaminek a nyomatékosításai, inkább annak elhallgatása, a hiánykeltés stratégiája és az elhallgatásra való figyelemfelhívás tekintetében válnak hangsúlyossá. A nem tudás újból az olvasó kívülállóságára mutat rá, amellyel a szövegek valamiféle párhuzamot vonnak a nem tudás és a felelősségvállalás elmaradása között. Másutt pedig éppen ennek ellenkezője történik, a szöveg felrója, hogy a nem tudás nem szabadíthat fel a felelősség alól: „Nostra culpa, nostra maxima culpa.” (14.)

Hiánypótló könyvet tart kezében az olvasó, hiszen romániai magyar irodalmi szempontból nem bővelkedünk sem roma származású írókban, költőkben, sem a cigány sors tematikájának megéneklőiben. Ugyanakkor a kötet mindenkori törekvése éppen az, hogy a társadalmi bélyegen túl is képesek legyünk látni, hogy a „cigány” ne jelző legyen (64.), hogy a „szegényfoltokat” (15.) ne felszámolni kelljen, mint ahogyan Delhi nyomorregyedével történt, hanem „képessé tenni” (15). Ez a gesztus pedig ismét egy Rafi-verset idéz meg: „S pihenő csöndje a magánynak reám kiált: / Ember vagyok és nem cigány.”⁴

JEGYZETEK

¹ Bartis Attila beszéde Szilágyi Lenke *Yamuna Pushta* c. kiállításának megnyitóján, Artphoto Galéria, Budapest, 2023. 04. 04.

² Rafi Lajos: *Cigány ősz*, <https://mek.oszk.hu/kiallitas/erdelyi/rafilajos.htm>, utolsó megtekintés ideje: 2024. 10. 31.

³ Uő: *Cigány helyzetállapot*, uo.

⁴ Rafi Lajos: *Új május*, online: https://www.babelmatrix.org/works/hu/Rafi_Lajos-1970/%C3%9Aj_m%C3%A1jus, utolsó megtekintés ideje: 2024. 10. 31.

Vida Gábor

JÓKAI, 200

Valamikor, talán nyolcadikos koromban felírtam egy füzetbe az összes könyvet, amit olvastam. Ha jól emlékszem, az volt a cél, hogy eljussak százig, de beláttam hamar, nincs ennek semmi értelme. *Az utolsó mohikánnal* kezdődik a lista és *Moby Dickkel* végződik. Biztos, hogy nem szerepel mind, a kézírás alapján a legtöbbet egy alkalommal jegyeztem fel, és hát kimaradt Brehm *Az állatok világa* című monumentális műve, amelyet nem tudtam hogyan írni be, mert az egysejtűeket és a férgekét kihagytam ugyan, de a halakat és az emlősöket többször is átböngésztem, egyetlen könyvként ez kevés, tizenkilencnek viszont sok. A házi disznóról szóló fejezetet sem rágtam át alaposan, mert csak nem is olyan régen tudtam meg, hogy a híres mangalica fajta kitenyésztésében szülővárosomnak fontos szerepe volt, pedig ott jártunk el naponta iskolába József főherceg egykori uradalma előtt, csakhát. Habsburgokkal mi akkoriban nem törődtünk. Jókai abban a listában két könyvvel szerepel, az egyik *A kőszívű ember fiai*, a másik *Az aranyember*. Egész jól emlékszem, hogy akkor olvashatatlannak találtam mindkét regényt, pedig átrágtam magamat rajtuk böcsülettel, mese nem volt, a kötelező az kötelező, én a román irodalmat is elolvastam, tudtam a nyelvet jól, de semmi se maradt meg a fejemben, és ezt mai napig resteltem, nem a kisebbségi ellenállás dolgozott bennem, csak el nem tudtam képzelni, hogy majdan irodalommal foglalkozom, és jól jön, hisz nincs olyan olvasmány, ami ne jöhetne jól még, egyszer. Ha én akkor szerettem volna Jókait, még azok a barátaim is hülyének néztek volna, akik unalmas órákon a pad alatt olvasták nagyjából azt, amit én. Középiskolában már kevesen voltunk ilyenek, fiú csak én. Akkor már egész délután ment a tévé, a *második műsorhoz* is készítettünk antennát, az újvidéki rádióban és a szabadkai adón a szerb zenei szerkesztők még jobb zenéket válogattak, mint a magyarok. Szidhatjuk az internetet és a telefont, de az elektronikus média sokkal régebbi, a függőség is. Amikor délután kezdődött a *Dallas* vagy a *Poldark*, az anyukák és a nagymamák abbahagyták a gyomlálást, bementek a kertből – nyáron még világos volt. Arra a nem költőinek szánt, de költőivé vált vagy érett

kérdésre, hogy édes fiam, olvastad-e a *Köszívűt*, minden diák kapásból válaszolta: láttam a filmet. – Elolvastam én – mondta legalázatosabb hangján a padtársam –, de nem értem. – Te érted? – fordult hozzám. – Értem – válaszoltam –, csak unom. Azok a régi szép idők, amikor még olvastunk, ugyebár... Ma is csodálom, hogy a tanárnő nem vágott ki az óráról, pedig akkor ez még nem volt tilos. Lemértem az előbb, másfél méternyi Jókai-könyvem van, nagyobb rész a Révai testvérek tulipános kiadásából, még a szüleim vetették, nekik ő volt a legnagyobb magyar író. Legnagyobb magyar író mindig kell, mert az nem lehet, hogy tíz legnagyobb volna, annyi időnk azért nincs olvasni, meg annyi szobánk. Annak a könyvespolcnak külön szaga van, amilyen egy falusi parókia könyvtárában volt bő száz évvel ezelőtt. A javát már azelőtt kiválogatták, mondta apám, és ahogy végignézem, alig van a sorozatban olyan mű, amiből filmet csináltak, az volna a java. Nem láttam, hogy valaki ezeket a köteteket lapozta volna, az se meglepő, hogy néhol pontosan látszott, először válik el a két papírlap, nagy példányszámban nyomták, az állomány jelentős része megsemmisült, két háború volt azóta. Olykor egy-egy tulipános kötet felbukkan antikváriumban, nem ritka, de nem is gyakori, én az egészet egyben még sosem láttam, most rákerestem, 90 000 HUF. Nem tudom, ki akarom-e pótolni a gyűjteményemet azzal, ami hiányzik. Ha költözni kell, mindenki frászt kap a könyvektől, bár én költözni többet nem akarok. Amikor viszont legutóbb kellett, és még minden szanaszéjjel volt, kezembe vettem egy ilyen kis tulipános könyvet a maradékból, belelapoztam a műbe, amiből nem csináltak filmet, vagy talán mégis: „Ő egy majomtelepet fog Amerikában alakítani, s ez új ivadékkal reformálandja az emberiséget, s hogy tervét megkedveltesse velem, azt rajzokkal illusztrálta [*sic!*]. Ott volt: a majom mint hős, a majom mint államgazdász, a majom mint versíró, a majom a szószéken, a majom mint emberbarát, s több efféle torz alakok, nevetség tárgyává téve a legkedvesebb uralkodó eszméket.” Még hogy nem csináltak ebből filmet?! A részlet a *Vándoroljatok ki!* című elbeszélés egy részlete, amely mű első, nagyívű romantikus körmondatait egy időben hazafias szavakat közt lehetett hallani, tökéletes retorikai alakzat, megható, szentimentális tartalom, nem véletlen, hogy azon a hanglemezen is szerepel, amelyet 1982-ben adott ki a Hungaroton (Jobba Gabi mondja), rajta van a *Hymnus* meg a *Szózat* több változatban, és Arany János *Rendületlenül* című verse. Egy székely rokon csempészte be halált megvető bátorsággal Romániába, csukott ablaknál volt csak szabad hallgatni, a himnuszt felállva. Undorító, mikor a focisták rágják közben a rágógumit. Szóval ez a Jókai, miután kifogyott a másfél oldalnyi romantikus tirádából, meg-

írta a *A majmok bolygója* című film szinopszisát. Mire én ezt a szinopszist a költözés után évekkel másodszor is meg akartam találni, a könyvespolc állományát átlapoztam, de hiába, és mivel közben sok ilyen gyöngyszemre bukkantam, unalmas óráimban levettem egy-egy kötetet, mert én szeretek unatkozni. Minden kisdiaáknak szigorúan meghagyják, hogy nem szabad lapozni és átugrani semmit, de szemüveges és szakállas bölcsészek is csinálják, az a fontos, hogy jó helyre ugorjon az ember, mint amikor átkel a zombékon, előbb vagy utóbb úgymint belelép a vízbe. Ne járjon ingoványban, aki fél a víztől, ez azért fontos. Így tanultam meg Jókait olvasni, az üresjáratot kihagytam, ritmusa van, tíz kötet után pontosan oda léptem, ahol megint volt egy kapaszkodó vagy egy gyöngyszem. A huszadik kötetben meglett a majmos rész, azt hittem, hosszabb, de csak ennyi az egész, azután megint jön a következő passzus, amit legszívesebben felolvasnék, ha volna kinek. Nem is tudom, hogy Jókai hullámzik, vagy én, meg talán nem is fontos, ha már ennyire összeszoktunk. A nagyregényekben is van efféle hullámváltozás, úgy emlékszem. Még nem olvastam mindet, ezt is halogatom, mint oly sok dolgot. Jókai is elfogy, attól tartok. Ha szerkesztő az ember, azokat a részeket egy szövegből, amelyeket át lehet ugorni, ma legszívesebben kihúzná, drága már a papír, a bötű, és az idő még drágább. Nem kell kihúzni semmit, víz nélkül ugyan mire való a zombék? És ha majd egyszer egy jókedvű magyartanár megtanítja lapozni a kisdiaáknak, mert unja éppen a szöveget, akkor talán Jókait is meg lehet menteni az utókornak. Ha nem, akkor a szakállas meg szemüveges bölcsészek is unni fogják, és a hazafiak, akik csak a *Hymnus* első szakaszát tudják, vagy legtöbbször azt sem, ahogy Illyés Gyula *Kölcsey* című esszéjét mi sem hallgattuk végig sosem arról a lemezeről, pedig Koszta Gabriella olvasta.

TALÁLT VERS

Wathay Ferenc

(1568 – ?)

ÁLDOTT VÉNSÉG

Áldott vénség, vigadj, ne bánkódjál,
És Istenek azközt imádkozzál,
Hogy ily jókval ajándékoztattál.

Szép dolgokat mert már te megkaptál,
És Istennek kedvében jutottál,
Fejér szakállal megvirágoztattál.

Illy jó üdőt minden ember nem ér,
Noha gyakran Istentől igen kér,
Mert nincs oly szépség, kinél többet nem ér.

Oh, jó gyümölcs, miért hát bánkódnál?
Egy kevésse noha megrothadtál,
És erődben mintha meglassúdtál,

Sok jó üdőt de te immár értél,
Gonoszokat elvegy meg úgy értél,
Békességet s háborúkat értél.

Jó egészség, betegség is látott,
Gyakran öröm, siralom is bántott,
Szükség, bévség hozzád találkozott.

Törted szíved szerelmeskedésben,
Nyulászatban, gyakor boritalban,
Jó lovakat mezőn nyargallásban.

Kiváltképpen most ez de vígságod,
Hogy fiadnak fiait láthatod,
Unokáid jóra tanéthatod.

Én is mondom, vagyon min örülnöd,
De mégis egy legnagyobb örömöd
Van, kiért Istent igen kell dicsérnöd.

Írja aztot Szent János könyvében,
Hogy Istennek széki előtt, mennyben,
Huszonnégy vén vagyon éneklésben.

Gyolcsban vadnak, földig mind fejrben,
Az szék előtt ülnek mind székekben,
Egy-egy arany korona fejekben.

Ez nem semmi: Isten is böcsüli,
És véneket szépen leülteti,
Mert fölsége is őket szereti.

Oly szokás volt régenten is errül,
Ki nem köszönt vénekek azontul,
Az oly ember megöletett mentül.

Rajtad legyön most is hát tisztesség,
Ki nem böcsül, az legyen kisebbség,
És ne érje ötet soha vénség.

Gonosz néven azért ha nem vennéd,
Fiad korátul és nem szégyenlenéd,
Tanácsot adnék, ha tudnám, köszönnéd.

Íme, semmit hoztál ez világra,
Mezételen születél halálra,
Ismét semmit viszesz másvilágra.

Nem viheted messze te életed,
Nytva az sír, kiben kell tétetned,
Utad végén ne bévétsd költséged.

Ez világrul már ne gondolkodjál,
Péncz, gazdagság mellől mind elállj,
Hogy vének közt megkoronáztassál.

Kérlek, apósság, hogy jussak eszedben,
Rabságomban ki ezt íránc egyben,
Mert reménységem nagy van életedben.

NÉVJEGY

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Communitas Alapítvány,
Bethlen Gábor Alap, Iskola Alapítvány,

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)365-801946; E-mail: lato.szerk@gmail.com; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzi meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 120, fél évre 60, negyedévre 40 lej. Előfizetéseket a szerkesztőségben vesszük föl, valamint a <https://www.lato.ro/elofizetesek> oldalon.

ISSN 1220-5982